

Deddf yr Amgylchedd Hanesyddol (Cymru) 2016

2016 dccc 4

Nodiadau Esboniadol

Historic Environment (Wales) Act 2016

2016 anaw 4

Explanatory Notes

£14.25

Deddf yr Amgylchedd Hanesyddol (Cymru) 2016

2016 dccc 4

Nodiadau Esboniadol

Historic Environment (Wales) Act 2016

2016 anaw 4

Explanatory Notes

DEDDF YR AMGYLCHEDD HANESYDDOL (CYMRU) 2016

NODIADAU ESBONIADOL

CYFLWYNIAD

1. Mae'r Nodiadau Esboniadol hyn ar gyfer Deddf yr Amgylchedd Hanesyddol (Cymru) a basiwyd gan Gynulliad Cenedlaethol Cymru ar 9 Chwefror 2016 ac a gafodd y Cydsyniad Brenhinol ar 21 Mawrth 2016. Fe'u lluniwyd gan Wasanaeth Amgylchedd Hanesyddol Llywodraeth Cymru (Cadw), er mwyn cynorthwyo'r sawl sy'n darllen y Ddeddf. Dylid darllen y Nodiadau Esboniadol ar y cyd â'r Ddeddf ond nid ydynt yn rhan ohoni.

CRYNODEB

2. Mae Deddf yr Amgylchedd Hanesyddol (Cymru) yn ehangu'r systemau presennol ar gyfer gwarchod amgylchedd hanesyddol Cymru a'i reoli'n gynaliadwy. Yn fras, mae'r Ddeddf: yn creu mesurau newydd ar gyfer gwarchod adeiladau rhestredig a henebion cofrestredig; yn gwella'r mecanweithiau presennol ar gyfer rheoli'r amgylchedd hanesyddol yn gynaliadwy; ac yn cyflwyno mwy o dryloywder ac atebolrwydd o ran y penderfyniadau a wneir ynghylch yr amgylchedd hanesyddol.
3. Mae'r Ddeddf yn cynnwys darpariaethau sy'n:
 - ei gwneud yn ofynnol i Weinidogion Cymru ymgynghori â pherchenogion cyn dynodi asedau hanesyddol drwy gofrestru a rhestru, a sefydlu mecanwaith i adolygu penderfyniadau dynodi;
 - caniatáu i Weinidogion Cymru roi terfyn ar unwaith ar waith anawdurdodedig i henebion cofrestredig a'i gwneud yn haws i gamau gael eu cymryd yn erbyn y rhai hynny sydd wedi difrodi neu ddinistrio henebion;
 - galluogi awdurdodau i weithredu'n gyflym os yw adeilad rhestredig o dan fygythiad o waith anawdurdodedig ac yn rhoi mwy o hyblygrwydd iddynt o ran delio ag adeiladau rhestredig y mae angen gwneud gwaith ar frys arnynt er mwyn eu gwarchod rhag dirywio ymhellach;
 - caniatáu i Weinidogion Cymru wneud darpariaeth mewn rheoliadau ynghylch camau pellach y caniateir i awdurdodau lleol neu Weinidogion Cymru eu cymryd i sicrhau bod adeiladau rhestredig yng Nghymru sydd wedi mynd i gyflwr gwael yn cael eu diogelu'n briodol;
 - ei gwneud yn haws i berchenogion neu ddatblygwyr greu defnydd newydd cynaliadwy o adeiladau hanesyddol sydd heb eu rhestru drwy lacio'r amodau i geisiadau am dystysgrifau imiwnedd rhag rhestru;
 - caniatáu i berchenogion asedau hanesyddol drafod cytundebau partneriaeth dreftadaeth ag awdurdodau cydsynio am gyfnod o flynyddoedd, gan gael gwared ar yr angen i ymgeisio am gydsyniad i wneud gwaith tebyg dro ar ôl tro ac annog rheolaeth fwy cyson a chydlynol o'r adeiladau neu'r henebion;
 - ei gwneud yn ofynnol i Weinidogion Cymru lunio a chynnal cofrestr o barciau a gerddi hanesyddol;

HISTORIC ENVIRONMENT (WALES) ACT 2016

EXPLANATORY NOTES

INTRODUCTION

1. These Explanatory Notes are for the Historic Environment (Wales) Act 2016, which was passed by the National Assembly for Wales on 9 February 2016 and received Royal Assent on 21 March 2016. They have been prepared by the Welsh Government's Historic Environment Service (Cadw), in order to assist the reader of the Act. The Explanatory Notes should be read in conjunction with the Act but are not part of it.

SUMMARY

2. The Historic Environment (Wales) Act augments the existing systems for the protection and sustainable management of the Welsh historic environment. In broad terms, the Act: creates new measures for the protection of listed buildings and scheduled monuments; enhances existing mechanisms for the sustainable management of the historic environment; and introduces greater transparency and accountability into decisions taken on the historic environment.
3. The Act contains provisions that:
 - require the Welsh Ministers to consult with owners before designating historic assets through scheduling and listing, and establish a mechanism to review designation decisions;
 - allow the Welsh Ministers to put an immediate halt to unauthorised works to scheduled monuments and make it easier for action to be taken against those who have damaged or destroyed monuments;
 - enable authorities to act quickly if a listed building is under threat from unauthorised works and give them greater flexibility in dealing with listed buildings that require urgent works to protect them from further decay;
 - allow the Welsh Ministers to make provision in regulations about further steps that local authorities or the Welsh Ministers may take to secure the proper preservation of listed buildings in Wales that have fallen into disrepair;
 - make it easier for owners or developers to create sustainable new uses for unlisted historic buildings by relaxing the conditions for applications for certificates of immunity from listing;
 - allow owners of historic assets to negotiate heritage partnership agreements with consenting authorities for a period of years, eliminating the need for repeated applications for consent for similar works and encouraging more consistent and coherent management of the buildings or monuments;
 - require the Welsh Ministers to compile and maintain a register of historic parks and gardens;
 - require the Welsh Ministers to compile and keep up to date historic environment records for the whole of Wales, which provide detailed

- ei gwneud yn ofynnol i Weinidogion Cymru lunio cofnodion amgylchedd hanesyddol ar gyfer Cymru gyfan, sy'n darparu gwybodaeth a chyngor manwl i awdurdodau lleol a'r cyhoedd ar yr amgylchedd hanesyddol, a chadw'r cofnodion hynny yn gyfredol;
- ei gwneud yn ofynnol i Weinidogion Cymru lunio a chynnal rhestr o enwau lleoedd hanesyddol yng Nghymru; a
- sefydlu panel annibynnol i gynghori ar bolisi a strategaeth yr amgylchedd hanesyddol yn genedlaethol yng Nghymru.

Y CEFNDIR CYFREITHIOL

4. Mae Deddf yr Amgylchedd Hanesyddol (Cymru) yn diwygio dau brif ddarn o ddeddfwriaeth sy'n ymwneud â gwarchod yr amgylchedd hanesyddol: Deddf Henebion Hynafol ac Ardaloedd Archaeolegol 1979 a Deddf Cynllunio (Adeiladau Rhestredig ac Ardaloedd Cadwraeth) 1990. Mae'r Ddeddf hefyd yn cyflwyno darpariaethau annibynnol newydd sy'n ymwneud â rhestr o enwau lleoedd hanesyddol, cofnodion amgylchedd hanesyddol a phanel cynghori ar amgylchedd hanesyddol Cymru.
5. Mae Deddf Henebion Hynafol ac Ardaloedd Archaeolegol 1979 yn darparu ar gyfer dynodi a gwarchod henebion cofrestredig o bwys cenedlaethol gan Weinidogion Cymru ac yn ei gwneud yn drosedd i wneud gwaith sy'n effeithio ar heneb gofrestrdig heb gydsyniad Gweinidogion Cymru. Yn ogystal, mae'r Ddeddf yn rhoi pŵer i Weinidogion Cymru ac awdurdodau lleol i ddynodi ardaloedd o bwys archaeolegol ac yn darparu gwarchodaeth ar gyfer yr ardaloedd hynny.
6. Mae Deddf Cynllunio (Adeiladau Rhestredig ac Ardaloedd Cadwraeth) 1990 yn rhoi pwerau i Weinidogion Cymru i ddynodi adeiladau rhestredig o ddiddordeb pensaernïol neu hanesyddol arbennig. Mae hefyd yn nodi'r weithdrefn ar gyfer cael cydsyniad i wneud gwaith sy'n effeithio ar gymeriad adeiladau rhestredig, sy'n sefydlu troseddau ar gyfer gwaith anawdurdodedig ac sy'n rhoi'r mecanweithiau ar gyfer cymryd camau gorfodi. Yn ogystal, mae'r Ddeddf yn rhoi cyfrifoldeb ar awdurdodau cynllunio lleol i ddynodi ardaloedd o ddiddordeb pensaernïol neu hanesyddol arbennig yn "ardaloedd cadwraeth" a'u hadolygu o dro i dro.

SYLWEBAETH AR YR ADRANNAU

RHAN 1: TROSOLWG

Adran 1 - Trosolwg

7. Mae adran 1 o Ddeddf yr Amgylchedd Hanesyddol (Cymru) yn darparu trosolwg o'r darpariaethau yn y Ddeddf. Mae'r Ddeddf yn diwygio Deddf Henebion Hynafol ac Ardaloedd Archaeolegol 1979 a Deddf Cynllunio (Adeiladau Rhestredig ac Ardaloedd Cadwraeth) 1990. Mae'r Ddeddf hefyd yn cyflwyno darpariaethau annibynnol newydd sy'n ymwneud â rhestr o enwau lleoedd hanesyddol, cofnodion amgylchedd hanesyddol a phanel cynghori ar amgylchedd hanesyddol Cymru.

RHAN 2: HENEBION HYNAFOL ETC

Adran 2 - Trosolwg o'r Rhan hon

8. Mae adran 2 yn darparu trosolwg o'r darpariaethau yn y Rhan hon o'r Ddeddf, sy'n gwneud diwygiadau i Ddeddf Henebion Hynafol ac Ardaloedd Archaeolegol 1979 ("Deddf 1979").

information and advice on the historic environment to local authorities and the public;

- require the Welsh Ministers to compile and maintain a list of historic place names in Wales; and
- establish an independent panel to advise on historic environment policy and strategy at a national level in Wales.

LEGAL BACKGROUND

4. The Historic Environment (Wales) Act amends two principal pieces of legislation relating to the protection of the historic environment: the Ancient Monuments and Archaeological Areas Act 1979 and the Planning (Listed Buildings and Conservation Areas) Act 1990. The Act also introduces new stand-alone provisions relating to a list of historic place names, historic environment records and an advisory panel for the historic environment in Wales.
5. The Ancient Monuments and Archaeological Areas Act 1979 provides for the designation and protection of scheduled monuments of national importance by the Welsh Ministers and makes it an offence to carry out works which affect a scheduled monument without the Welsh Ministers' consent. In addition, the Act gives the Welsh Ministers and local authorities power to designate areas of archaeological importance and provides protection for those areas.
6. The Planning (Listed Buildings and Conservation Areas) Act 1990 gives the Welsh Ministers powers to designate listed buildings of special architectural or historic interest. It also sets out a procedure for obtaining consent to carry out works which affect the character of listed buildings, establishes offences for unauthorised works and furnishes mechanisms for enforcement action. In addition, the Act places a responsibility on local planning authorities to designate areas of special architectural or historic interest as "conservation areas" and review them periodically.

COMMENTARY ON SECTIONS

PART 1: OVERVIEW

Section 1 – Overview

7. Section 1 of the Historic Environment (Wales) Act provides an overview of the provisions in the Act. The Act amends the Ancient Monuments and Archaeological Areas Act 1979 and the Planning (Listed Buildings and Conservation Areas) Act 1990. The Act also introduces new stand-alone provisions relating to a list of historic place names, historic environment records and an advisory panel for the historic environment in Wales.

PART 2: ANCIENT MONUMENTS ETC

Section 2 – Overview of this Part

8. Section 2 provides an overview of the provisions within this Part of the Act, which makes amendments to the Ancient Monuments and Archaeological Areas Act 1979 ("the 1979 Act").

Adran 3 – Diwygiadau sy'n ymwneud â'r Gofrestr

9. Mae adran 3(1) yn mewnosod adrannau newydd 1AA i 1AE yn Neddf 1979. Mae'r adrannau hyn yn gosod gofyniad ar Weinidogion Cymru i ymgynghori ar ddiwygiadau penodol i'r gofrestr o henebion ("y Gofrestr"); yn cyflwyno gwarchodaeth interim ar gyfer henebion wrth aros am benderfyniadau ynghylch diwygiadau penodol sy'n ymwneud â'r Gofrestr; ac yn darparu ar gyfer adolygu penderfyniadau ynghylch diwygiadau penodol sy'n ymwneud â'r Gofrestr.
10. **1AA Dyletswydd i ymgynghori ar ddiwygiadau penodol sy'n ymwneud â'r Gofrestr**

Mae adran newydd 1AA yn gosod gofyniad ar Weinidogion Cymru i ymgynghori ar gynigion i gynnwys heneb yn y Gofrestr, i eithrio heneb o'r Gofrestr neu i wneud diwygiad perthnasol sy'n ymwneud â chofnod yn y Gofrestr.
11. Dim ond enw'r heneb sydd mewn cofnod yn y Gofrestr, ond mae map sy'n dangos union hyd a lled yr heneb sy'n cael ei gwarchod yn dod gyda'r cofnod. Mae adran 1AA(5) yn diffinio diwygiad perthnasol ("material amendment") fel un sy'n ychwanegu at yr ardal a ddangosir, neu sy'n lleihau'r ardal a ddangosir, ar gyfer yr heneb ar fap o'r fath. Os bwriedir cynyddu neu leihau'r ardal a ddangosir ar gyfer heneb ar y map, rhaid i Weinidogion Cymru ymgynghori ar y newid.
12. Rhaid i Weinidogion Cymru gynnal yr ymgynghoriad drwy gyflwyno hysbysiad o'r cynnig i'r personau priodol, fel y'u diffinnir yn adran 1AA(3). Mae adran 1AA(6) yn darparu pwerau gwneud rheoliadau i ganiatáu i Weinidogion Cymru ychwanegu personau priodol pellach at y rhestr yn is-adran (3) a gwneud unrhyw ddiwygiadau canlyniadol i'r Ddeddf a all fod yn angenrheidiol o ganlyniad i hynny.
13. Mae adran 1AA(4) yn ei gwneud yn ofynnol i'r hysbysiad gynnwys gwybodaeth benodol, gan gynnwys:
 - y dyddiad erbyn pryd y mae rhaid i'r personau priodol gyflwyno eu sylwadau ysgrifenedig ynghylch y cofrestru arfaethedig (rhaid i'r dyddiad fod o leiaf 28 o ddiwrnodau o'r dyddiad y cyflwynir yr hysbysiad);
 - esboniad sy'n nodi y bydd gwarchodaeth interim yn gymwys pan fo'r cynnig i gynnwys heneb yn y Gofrestr, neu i wneud diwygiad perthnasol mewn perthynas â chofnod yn y Gofrestr a fyddai'n cynyddu'r ardal o dir sydd wedi ei chofrestru. Caiff yr heneb ei gwarchod felly fel pe bai wedi ei chofrestru yn unol â'r cynnig hyd nes y cyflwynir hysbysiad pellach i'r perchennog, y meddiannydd a'r awdurdod lleol. Yn y cyfamser, bydd unrhyw waith anawdurdodedig i'r heneb yn drosedd; ac
 - y dyddiad y mae'r warchodaeth interim yn cymryd effaith, y caniateir iddo fod yr un dyddiad â dyddiad cyflwyno'r hysbysiad ymgynghori i'r personau priodol (o dan adran 1AA(2)).
14. Mae adran 56 o Ddeddf 1979 yn nodi sut y caniateir i ddogfennau gael eu cyflwyno o dan y Ddeddf, ac mae ei darpariaethau yn gymwys i ddogfennau hysbysiadau i'r personau priodol o dan adran newydd 1AA.

Section 3 – Amendments relating to the Schedule

9. Section 3(1) inserts new sections 1AA to 1AE into the 1979 Act. These place a requirement on the Welsh Ministers to consult on certain amendments to the schedule of monuments (“the Schedule”); introduce interim protection for monuments pending decisions on certain amendments relating to the Schedule; and provide for the review of decisions on certain amendments relating to the Schedule.
10. **1AA Duty to consult on certain amendments relating to the Schedule**
New section 1AA places a requirement on the Welsh Ministers to consult on proposals to include a monument in the Schedule, exclude a monument from the Schedule or make a material amendment relating to an entry in the Schedule.
11. A Schedule entry contains only the name of the monument, but is accompanied by a map identifying the exact extent of the monument that is protected. Section 1AA(5) defines a “material amendment” as one that adds to or reduces the area shown for the monument on such a map. If it is proposed to increase or reduce the area shown for a monument on the map, the Welsh Ministers must consult on the change.
12. The Welsh Ministers must carry out the consultation by serving notice of the proposal on the appropriate persons, as defined in section 1AA(3). Section 1AA(6) provides regulation-making powers to allow the Welsh Ministers to add further appropriate persons to the list in subsection (3) and make any consequential amendments to the Act that may be necessary as a result.
13. Section 1AA(4) requires the notice to include specific information, including:
 - the date by which the appropriate persons must make their written representations about the proposed scheduling (which must be at least 28 days from the date that the notice is served);
 - an explanation that interim protection will apply where the proposal is to include a monument in the Schedule, or to make a material amendment in relation to an entry in the Schedule which would increase the area of land that is scheduled. The monument will then be protected as though it were scheduled in accordance with the proposal until a further notice is served on the owner, occupier and local authority. Any unauthorised works to the monument in the meantime will be a criminal offence; and
 - the date that the interim protection takes effect, which may be the same date as that on which the notice of consultation is served on the appropriate persons (under section 1AA(2)).
14. Section 56 of the 1979 Act sets out how documents may be served under the Act, and its provisions apply to the delivery of notices to the appropriate persons under new section 1AA.

15. **1AB Gwarchodaeth interim wrth aros am benderfyniadau ynghylch diwygiadau penodol sy'n ymwneud â'r Gofrestr**
Mae adran newydd 1AB yn gwneud darpariaeth i henebion ac ardaloedd o dir gael gwarchodaeth interim wrth aros am benderfyniad Gweinidogion Cymru ynghylch gwneud diwygiadau penodol sy'n ymwneud â'r Gofrestr.
16. Tra bo heneb yn cael ei hystyried a thra bo'r ymgynghoriad ynghylch ei chofrestru yn mynd rhagddo, mae angen iddi gael ei gwarchod rhag cael ei dinistrio, ei newid neu ei difrodi mewn modd a fydd yn peryglu ei harwyddocâd o bosibl. Yn yr un modd, os yw Gweinidogion Cymru yn ystyried ychwanegu at ardal heneb gofrestredig, bydd angen gwarchod y tir hwnnw fel nad yw arwyddocâd y tir hwnnw yn gallu cael ei beryglu cyn i benderfyniad gael ei wneud.
17. Mae adran 1AB(1) yn pennu y bydd gwarchodaeth interim yn gymwys pan fo Gweinidogion Cymru wedi cyflwyno hysbysiad o gynnig naill ai i gynnwys heneb yn y Gofrestr, neu i wneud diwygiad perthnasol sy'n cynyddu'r ardal a ddangosir ar gyfer heneb ar fap sy'n dod gyda chofnod yr heneb yn y Gofrestr.
18. Mae adran 1AB(2) yn nodi o ba ddyddiad y bydd y warchodaeth interim yn gymwys. Mae darpariaethau Deddf 1979 yn cael effaith o'r dyddiad hwnnw fel pe bai'r heneb yn y Gofrestr, neu fel pe bai'r diwygiad i'r map wedi ei wneud.
19. Mae adran 1AB(4) a (5) yn gwneud darpariaeth i warchodaeth interim beidio â bod mwyach pan fydd Gweinidogion Cymru:
- yn cynnwys yr heneb yn y Gofrestr;
 - yn cyflwyno hysbysiad i'r perchennog, y meddiannydd a'r awdurdod lleol i'w hysbysu na fydd yr heneb yn cael ei chynnwys ar y Gofrestr;
 - yn gwneud diwygiad perthnasol sy'n cynyddu'r ardal a ddangosir ar gyfer yr heneb ar fap sy'n dod gyda chofnod yr heneb yn y Gofrestr; neu
 - yn cyflwyno hysbysiad i'r perchennog, y meddiannydd a'r awdurdod lleol i'w hysbysu na fydd diwygiad perthnasol o'r math hwnnw yn cael ei wneud.
20. Mae adran 1AB(6) yn ei gwneud yn ofynnol i Weinidogion Cymru gyhoeddi'n electronig restr o'r holl henebion y mae gwarchodaeth interim yn cael effaith mewn perthynas â hwy, a darparu copi o unrhyw hysbysiad a gyflwynir o dan adran 1AA(2) ar gais.
21. **1AC Darpariaethau sy'n gymwys ar ddarfodiad gwarchodaeth interim**
Mae adran newydd 1AC yn cyflwyno Atodlen A1 i Ddeddf 1979. Mae'r Atodlen yn cynnwys darpariaethau sy'n gymwys pan fo gwarchodaeth interim yn peidio â chael effaith mwyach o ganlyniad i benderfyniad Gweinidogion Cymru i beidio â chynnwys heneb yn y Gofrestr neu i beidio â gwneud diwygiad perthnasol sy'n cynyddu'r ardal a ddangosir ar gyfer heneb ar fap sy'n dod gyda chofnod yr heneb yn y Gofrestr.

15. **1AB Interim protection pending decisions on certain amendments relating to the Schedule**
New section 1AB makes provision for monuments and areas of land to be given interim protection pending the decision of the Welsh Ministers on the making of certain amendments relating to the Schedule.
16. While a monument is being considered and consulted upon for scheduling, it needs to be protected from destruction, alterations or damage that may compromise its significance. Similarly, if the Welsh Ministers are considering an addition to the area of a scheduled monument, that land will need to be protected so that its significance cannot be compromised before a decision is made.
17. Section 1AB(1) specifies that interim protection will apply where the Welsh Ministers have served a notice of a proposal either to include a monument in the Schedule, or to make a material amendment that increases the area shown for a monument on a map that accompanies the monument's entry in the Schedule.
18. Section 1AB(2) sets out the date from which the interim protection will apply. The provisions of the 1979 Act have effect from that date as though the monument were in the Schedule, or as though the amendment to the map were made.
19. Section 1AB(4) and (5) makes provision for interim protection to cease when the Welsh Ministers:
 - include the monument in the Schedule;
 - serve notice on the owner, occupier and local authority that the monument will not be included on the Schedule;
 - make a material amendment that increases the area shown for the monument on a map that accompanies the monument's entry in the Schedule; or
 - serve notice on the owner, occupier and local authority that a material amendment of that kind will not be made.
20. Section 1AB(6) requires the Welsh Ministers to publish electronically a list of all monuments in relation to which interim protection has effect, and to provide a copy of any notice served under section 1AA(2) on request.
21. **1AC Provisions applicable on lapse of interim protection**
New section 1AC introduces Schedule A1 into the 1979 Act. The Schedule contains provisions which apply where interim protection ceases to have effect as a result of the Welsh Ministers' decision not to include a monument in the Schedule or not to make a material amendment that increases the area shown for a monument on a map that accompanies the monument's entry in the Schedule.

22. **1AD Digollediad am golled neu ddifrod a achosir gan warchodaeth interim**
Mae adran newydd 1AD yn gwneud darpariaeth i ddigollediad gael ei dalu am golled neu ddifrod a achosir gan warchodaeth interim os yw Gweinidogion Cymru yn penderfynu peidio â chynnwys heneb yn y Gofrestr neu beidio â gwneud diwygiad perthnasol sy'n cynyddu'r ardal a ddangosir ar gyfer heneb ar fap sy'n dod gyda chofnod yr heneb yn y Gofrestr.
23. **1AE Adolygu penderfyniadau ynghylch diwygiadau penodol sy'n ymwneud â'r Gofrestr**
Mae adran newydd 1AE yn cynnwys darpariaeth ar gyfer adolygu penderfyniadau Gweinidogion Cymru i wneud diwygiadau penodol sy'n ymwneud â'r Gofrestr. Y diwygiadau o dan sylw yw'r rhai hynny sy'n cynnwys heneb yn y Gofrestr, neu sy'n ychwanegu at yr ardal a ddangosir ar gyfer heneb ar fap sy'n dod gyda cofnod yr heneb yn y Gofrestr.
24. Pan wneir diwygiad o'r fath, mae adran 1AE(2) yn ei gwneud yn ofynnol i Weinidogion Cymru gyflwyno hysbysiad i'r perchennog a'r meddiannydd (os nad y perchennog yw'r meddiannydd) sy'n eu hysbysu bod yr heneb wedi ei chynnwys yn y Gofrestr, neu fod diwygiad wedi ei wneud sy'n ychwanegu at yr ardal a ddangosir ar gyfer yr heneb, ac y caniateir i gais gael ei wneud i Weinidogion Cymru i ofyn i'r penderfyniad gael ei adolygu.
25. Mae adran 1AE(3) yn ei gwneud yn ofynnol i Weinidogion Cymru ymgymryd ag adolygiad ar gais a rhoi effaith i'w penderfyniad ynghylch yr adolygiad drwy ddiwygio'r Gofrestr neu'r map yn briodol.
26. Mae adran 1AE(4) yn pennu mai dim ond drwy adran 55 o Ddeddf 1979 (achosion ar gyfer cwestiynu dilysrwydd gorchmynion penodol) y caniateir i benderfyniad ynghylch adolygiad gael ei herio yn yr Uchel Lys. Yr unig seiliau a ganiateir ar gyfer herio'r penderfyniad o dan adran 55 yw nad oedd y penderfyniad o fewn pwerau Deddf 1979 neu na chydymffurfiwyd â'r gofynion perthnasol.
27. Mae adran 1AE(5) yn ei gwneud yn ofynnol i Weinidogion Cymru gynnal yr adolygiad drwy ymchwiliad lleol, gwrandawriad neu sylwadau ysgrifenedig. Caiff Gweinidogion Cymru benderfynu pa weithdrefn sydd fwyaf priodol.
28. Mae adran 1AE(6) yn ei gwneud yn ofynnol i Weinidogion Cymru wneud rheoliadau sy'n nodi: y seiliau y caniateir gofyn am adolygiad arnynt, yr wybodaeth y mae rhaid ei darparu mewn cysylltiad â chais am adolygiad, ffurf a dull cais am adolygiad, a'r cyfnod y mae rhaid gwneud cais ynddo.
29. Mae adran 1AE(7) yn galluogi Gweinidogion Cymru i wneud darpariaeth bellach mewn rheoliadau mewn cysylltiad ag adolygiadau, gan gynnwys darpariaeth ynghylch costau.
30. Mae adran 1AE(9) yn cyflwyno Atodlen A2 i Ddeddf 1979 sy'n caniatáu i Weinidogion Cymru benodi person i wneud penderfyniadau ynghylch adolygiadau.

22. **1AD Compensation for loss or damage caused by interim protection**
New section 1AD makes provision for compensation to be paid for loss or damage caused by interim protection if the Welsh Ministers decide not to include a monument in the Schedule or not to make a material amendment that increases the area shown for a monument on a map that accompanies the monument's entry in the Schedule.
23. **1AE Review of decisions on certain amendments relating to the Schedule**
New section 1AE contains provision for the review of the Welsh Ministers' decisions to make certain amendments relating to the Schedule. The amendments in question are those that include a monument in the Schedule, or that add to the area shown for a monument on a map that accompanies the monument's entry in the Schedule.
24. Where such an amendment is made, section 1AE(2) requires the Welsh Ministers to serve a notice on the owner and occupier (if the owner is not the occupier) informing them that the monument has been included in the Schedule, or that an amendment has been made that adds to the area shown for the monument, and that an application may be made to the Welsh Ministers requesting a review of the decision.
25. Section 1AE(3) requires the Welsh Ministers to undertake a review on request and to give effect to their decision on the review by amending the Schedule or map appropriately.
26. Section 1AE(4) specifies that a review decision can only be challenged in the High Court by way of section 55 of the 1979 Act (proceedings for questioning validity of certain orders). The only permitted grounds for a challenge under section 55 are that the decision was not within the powers of the 1979 Act or that relevant requirements had not been complied with.
27. Section 1AE(5) requires the Welsh Ministers to carry out the review by means of a local inquiry, a hearing or written representations. The Welsh Ministers may decide which procedure is the most appropriate.
28. Section 1AE(6) requires the Welsh Ministers to make regulations setting out: the grounds on which a review may be requested, the information that must be provided in connection with an application for a review, the form and manner of an application for a review, and the period within which an application must be made.
29. Section 1AE(7) enables the Welsh Ministers to make further provision in regulations in connection with reviews, including provision about costs.
30. Section 1AE(9) introduces Schedule A2 into the 1979 Act which allows the Welsh Ministers to appoint a person to make decisions on reviews.

31. Mae adran 3(2) yn mewnosod adran newydd 2(6A) yn Neddf 1979, sy'n darparu amddiffyniad i berson sydd wedi ei gyhuddo o wneud gwaith anawdurdodedig i heneb y rhoddwyd gwarchodaeth interim iddi. Mae'r amddiffyniad yn gymwys pan fo'r cyhuddedig yn gallu profi nad oedd yn gwybod, ac na ellid bod wedi disgwyl yn rhesymol iddo wybod, fod gwarchodaeth interim wedi ei rhoi i'r heneb. Os codir amddiffyniad o'r fath, bydd rhaid i'r erlyniad brofi, pe dylai hysbysiad gwarchod interim fod wedi ei gyflwyno i'r cyhuddedig o dan adran 1AA(2), ei fod wedi ei gyflwyno.

Adran 4 - Diwygiadau sy'n ymwneud â'r Gofrestr: darpariaeth ganlyniadol

32. Mae adran 4 yn gwneud diwygiadau canlyniadol i Ddeddf 1979 o ganlyniad i gyflwyno'r darpariaethau o ran ymgynghori, gwarchodaeth interim ac adolygu.
33. Mae adran 4(1) yn mewnosod is-adran newydd (5A) yn adran 1 o Ddeddf 1979 (cofrestr o henebion), sy'n cyfeirio at y darpariaethau newydd ynghylch ymgynghori gan Weinidogion Cymru ar gynigion i gynnwys heneb yn y Gofrestr, i eithrio heneb o'r Gofrestr neu i wneud diwygiad perthnasol mewn perthynas â'r Gofrestr.
34. Mae adran 4(2) yn mewnosod is-adrannau newydd (6B) a (6C) yn adran 1 o Ddeddf 1979. Mae adran 1(6B) yn ei gwneud yn ofynnol i Weinidogion Cymru hysbysu perchennog a meddiannydd heneb, a'r awdurdod lleol y mae'r heneb yn ei ardal, pan fo diwygiad wedi ei wneud i'r ardal a ddangosir ar gyfer yr heneb ar y map cofrestru, ac anfon copi o'r map diwygiedig atynt. Mae adran 1(6C) yn cyfeirio at ddarpariaethau ynghylch yr wybodaeth ychwanegol y mae angen ei darparu i berchenogion a/neu feddianwyr pan wneir diwygiadau penodol mewn perthynas â'r Gofrestr, sef gwybodaeth ynghylch yr hawl i ofyn am adolygiad o'r penderfyniad i wneud y diwygiad.
35. Mae adran 4(3) yn cymhwyso adran 27 o Ddeddf 1979, sy'n nodi'r modd y mae digollediad ar gyfer y dibrisiant yng ngwerth buddiant mewn tir i gael ei asesu, i'r digollediad sy'n daladwy o dan adran 1AD am golled neu ddifrod a achosir gan warchodaeth interim.
36. Mae adran 4(4) yn cymhwyso is-adran (3) o adran 51 o Ddeddf 1979 (eiddo eglwysig) i unrhyw ddigollediad am golled neu ddifrod a achosir gan warchodaeth interim ar gyfer heneb ar dir sy'n eiddo eglwysig. Ystyr "eiddo eglwysig", yn y cyd-destun hwn, yw tir sy'n eiddo i Eglwys Loegr, ac effaith y ddarpariaeth yw ei gwneud yn ofynnol i unrhyw ddigollediad o'r fath gael ei dalu i'r Bwrdd Cyllid Esgobaethol ar gyfer yr esgobaeth lle y mae'r heneb.
37. Mae adran 4(5) yn cymhwyso adran 55 o Ddeddf 1979 (achosion ar gyfer cwestiynu dilysrwydd gorchmynion penodol) i benderfyniad ynghylch adolygiad o dan adran 1AE, fel mai dim ond ar seiliau penodol y caniateir i benderfyniad a wneir gan Weinidogion Cymru ynghylch adolygiad gael ei gyfeirio at yr Uchel Lys.

31. Section 3(2) inserts new section 2(6A) into the 1979 Act, which provides a defence for a person who is accused of carrying out unauthorised works to a monument on which interim protection has been conferred. The defence applies where the accused can prove that he or she did not know, and could not reasonably have been expected to know, that interim protection had been conferred on the monument. If such a defence is raised, the prosecution will have to prove that, if an interim protection notice should have been served on the accused under section 1AA(2), it had been served.

Section 4 – Amendments relating to the Schedule: consequential provision

32. Section 4 makes consequential amendments to the 1979 Act as a result of introducing the consultation, interim protection and review provisions.
33. Section 4(1) inserts new subsection (5A) into section 1 of the 1979 Act (schedule of monuments), signposting the new provisions about consultation by the Welsh Ministers on proposals to include a monument in the Schedule, exclude a monument from the Schedule or make a material amendment in relation to the Schedule.
34. Section 4(2) inserts new subsections (6B) and (6C) into section 1 of the 1979 Act. Section 1(6B) requires the Welsh Ministers to inform the owner and the occupier of a monument, and the local authority in whose area the monument is situated, where an amendment has been made to the area shown for the monument on the scheduling map, and to send them a copy of the amended map. Section 1(6C) signposts provisions about additional information that needs to be provided to owners and/or occupiers when certain amendments are made in relation to the Schedule, namely information about the right to request a review of the decision to make the amendment.
35. Section 4(3) applies section 27 of the 1979 Act, which sets out the manner in which compensation for the depreciation of the value of an interest in land is to be assessed, to the compensation payable under section 1AD for loss or damage caused by interim protection.
36. Section 4(4) applies subsection (3) of section 51 of the 1979 Act (ecclesiastical property) to any compensation for loss or damage caused by interim protection for a monument on land that is ecclesiastical property. “Ecclesiastical property”, in this context, means land belonging to the Church of England, and the effect of the provision is to require any such compensation to be paid to the Diocesan Board of Finance for the diocese in which the land is situated.
37. Section 4(5) applies section 55 of the 1979 Act (proceedings for questioning validity of certain orders) to a review decision under section 1AE, so that a decision taken by the Welsh Ministers on a review may only be referred to the High Court on certain grounds.

Adran 5 – Symleiddio'r broses

38. Mae adran 5(1) yn mewnosod is-adrannau newydd (5A) a (5B) yn adran 2 o Ddeddf 1979 (rheoli gwaith sy'n effeithio ar henebion cofrestredig) ac mae adran 5(2) yn mewnosod paragraff 1(3) yn Rhan 1 o Atodlen 1 i'r Ddeddf honno (ceisiadau am gydsyniad heneb gofrestrredig). Mae'r darpariaethau newydd yn galluogi i reoliadau gael eu gwneud i symleiddio'r broses ar gyfer gwneud cais am gydsyniad heneb gofrestrredig a'i roi.
39. Mae adran 2 o Ddeddf 1979 yn nodi ei bod yn ofynnol cael cydsyniad heneb gofrestrredig ar gyfer:
- unrhyw waith sy'n arwain at ddifrodi heneb gofrestrredig neu ei dymchwel,
 - unrhyw waith i symud neu i atgyweirio heneb o'r fath neu ran ohoni neu unrhyw newidiadau iddi neu ychwanegiadau ati, ac
 - unrhyw lifogydd neu weithrediadau tipio ar y tir, yn y tir neu o dan y tir lle y mae heneb gofrestrredig.
40. Mae adran newydd 2(5A) a (5B) yn caniatáu i Weinidogion Cymru wneud rheoliadau ar ffurf a chynnwys cydsyniad heneb gofrestrredig ac yn dileu'r gofyniad bod rhaid i gydsyniad gael ei roi yn ysgrifenedig.
41. Mae rheoliadau a wneir o dan baragraff 1(1) o Ran 1 o Atodlen 1 i Ddeddf 1979 yn nodi'r ffurf a'r dull y mae ceisiadau am gydsyniad heneb gofrestrredig i gael eu gwneud.
42. Mae paragraff newydd 1(3) o Ran 1 o Atodlen 1 yn galluogi i reoliadau gael eu gwneud gan Weinidogion Cymru er mwyn caniatáu i geisiadau am gydsyniad heneb gofrestrredig gael eu gwneud mewn ffyrdd eraill. Caniateir i'r rheoliadau hynny roi'r disgrisiwn i Weinidogion Cymru i benderfynu ar y weithdrefn a all fod yn briodol ar gyfer gwneud cais.
43. Mae cyfran helaeth o geisiadau am gydsyniad heneb gofrestrredig yn cynnwys cynigion syml, er enghraifft gosod camfa newydd sy'n cyfateb yn union i'r gamfa wreiddiol, neu wneud gwaith atgyweirio syml i greithiau erydu. Bydd y pwerau hyn i wneud rheoliadau yn galluogi Gweinidogion Cymru i gyflwyno gweithdrefnau symlach ar gyfer cael cydsyniad heneb gofrestrredig ar gyfer cynigion syml am fân waith nad yw'n amlwg. Gellid gwneud hyn, er enghraifft, drwy hepgor elfennau o'r broses, megis cyflwyno cais ysgrifenedig neu fod yr ymgeisydd yn derbyn penderfyniad interim, pan fo Gweinidogion Cymru a'r ymgeisydd yn fodlon defnyddio gweithdrefn symlach.

Adran 6 – Rhoi cydsyniad i waith anawdurdodedig

44. Mae adran 6 yn mewnosod is-adrannau newydd (3A) a (3B) yn adran 2 o Ddeddf 1979 (rheoli gwaith sy'n effeithio ar henebion cofrestredig). Mae'r darpariaethau hyn yn caniatáu i gydsyniad heneb gofrestrredig gael ei roi ar gyfer gwaith sydd eisoes wedi ei wneud.
45. Mae adran 2 o Ddeddf 1979 yn ei gwneud yn drosedd i wneud gwaith penodedig i heneb gofrestrredig oni bai bod Gweinidogion Cymru wedi awdurdodi'r gwaith o dan Ran 1 o'r Ddeddf honno, gan gynnwys drwy roi cydsyniad heneb gofrestrredig ysgrifenedig.

Section 5 – Simplification of process

38. Section 5(1) inserts new subsections (5A) and (5B) into section 2 of the 1979 Act (control of works affecting scheduled monuments) and section 5(2) inserts paragraph 1(3) into Part 1 of Schedule 1 to that Act (applications for scheduled monument consent). The new provisions enable regulations to be made to simplify the process by which scheduled monument consent is applied for and granted.
39. Section 2 of the 1979 Act states that scheduled monument consent is required for:
 - any works resulting in damage to or demolition of a scheduled monument,
 - any works to remove or repair such a monument or part of it or any alterations or additions to it, and
 - any flooding or tipping operations on land in, on or under which there is a scheduled monument.
40. New section 2(5A) and (5B) allows the Welsh Ministers to make regulations on the form and content of scheduled monument consent and removes the requirement that consent must be granted in writing.
41. Regulations made under paragraph 1(1) of Part 1 of Schedule 1 to the 1979 Act set out the form and manner in which applications for scheduled monument consent are to be made.
42. New paragraph 1(3) of Part 1 of Schedule 1 enables regulations to be made by the Welsh Ministers to allow applications for scheduled monument consent to be made in other ways. Those regulations may give the Welsh Ministers discretion to decide on the application procedure that may be appropriate.
43. A significant proportion of scheduled monument consent applications involve straightforward proposals, for example the like-for-like replacement of a stile, or the simple repair of erosion scars. These regulation-making powers will enable the Welsh Ministers to introduce simplified scheduled monument consent procedures for straightforward proposals for unobtrusive minor works. For instance, elements of the process, such as the submission of a written application or the applicant's acceptance of an interim decision, could be omitted in cases where both the Welsh Ministers and the applicant are content to employ a simplified procedure.

Section 6 – Grant of consent for unauthorised works

44. Section 6 inserts new subsections (3A) and (3B) into section 2 of the 1979 Act (control of works affecting scheduled monuments). These provisions allow scheduled monument consent to be granted for works already executed.
45. Section 2 of the 1979 Act makes it an offence to carry out specified works to a scheduled monument unless they are authorised under Part I of that Act, including by the grant of written scheduled monument consent by the Welsh Ministers.

46. O dan amgylchiadau penodol, gall fod yn well cadw gwaith anawdurdodedig a wnaed i heneb yn hytrach na'i gwneud yn ofynnol i'r gwaith hwnnw gael ei wrthdroi, yn enwedig pe gallai gwrthdroi'r gwaith arwain at wneud rhagor o ddifrod. Er enghraifft, gallai gwaith i ddileu'r sylfeini a godid ar gyfer adeilad neu waith i ailosod trac arwain at aflonyddu'r tir ymhellach. Byddai rhoi cydsyniad heneb gofrestredig i awdurdodi gwaith sydd eisoes wedi ei wneud ac i reoli, drwy amodau, fod y gwaith hwnnw yn cael ei gwblhau yn ateb ansicrwydd ynghylch pa mor gyfreithlon yw cadw'r gwaith ac yn dileu'r posibilrwydd o erlyniad neu sancsiynau eraill yn y dyfodol.

Adran 7 - Y drosedd o roi gwybodaeth anwir ar gais

47. Mae paragraff 2(1) o Ran 1 o Atodlen 1 i Ddeddf 1979 (ceisiadau am gydsyniad heneb gofrestredig) yn caniatáu i Weinidogion Cymru wrthod ystyried cais am gydsyniad heneb gofrestredig oni bai bod tystysgrif benodedig yn dod gyda'r cais. Mae paragraff 2(2) yn rhoi'r pŵer i Weinidogion Cymru i wneud rheoliadau ynghylch ffurf tystysgrifau o'r fath a'r manylion pellach y mae rhaid eu cynnwys arnynt. Mae paragraff 2(4) yn ei gwneud yn drosedd i ddyroddi tystysgrif sy'n honni cydymffurfio â gofynion paragraff 2 o Ran 1 o Atodlen 1, ond sy'n cynnwys datganiad anwir neu gamarweiniol o ran manylyn arwyddocaol.
48. Mae adran 7 yn diwygio paragraff 2(4) er mwyn ei gwneud yn drosedd, yn ogystal, i ddyroddi tystysgrif sy'n honni cydymffurfio ag unrhyw ofynion sydd wedi eu cynnwys mewn rheoliadau a wneir gan Weinidogion Cymru o dan baragraff 2 o Ran 1 o Atodlen 1, ond sy'n cynnwys datganiad anwir neu gamarweiniol o ran manylyn arwyddocaol.

Adran 8 - Gwrthod ceisiadau a ailadroddir etc

49. Mae adran 8 yn mewnosod paragraff newydd 2B yn Rhan 1 o Atodlen 1 i Ddeddf 1979 (ceisiadau am gydsyniad heneb gofrestredig), sy'n galluogi Gweinidogion Cymru i wrthod ystyried cais am gydsyniad heneb gofrestredig:
- pan fo'r cais yn debyg i gais a wnaed o fewn y ddwy flynedd flaenorol a bod Gweinidogion Cymru o'r farn na fu unrhyw newid sylweddol mewn unrhyw ystyriaeth berthnasol ers i'r cais tebyg gael ei wrthod; neu
 - pan wneir y cais tra bo cais tebyg yn cael ei ystyried gan Weinidogion Cymru.

Adran 9 - Y weithdrefn ar gyfer penderfynu ar geisiadau

50. Mae adran 9 yn cyflwyno gweithdrefnau newydd ar gyfer penderfynu ar geisiadau am gydsyniad heneb gofrestredig.
51. Mae adran 9(1) yn cyfyngu ar gymhwysiad paragraff 3 yn Rhan 1 o Atodlen 1 o Ddeddf 1979 (ceisiadau am gydsyniad heneb gofrestredig) i henebion cofrestredig yn Lloegr.
52. Mae adran 9(2) yn mewnosod paragraff 3A yn Rhan 1 o Atodlen 1. Mae'r paragraff hwn yn gymwys i geisiadau am gydsyniad heneb gofrestredig i gwneud gwaith ar henebion cofrestredig yng Nghymru.

46. In certain circumstances, it may be better to retain unauthorised works to a monument than to require their reversal, particularly if reversal could lead to further damage. For instance, works to remove the foundations constructed for a building or to reinstate a track could lead to further ground disturbance. The grant of scheduled monument consent to authorise works already carried out and to control, through conditions, their completion would resolve uncertainties about the lawfulness of retaining the works and eliminate the prospect of future prosecution or other sanctions.

Section 7 – Offence of false information on application

47. Paragraph 2(1) of Part 1 of Schedule 1 to the 1979 Act (applications for scheduled monument consent) allows the Welsh Ministers to refuse to entertain an application for scheduled monument consent unless it is accompanied by a specified certificate. Paragraph 2(2) gives the Welsh Ministers power to make regulations regarding the form of such certificates and the further particulars that they must contain. Paragraph 2(4) makes it an offence to issue a certificate that purports to comply with the requirements of paragraph 2 of Part 1 of Schedule 1, but which contains a statement which is false or misleading in a significant detail.
48. Section 7 amends paragraph 2(4) to make it an offence, in addition, to issue a certificate that purports to comply with any requirements contained in regulations made by the Welsh Ministers under paragraph 2 of Part 1 of Schedule 1, but which contains a statement that is false or misleading in a significant detail.

Section 8 – Refusal of repeat applications etc

49. Section 8 inserts new paragraph 2B into Part 1 of Schedule 1 to the 1979 Act (applications for scheduled monument consent), which enables the Welsh Ministers to decline to consider a scheduled monument consent application where:
- the application is similar to an application made within the previous two years and the Welsh Ministers consider that there has been no significant change in any material consideration since the similar application was refused; or
 - the application is made while a similar application is under consideration by the Welsh Ministers.

Section 9 – Procedure for determining applications

50. Section 9 introduces new procedures for determining scheduled monument consent applications.
51. Section 9(1) restricts the application of paragraph 3 in Part 1 of Schedule 1 of the 1979 Act (applications for scheduled monument consent) to scheduled monuments in England.
52. Section 9(2) inserts paragraph 3A into Part 1 of Schedule 1. This paragraph applies to applications for scheduled monument consent to carry out works to scheduled monuments in Wales.

53. Mae paragraff 3A yn nodi y caiff Gweinidogion Cymru, cyn penderfynu pa un ai i roi cydsyniad heneb gofrestrdig ai peidio, gynnal ymchwiliad lleol cyhoeddus neu roi cyfle i bersonau i ymddangos gerbron person a benodir gan Weinidogion Cymru a chael gwrandawriad ganddo neu i gyflwyno sylwadau i berson o'r fath.
54. Mae paragraff 3A(4) yn gorfodi Gweinidogion Cymru i roi ystyriaeth i unrhyw sylwadau a gyflwynir mewn cysylltiad â chais ac i ystyried unrhyw adroddiad a wneir gan berson a benodir i gynnal ymchwiliad neu wrandawriad neu i gael sylwadau.
55. Mae paragraff 3A(5) yn ei gwneud yn ofynnol i Weinidogion Cymru gyflwyno hysbysiad o'u penderfyniad i'r ymgeisydd ac i bob person sydd wedi cyflwyno sylwadau ynghylch y cais am gydsyniad heneb gofrestrdig.

Adran 10 - Digollediad am wrthod cydsyniad heneb gofrestrdig

56. Mae adran 10 yn diwygio adran 7 o Ddeddf 1979, sy'n ei gwneud yn ofynnol i ymgeisydd am gydsyniad heneb gofrestrdig gael ei ddigolledu o dan amgylchiadau penodol os yw'n dioddef colled neu ddifrod o ganlyniad i wrthod y cydsyniad hwnnw neu ei roi yn ddarostyngedig i amodau.
57. Mae'r adran yn cyfyngu cymhwysiad adran 7(4) o Ddeddf 1979 i Loegr ac yn mewnosod is-adran newydd (4A). Mae'r is-adran newydd yn nodi na fydd unrhyw ddigollediad yn daladwy yng Nghymru pe bai'r gwaith y ceisiwyd cydsyniad heneb gofrestrdig ar ei gyfer yn arwain, neu y gallai arwain, at ddymchwel heneb yn gyfan gwbl neu'n rhannol, oni bai mai dim ond gweithrediadau a oedd yn ymwneud yn uniongyrchol, neu a oedd yn gysylltiedig, â'r defnydd o safle'r heneb at ddibenion a bennir mewn rheoliadau a wneir gan Weinidogion Cymru y byddai'r gwaith wedi eu cynnwys.

Adran 11 - Cytundebau partneriaeth dreftadaeth

58. Mae adran 11 yn mewnosod adrannau newydd 9ZA a 9ZB yn Neddf 1979 sy'n gwneud darpariaeth ar gyfer cytundebau partneriaeth dreftadaeth yng Nghymru. Yn fras, cytundebau rhwng Gweinidogion Cymru a pherchenogion henebion cofrestrdig yw cytundebau partneriaeth dreftadaeth y caniateir iddynt roi cydsyniad heneb gofrestrdig ar gyfer rhaglen o waith, gan gael gwared ar yr angen i wneud cais am gydsyniad ar wahân ar gyfer pob cyfres o waith.
59. **9ZA Cytundeb partneriaeth dreftadaeth**
Mae adran 9ZA(1) yn nodi bod rhaid i'r partiön i gytundeb gynnwys Gweinidogion Cymru a pherchennog heneb gofrestrdig neu dir sy'n cydffinio â heneb gofrestrdig neu dir sydd yng nghyffiniau heneb gofrestrdig. Mae adran 9ZA(2) yn caniatáu i bersonau ychwanegol fod yn bartiön i gytundeb, gan gynnwys unrhyw berson a chanddo fuddiant yn yr ased, megis grŵp cymunedol, neu unrhyw berson sy'n ymwneud â rheoli'r ased, megis rheolwr safle.
60. Caiff cytundeb partneriaeth dreftadaeth roi cydsyniad heneb gofrestrdig ar gyfer gwaith penodedig at ddiben:
 - symud yr heneb gofrestrdig ymaith neu ei hatgyweirio, neu
 - gwneud unrhyw newidiadau i'r heneb neu ychwanegiadau ati.

53. Paragraph 3A sets out that, before determining whether or not to grant scheduled monument consent, the Welsh Ministers may hold a public local inquiry or give persons an opportunity to appear before and be heard by a person appointed by the Welsh Ministers or to make representations to such a person.
54. Paragraph 3A(4) obliges the Welsh Ministers to take account of any representations made with respect to an application and to consider any report made by a person appointed to hold an inquiry or hearing or receive representations.
55. Paragraph 3A(5) requires the Welsh Ministers to serve notice of their decision on the applicant and on every person who has made representations about the scheduled monument consent application.

Section 10 – Compensation for refusal of scheduled monument consent

56. Section 10 amends section 7 of the 1979 Act, which requires compensation to be paid in certain circumstances if an applicant for scheduled monument consent suffers loss or damage as a result of its refusal or its grant subject to conditions.
57. The section restricts the application of section 7(4) of the 1979 Act to England and inserts new subsection (4A). The new subsection sets out that in Wales no compensation will be payable if the works for which scheduled monument consent was sought would or might result in the total or partial demolition of a monument, unless those works would only have entailed operations directly related or incidental to the use of the monument's site for purposes specified in regulations made by the Welsh Ministers.

Section 11 – Heritage partnership agreements

58. Section 11 inserts new sections 9ZA and 9ZB into the 1979 Act which make provision for heritage partnership agreements in Wales. In broad terms, heritage partnership agreements are agreements between the Welsh Ministers and the owners of scheduled monuments which may grant scheduled monument consent for a programme of specified works, negating the need to apply for separate consent for each set of works.
59. **9ZA Heritage partnership agreement**
Section 9ZA(1) sets out that the parties to an agreement must include the Welsh Ministers and the owner of a scheduled monument or of land adjoining or in the vicinity of a scheduled monument. Section 9ZA(2) allows additional persons to be parties to an agreement, including any person with an interest in the asset, such as a community group, or any person involved in the management of the asset, such as a site manager.
60. A heritage partnership agreement may grant scheduled monument consent for specified works for the purpose of:
 - removing or repairing the scheduled monument, or
 - making any alterations or additions to the monument.

61. Caiff cytundeb hefyd bennu unrhyw amodau sydd ynghlwm wrth y cydsyniad hwnnw.
62. Ni chaiff cytundeb partneriaeth dreftadaeth roi cydsyniad heneb gofrestredig ar gyfer gwaith sy'n arwain at ddymchwel neu ddinistrio heneb gofrestredig neu wneud unrhyw ddifrod iddi (adran 2(2)(a) o Ddeddf 1979) nac ychwaith ar gyfer unrhyw lifogydd neu weithrediadau tipio ar y tir, yn y tir neu o dan y tir lle y mae heneb gofrestredig (adran 2(2)(c) o Ddeddf 1979).
63. Mae adran 9ZA(4) yn nodi'r ystod o faterion ychwanegol y caiff cytundeb partneriaeth dreftadaeth wneud darpariaeth ar eu cyfer, gan gynnwys y fanyleb o waith y mae'r partïon yn cytuno na fyddai cydsyniad heneb gofrestredig yn ofynnol ar ei gyfer.
64. Mae adran 9ZA(6) a (7) yn diffinio perchennog ("owner") at ddiben cytundebau partneriaeth dreftadaeth ac yn caniatáu i Weinidogion Cymru ymrwmo i gytundeb ag unrhyw un neu ragor o berchenogion heneb gofrestredig sydd o dan amlberchenogaeth, heb orfod ymrwmo i gytundeb â phob un o'r perchennogion hynny.
65. **9ZB Cytundeb partneriaeth dreftadaeth: atodol**
Mae adran newydd 9ZB yn gwneud darpariaeth atodol mewn perthynas â chytundebau partneriaeth dreftadaeth. Mae adran 9ZB(1) yn pennu bod rhaid i gytundebau o'r fath fod yn ysgrifenedig a rhaid iddynt wneud darpariaeth ar gyfer adolygu, terfynu ac amrywio'r cytundebau gan y partïon.
66. Mae adran 9ZB(2) yn ei gwneud yn glir y gall mwy nag un heneb gofrestredig fod yn destun cytundeb, ar yr amod bod Gweinidogion Cymru a'r perchennog yn bartïon i'r cytundeb ym mhob achos.
67. Mae adran 9ZB(3) yn gosod dyletswydd ar Weinidogion Cymru i wneud rheoliadau i ddarparu ar gyfer: yr ymgynghori a'r cyhoeddusrwydd y mae eu hangen ar gyfer creu neu amrywio cytundeb partneriaeth dreftadaeth; telerau y mae rhaid eu cynnwys mewn cytundeb partneriaeth dreftadaeth; a therfynu cytundeb partneriaeth dreftadaeth neu unrhyw ddarpariaeth ohono.
68. Mae adran 9ZB(4) a (5) yn pennu'r personau y mae rhaid ymgynghori â hwy o dan y trefniadau ymgynghori ar gyfer creu neu amrywio cytundeb partneriaeth dreftadaeth. Mae'r trefniadau ymgynghori yn wahanol ar gyfer cytundeb partneriaeth dreftadaeth sy'n cynnwys heneb gofrestredig ac ar gyfer cytundeb partneriaeth dreftadaeth sy'n cynnwys tir sy'n cydffinio â heneb gofrestredig neu dir sydd yng nghyffiniau heneb gofrestredig.
69. Mae adran 9ZB(6) yn darparu y gall y rheoliadau a wneir gan Weinidogion Cymru sy'n galluogi i gytundeb partneriaeth dreftadaeth gael ei therfynu drwy orchymyn gynnwys darpariaeth atodol, gysylltiedig, ddarfodol, drosiannol neu arbed.
70. Mae adran 9ZB(7) yn caniatáu i'r rheoliadau ddatgymhwysu, cymhwysu neu atgynhyrchu, gydag addasiadau neu hebddynt, unrhyw ddarpariaethau o Ddeddf 1979 at ddiben cytundebau partneriaeth dreftadaeth.

61. An agreement may also specify any conditions attached to that consent.
62. A heritage partnership agreement may not grant scheduled monument consent for works that result in the demolition or destruction of, or any damage to, a scheduled monument (section 2(2)(a) of the 1979 Act) or for any flooding or tipping operations on land in, on or under which there is a scheduled monument (section 2(2)(c) of the 1979 Act).
63. Section 9ZA(4) sets out the range of additional matters for which a heritage partnership agreement may make provision, including the specification of works that the parties agree would not require scheduled monument consent.
64. Section 9ZA(6) and (7) defines "owner" for the purpose of heritage partnership agreements and allows the Welsh Ministers to enter into an agreement with any one or more of the owners of a scheduled monument that is in multiple ownership, without having to enter into an agreement with all such owners.
65. **9ZB Heritage partnership agreement: supplemental**
New section 9ZB makes supplemental provision in relation to heritage partnership agreements. Section 9ZB(1) specifies that such agreements must be in writing and must make provision for review, termination and variation by the parties.
66. Section 9ZB(2) makes it clear that more than one scheduled monument can be the subject of an agreement, provided that in each case the Welsh Ministers and the owner are parties to the agreement.
67. Section 9ZB(3) places a duty upon the Welsh Ministers to make regulations to provide for: the consultation and publicity required for the creation or variation of a heritage partnership agreement; terms that must be included in a heritage partnership agreement; and the termination of a heritage partnership agreement or any provision thereof.
68. Section 9ZB(4) and (5) specifies the persons who must be consulted under the consultation arrangements for the creation or variation of a heritage partnership agreement. The consultation arrangements differ for a heritage partnership agreement that covers a scheduled monument and for one that covers land adjoining or in the vicinity of a scheduled monument.
69. Section 9ZB(6) provides that the regulations made by the Welsh Ministers enabling the termination by order of a heritage partnership agreement can contain supplementary, incidental, transitory, transitional or saving provision.
70. Section 9ZB(7) allows the regulations to disapply, apply or reproduce, with or without modification, any provisions of the 1979 Act for the purpose of heritage partnership agreements.

71. Mae adran 9ZB(8) yn darparu na fydd cytundebau partneriaeth dreftadaeth ond yn rhwymo'r partiön i'r cytundebau hynny. Ni fydd perchenogion yr heneb gofrestredig yn y dyfodol yn cael eu rhwymo gan gytundeb partneriaeth dreftadaeth, nac ychwaith yn gallu manteisio ar unrhyw gydsyniad heneb gofrestredig a roddir gan y cytundeb.

Adran 12 - Hysbysiadau gorfodi

72. Mae adran 12 yn mewnosod adrannau newydd 9ZC i 9ZH yn Neddf 1979, sy'n caniatáu i Weinidogion Cymru ddyroddi hysbysiadau gorfodi heneb gofrestredig.

73. **9ZC Hysbysiad gorfodi heneb gofrestredig**

Mae adran 9ZC(1) a (2) yn caniatáu i Weinidogion Cymru gyflwyno hysbysiadau gorfodi mewn cysylltiad â gwaith anawdurdodedig sydd wedi ei wneud, neu sy'n cael ei wneud, i heneb gofrestredig neu ar dir y mae heneb gofrestredig ynddo, arno neu odano. Wrth ystyried pa un ai i ddyroddi hysbysiad gorfodi, rhaid i Weinidogion Cymru roi sylw i effeithiau'r gwaith ar yr heneb sydd o bwys cenedlaethol.

74. Mae adran 9ZC(3) yn ei gwneud yn ofynnol i'r hysbysiad gorfodi bennu'r toriad honedig a'r gwaith sydd i ddod i ben a/neu'r camau y mae Gweinidogion Cymru yn ei gwneud yn ofynnol eu bod yn cael eu cymryd. Gall y camau hyn fod yn gamau i adfer yr heneb i'w chyflwr blaenorol neu'r tir i'w gyflwr blaenorol. Os yw Gweinidogion Cymru o'r farn nad yw'r gwaith o adfer yr heneb i'w chyflwr blaenorol neu'r tir i'w gyflwr blaenorol yn ymarferol neu'n ddymunol, caiff yr hysbysiad gorfodi bennu'r camau sy'n ofynnol i leddfu effaith y gwaith anawdurdodedig. Os rhoddwyd caniatâd heneb gofrestredig ar gyfer y gwaith, caiff hysbysiad gorfodi hefyd bennu'r camau sy'n ofynnol er mwyn sicrhau yr adferir yr heneb, neu'r tir, i'r cyflwr y byddai'r heneb neu'r tir wedi bod ynddo pe bai'r gwaith wedi cydymffurfio ag amodau'r cydsyniad heneb gofrestredig.

75. Rhaid i'r hysbysiad gorfodi hefyd nodi'r cyfnod y mae Gweinidogion Cymru yn ei gwneud yn ofynnol i'r gwaith ddod i ben ynddo a'r cyfnod ar gyfer cymryd unrhyw gamau sy'n ofynnol gan yr hysbysiad. O ystyried y gall fod angen gwneud ystod o waith sy'n amrywio o ran pa mor frys ydyw, mae adran 9ZC(6) yn caniatáu i'r hysbysiad bennu cyfnodau cydymffurfio gwahanol ar gyfer gwaith neu gamau gwahanol. Er enghraifft, caiff yr hysbysiad ei gwneud yn ofynnol i ymchwiliad archaeolegol gael ei gynnal ar unwaith gydag adroddiad yn dilyn.

76. **9ZD Hysbysiad gorfodi heneb gofrestredig: darpariaeth atodol**

Mae adran 9ZD(1) yn pennu i bwy y mae rhaid cyflwyno copi o'r hysbysiad gorfodi heneb gofrestredig. Mae adran 56 o Ddeddf 1979 (cyflwyno dogfennau) yn gymwys i gyflwyno'r hysbysiad.

71. Section 9ZB(8) provides that heritage partnership agreements will only be binding on parties to those agreements. Future owners of the scheduled monument will not be bound by a heritage partnership agreement, nor will they be able to benefit from any scheduled monument consent granted by the agreement.

Section 12 – Enforcement notices

72. Section 12 inserts new sections 9ZC to 9ZH into the 1979 Act, which allow the Welsh Ministers to issue scheduled monument enforcement notices.

73. **9ZC Scheduled monument enforcement notice**

Section 9ZC(1) and (2) allows the Welsh Ministers to serve enforcement notices in respect of unauthorised works that have been carried out, or are being carried out, to a scheduled monument or to land in, on or under which there is a scheduled monument. In considering whether to issue an enforcement notice, the Welsh Ministers must have regard to the effects of the works on the monument as one of national importance.

74. Section 9ZC(3) requires the enforcement notice to specify the alleged contravention and the works that are to cease and/or the steps that the Welsh Ministers require to be taken. These may be steps to restore the monument or land to its former state. If the Welsh Ministers consider that the restoration of the monument or land to its former state is not practicable or desirable, the enforcement notice may specify the steps required to alleviate the effect of the unauthorised works. If scheduled monument consent for the works has been granted, an enforcement notice may also specify the steps required for bringing the monument or land to the state it would have been in if the conditions of the scheduled monument consent had been complied with.

75. The enforcement notice must also set the period within which the Welsh Ministers require the works to cease and the period within which any steps required by the notice must be carried out. Given that a range of works of differing urgency may be required, section 9ZC(6) allows the notice to specify different periods for compliance for different works or steps. For example, the notice may require immediate archaeological investigation followed by the subsequent production of a report.

76. **9ZD Scheduled monument enforcement notice: supplementary provision**

Section 9ZD(1) specifies on whom a copy of the scheduled monument enforcement notice must be served. Section 56 of the 1979 Act (service of documents) applies to the service of the notice.

77. Mae adran 9ZD(2) yn nodi y caiff Gweinidogion Cymru dynnu hysbysiad gorfodi yn ôl a dyroddi un arall, os bydd angen. Mae adran 9ZD(3) hefyd yn galluogi Gweinidogion Cymru i ddiwygio'r gofynion a osodir gan hysbysiad gorfodi, er enghraifft drwy estyn y dyddiad cau ar gyfer cydymffurfio. Fodd bynnag, ni all Gweinidogion Cymru ddiwygio hysbysiad gorfodi er mwyn gosod gofynion mwy beichus; os ydynt yn dymuno gosod gofynion o'r fath, bydd angen iddynt dynnu'r hysbysiad yn ôl a dyroddi hysbysiad newydd.
78. Mae adran 9ZD(5) yn ei gwneud yn ofynnol i Weinidogion Cymru gyhoeddi rhestr o hysbysiaid gorfodi sydd wedi eu dyroddi ac sy'n parhau i fod mewn effaith, ynghyd â darparu copi o hysbysiad ar gais.
79. **9ZE Hysbysiad gorfodi heneb gofrestredig: apêl**
Mae'r adran hon yn nodi'r broses a'r seiliau ar gyfer apelio yn erbyn hysbysiad gorfodi. Caiff person y mae hysbysiad gorfodi wedi ei gyflwyno iddo o dan adran 9ZD(1), neu unrhyw berson arall a chanddo fuddiant yn yr heneb neu'r tir o dan sylw, herio'r hysbysiad drwy apelio i lys ynadon. Mae'r seiliau dros apelio wedi eu nodi yn adran 9ZE(3).
80. Rhaid gwneud yr apêl cyn y dyddiad y mae'r hysbysiad yn cymryd effaith o dan adran 9ZC(3)(a). Unwaith y bydd apêl wedi ei chyflwyno, nid oes gan yr hysbysiad gorfodi unrhyw effaith hyd nes y tynnir yr apêl yn ôl neu hyd nes y penderfynir arni'n derfynol.
81. Mae adran 9ZE(6) yn caniatáu i hysbysiad gorfodi gael ei gadarnhau hyd yn oed os nad yw wedi ei gyflwyno yn unol ag adran 9ZD, ar yr amod nad yw'r methiant wedi cael effaith andwyol sylweddol ar unrhyw un a chanddo fuddiant yn yr heneb neu'r tir.
82. **9ZF Hysbysiad gorfodi heneb gofrestredig: pŵer mynediad**
Mae adran 9ZF(1) yn rhoi pŵer i berson a awdurdodir yn ysgrifenedig gan Weinidogion Cymru: i gael mynediad i dir ar adeg resymol i ganfod a ddylid cyflwyno hysbysiad gorfodi; i osod hysbysiad gorfodi ar yr heneb neu ar ryw wrthrych ar safle'r heneb neu ar y tir (os na ellir dod o hyd i fan preswyllo hysbys arferol neu ddiwethaf y perchennog neu'r meddiannydd); ac i ganfod a gydymffurfiwyd â hysbysiad gorfodi.
83. Mae adran 9ZF(2) yn caniatáu i berson a awdurdodir gan Weinidogion Cymru gael mynediad i'r tir ar adeg resymol i ymgymryd ag unrhyw waith sy'n ofynnol gan yr hysbysiad os na wnaed y gwaith o fewn y cyfnod ar gyfer cydymffurfio a nodir yn yr hysbysiad. Mae hefyd yn darparu ar gyfer adennill treuliau yr aed iddynt wrth wneud gwaith o'r fath oddi wrth berchennog neu lesddeiliad yr heneb neu'r tir.
84. Mae adran 9ZF(3) yn cyfyngu ar adennill costau oddi wrth berchenogion sy'n cael rhent fel ymddiriedolwr i berson arall i'r swm o arian sydd gan yr ymddiriedolwr neu y mae wedi ei gael yn ei ddwylo ar ran y buddiolwr.

77. Section 9ZD(2) states that the Welsh Ministers may withdraw an enforcement notice and, if necessary, issue another. Section 9ZD(3) also enables the Welsh Ministers to amend the requirements imposed by an enforcement notice, for example by extending the deadline for compliance. However, the Welsh Ministers cannot amend an enforcement notice to impose more onerous requirements; if they wish to impose such requirements, they will need to withdraw the notice and issue a new notice.
78. Section 9ZD(5) requires the Welsh Ministers to publish a list of enforcement notices that have been issued and are still in effect, as well as to provide a copy of a notice on request.
79. **9ZE Scheduled monument enforcement notice: appeal**
This section sets out the process and grounds for appeal against an enforcement notice. A person on whom an enforcement notice has been served under section 9ZD(1), or any other person with an interest in the monument or land in question, may challenge the notice by appeal to a magistrates' court. The grounds for appeal are set out in section 9ZE(3).
80. The appeal must be made before the date on which the notice takes effect under section 9ZC(3)(a). Once an appeal has been lodged, the enforcement notice has no effect until the appeal is withdrawn or finally determined.
81. Section 9ZE(6) allows an enforcement notice to be upheld even if it has not been served in accordance with section 9ZD, provided that no one with an interest in the monument or land is substantially prejudiced by the failure.
82. **9ZF Scheduled monument enforcement notice: power of entry**
Section 9ZF(1) gives a person authorised in writing by the Welsh Ministers the power: to enter land at a reasonable time to ascertain whether an enforcement notice should be served; to secure an enforcement notice to the monument or to some object on the site of the monument or on the land (if the usual or last known place of abode of the owner or occupier cannot be found); and to ascertain whether an enforcement notice has been complied with.
83. Section 9ZF(2) allows a person authorised by the Welsh Ministers to enter the land at a reasonable time to undertake any works required by the notice if the works have not been carried out within the period for compliance stated in the notice. It also provides for the recovery of expenses incurred in carrying out such works from the owner or lessee of the monument or land.
84. Section 9ZF(3) limits the recovery of costs from owners receiving rent as a trustee for another person to the amount of money the trustee has or has had in their hands on behalf of the beneficiary.

85. Os yw meddiannydd heneb yn atal perchennog rhag ymgymryd â'r gwaith sy'n ofynnol gan hysbysiad gorfodi, mae adran 9ZF(4) yn caniatáu i'r perchennog wneud cais i lys ynadon am warant sy'n ei awdurdodi i gael mynediad i'r tir a chyflawni'r gwaith.
86. **9ZG Methiant i gydymffurfio â hysbysiad gorfodi heneb gofrestrdig**
Mae adran 9ZG yn darparu, pan na chydymffurfiwyd â hysbysiad gorfodi o fewn y cyfnod a bennir, fod perchennog yr heneb neu'r tir wedi torri'r hysbysiad ac yn euog o drosedd. Caniateir i berson gael ei euogfarnu o fwy nag un drosedd mewn perthynas â'r un hysbysiad gorfodi os yw'n parhau i dorri'r hysbysiad.
87. Mae adran 9ZG(5) a (6) yn nodi'r amddiffyniadau ar gyfer y drosedd, ac mae adran 9ZG(7) yn gwneud darpariaeth ar gyfer gosod cosbau ariannol ar euogfarn ddiannod neu ar euogfarn ar ddiad. Mae adran 9ZG(8) yn datgan bod y llysoedd i roi sylw i unrhyw fudd ariannol y gall y person a euogfarnwyd fod wedi ei gael neu'n debygol o'i gael o ganlyniad i'r drosedd wrth benderfynu ar swm unrhyw ddirwy sydd i gael ei gosod.
88. **9ZH Effaith cydsyniad heneb gofrestrdig ar hysbysiad**
Mae adran 9ZH yn gymwys pan fo hysbysiad gorfodi heneb gofrestrdig wedi ei ddyroddi, ac yna rhoddir cydsyniad heneb gofrestrdig o dan adran newydd 2(3A) o Ddeddf 1979 ar gyfer cadw'r gwaith (gweler adran 6 uchod). O dan yr amgylchiadau hynny, ni fydd yr hysbysiad gorfodi bellach yn cael effaith i'r graddau y mae'n ei gwneud yn ofynnol: i waith o'r fath ddod i ben; i gamau gael eu cymryd pan nad yw'r gwaith a wnaed yn cael ei gadw; neu i gamau gael eu cymryd i gydymffurfio ag unrhyw amod sydd ynghlwm wrth gydsyniad heneb gofrestrdig blaenorol.
89. Mae adran 12(2) yn diwygio is-adran 3 o adran 46 o Ddeddf 1979, sy'n darparu ar gyfer digollediad am ddifrod sy'n deillio o arfer pŵerau penodol o dan y Ddeddf, fel y bydd yn gymwys mewn achosion o ddifrod sy'n deillio o arfer y pŵer mynediad newydd a roddir gan adran 9ZF.

Adran 13 - Hysbysiadau stop dros dro

90. Mae adran 13 yn mewnosod adrannau newydd 9ZI i 9ZL yn Neddf 1979 er mwyn caniatáu i hysbysiad stop dros dro gael ei ddyroddi pan fo'n ymddangos bod gwaith anawdurdodedig wedi ei wneud neu'n cael ei wneud i henebion cofrestrdig.
91. Bydd hysbysiad stop dros dro yn caniatáu i Weinidogion Cymru ei gwneud yn ofynnol i waith anawdurdodedig ddod i ben ar unwaith cyn i heneb gofrestrdig gael ei dinistrio neu ei difrodi ymhellach. Bydd hefyd yn darparu cyfnod o amser er mwyn caniatáu i Weinidogion Cymru asesu'r sefyllfa a rhoi trefniadau yn eu lle ar gyfer datrys y mater yn anffurfiol, gorfodi neu erlyn.

85. If an occupier of a monument prevents an owner from undertaking works required by an enforcement notice, section 9ZF(4) permits the owner to apply to a magistrates' court for a warrant authorising entry to the land and the execution of the works.
86. **9ZG Failure to comply with scheduled monument enforcement notice**
Section 9ZG provides that, where an enforcement notice has not been complied with within the period specified, the owner of the monument or land is in breach of the notice and is guilty of an offence. A person may be convicted of more than one offence in relation to the same enforcement notice if the breach continues.
87. Section 9ZG(5) and (6) sets out the defences to the offence, and section 9ZG(7) makes provision for the imposition of financial penalties on summary conviction or on conviction on indictment. Section 9ZG(8) states that the courts are to have regard to any financial benefit the person convicted may have received or be likely to receive as a result of the offence when determining the amount of any fine to be imposed.
88. **9ZH Effect of scheduled monument consent on notice**
Section 9ZH applies where a scheduled monument enforcement notice has been issued, and scheduled monument consent is then granted under new section 2(3A) of the 1979 Act for the retention of works (see section 6 above). In those circumstances, the enforcement notice will no longer have effect in so far as it requires: the cessation of such works; steps in which the works are not retained; or steps to comply with any condition attached to a previous scheduled monument consent.
89. Section 12(2) amends subsection 3 of section 46 of the 1979 Act, which provides for compensation for damage arising from the exercise of certain powers under the Act, so that it will apply in cases of damage arising from the exercise of the new power of entry conferred by section 9ZF.

Section 13 – Temporary stop notices

90. Section 13 inserts new sections 9ZI to 9ZL into the 1979 Act to allow a temporary stop notice to be issued where it appears that unauthorised works have been or are being carried out to scheduled monuments.
91. A temporary stop notice will allow the Welsh Ministers to require an immediate halt to unauthorised works before a scheduled monument suffers further damage or destruction. It will also provide a period of time to allow the Welsh Ministers to assess the situation and to put in place arrangements for informal resolution, enforcement or prosecution.

92. 9ZI Hysbysiad stop dros dro

Mae adran 9ZI(1) a (2) yn rhoi'r pŵer i Weinidogion Cymru i ddyroddi hysbysiad stop dros dro. Caniateir i hysbysiad stop dros dro gael ei ddyroddi pan fydd unrhyw waith wedi ei wneud, neu'n cael ei wneud, i heneb gofrestredig neu ar dir y mae heneb arno, ynddo neu odano, os ymddengys i Weinidogion Cymru nad yw'r gwaith wedi ei awdurdodi neu fod y gwaith yn methu â chydymffurfio ag amod sydd ynghlwm wrth gydsyniad heneb gofrestredig a bod Gweinidogion Cymru o'r farn bod rhoi terfyn ar y gwaith ar unwaith yn hwylus, gan roi sylw i effaith y gwaith ar yr heneb sydd o bwys cenedlaethol.

93. Mae adran 9ZI(3) yn datgan bod rhaid i hysbysiad stop dros dro: bod yn ysgrifenedig, pennu'r gwaith sydd i ddod i ben, esbonio pam y dyroddwyd yr hysbysiad, a datgan bod torri'r hysbysiad yn drosedd.

94. Mae adran 9ZI(4) a (5) yn nodi'r trefniadau ar gyfer dwyn hysbysiad stop dros dro i sylw'r cyhoedd. Rhaid iddo gael ei arddangos ar yr heneb, neu gerllaw'r heneb pe gallai arddangos yr hysbysiad ar yr heneb achosi difrod i'r heneb a phennu'r dyddiad y caiff yr hysbysiad ei arddangos am y tro cyntaf. Mae'r hysbysiad stop dros dro yn cymryd effaith ar y dyddiad hwnnw. Yn ogystal, caiff Gweinidogion Cymru gyflwyno'r hysbysiad stop dros dro i unrhyw berson sy'n ymddangos i Weinidogion Cymru ei fod yn gwneud y gwaith neu'n peri i'r gwaith gael ei wneud, neu i unrhyw berson a chanddo fuddiant yn yr heneb neu'r tir. Mae adran 56 o Ddeddf 1979 (cyflwyno dogfennau) yn gymwys i gyflwyno'r hysbysiad.

95. Mae adran 9ZI(7) yn datgan bod yr hysbysiad stop dros dro yn peidio â chael effaith ar ôl cyfnod o 28 o ddiwrnodau, neu unrhyw gyfnod byrrach a bennir yn yr hysbysiad. Mae adran 9ZI(8) yn caniatáu i Weinidogion Cymru dynnu'r hysbysiad stop dros dro yn ôl cyn diwedd y cyfnod o 28 o ddiwrnodau (neu unrhyw gyfnod byrrach a bennir). Mae adran 9ZI(9) yn gwahardd dyroddi hysbysiad stop dros dro arall mewn perthynas â'r un gwaith oni bai bod Gweinidogion Cymru wedi cymryd rhyw gamau gorfodi eraill mewn perthynas â thorri'r hysbysiad, megis cyflwyno hysbysiad gorfodi neu gael gwaharddeb o dan adran 9ZM.

96. 9ZJ Hysbysiad stop dros dro: pŵer mynediad

Mae adran 9ZJ yn caniatáu i Weinidogion Cymru awdurdodi person yn ysgrifenedig i gael mynediad i dir i ganfod a ddylid cyflwyno hysbysiad stop dros dro, i arddangos hysbysiad, i benderfynu a gydymffurfiwyd â hysbysiad, ac i ystyried hawliad am ddigollediad. Dim ond ar adeg resymol y caiff person awdurdodedig gael mynediad i'r tir ac nid oes angen caniatâd penodol y perchennog i wneud hynny.

97. 9ZK Hysbysiad stop dros dro: trosedd

Mae adran 9ZK(1) a (2) yn nodi'r amgylchiadau pan fydd person yn euog o drosedd am dorri hysbysiad stop dros dro ac yn caniatáu i berson gael ei euogfarnu o droseddau gwahanol drwy gyfeirio at ddiwrnodau neu gyfnodau gwahanol. Felly, bydd yn bosibl i berson gael ei euogfarnu o fwy nag un drosedd mewn perthynas â hysbysiad stop dros dro os ceir sawl achos o dorri'r hysbysiad.

98. Mae adran 9ZK(3) a (4) yn nodi'r amddiffyniadau i drosedd o dan yr adran hon.

92. **9ZI Temporary stop notice**
Section 9ZI(1) and (2) gives the Welsh Ministers the power to issue a temporary stop notice. A temporary stop notice may be issued where any works have been, or are being, executed to a scheduled monument or to land in, on or under which a monument is situated if it appears to the Welsh Ministers that the works are unauthorised or fail to comply with a condition attached to a scheduled monument consent and the Welsh Ministers consider it expedient to stop the works immediately, having regard to the effect of the works on the monument as one of national importance.
93. Section 9ZI(3) states that a temporary stop notice must: be in writing, specify the works that are to stop, explain why the notice has been issued, and state that contravention of the notice is an offence.
94. Section 9ZI(4) and (5) sets out the arrangements for bringing a temporary stop notice to public attention. It must be displayed on the monument, or nearby if display on the monument might cause damage, and specify the date on which it is first displayed. The temporary stop notice takes effect on that date. In addition, the Welsh Ministers may serve the temporary stop notice on any person who appears to the Welsh Ministers to be carrying out the works or causing them to be carried out, or on any person who has an interest in the monument or land. Section 56 of the 1979 Act (service of documents) applies to the service of the notice.
95. Section 9ZI(7) states that the temporary stop notice ceases to have effect after a period of 28 days, or any shorter period that is specified in the notice. Section 9ZI(8) allows the Welsh Ministers to withdraw the temporary stop notice before the end of the 28-day period (or any shorter period specified). Section 9ZI(9) prohibits the issue of a further temporary stop notice in relation to the same works unless the Welsh Ministers have taken some other enforcement action in relation to the contravention, such as the service of an enforcement notice or the obtaining of an injunction under section 9ZM.
96. **9ZJ Temporary stop notice: power of entry**
Section 9ZJ allows the Welsh Ministers to authorise a person in writing to enter land to ascertain whether a temporary stop notice should be served, to display a notice, to determine if a notice has been complied with, and to consider a claim for compensation. The authorised person may only enter the land at a reasonable time and does not require the explicit permission of the owner to do so.
97. **9ZK Temporary stop notice: offence**
Section 9ZK(1) and (2) sets out the circumstances in which a person is guilty of an offence for contravening a temporary stop notice and allows a person to be convicted of different offences by reference to different days or periods. It will be possible, therefore, for a person to be convicted for more than one offence in relation to a temporary stop notice if it is breached repeatedly.
98. Section 9ZK(3) and (4) sets out the defences to an offence under this section.

99. Mae adran 9ZK(5) yn darparu mai'r gosb am y drosedd o dorri hysbysiad stop dros dro yw dirwy ddiderfyn. Gan fod difrodi heneb yn fwriadol yn gallu cael ei ysgogi gan y posibilrwydd o gael mantais ariannol, mae'r llysoedd i roi sylw i unrhyw fudd ariannol y gall y person a euogfarnir fod wedi ei gael neu'n debygol o'i gael o ganlyniad i'r drosedd wrth benderfynu ar swm unrhyw ddirwy sydd i gael ei gosod.
100. **9ZL Hysbysiad stop dros dro: digollediad**
Mae adran 9ZL(1) a (2) yn nodi'r hawl i ddigollediad mewn cysylltiad ag unrhyw golled neu ddifrod y gellir ei briodoli'n uniongyrchol i effaith hysbysiad stop dros dro. Dim ond o dan amgylchiadau penodol y mae digollediad ar gael. Caniateir ei hawlio os nad yw'r gwaith a bennir mewn hysbysiad stop dros dro yn mynd yn groes i is-adrannau (1) neu (6) o adran 2 o Ddeddf 1979 (rheoli gwaith sy'n effeithio ar henebion cofrestredig) oherwydd nad yw cydsyniad heneb gofrestredig yn ofynnol neu oherwydd bod cydsyniad heneb gofrestredig wedi ei roi ar y dyddiad, neu cyn y dyddiad, y caiff yr hysbysiad ei arddangos am y tro cyntaf. Caniateir iddo hefyd gael ei hawlio os yw Gweinidogion Cymru yn tynnu'r hysbysiad stop dros dro yn ôl ac eithrio ar ôl rhoi cydsyniad heneb gofrestredig sy'n awdurdodi'r gwaith, oherwydd, er enghraifft, y canfyddir nad oedd y gwaith wedi ei awdurdodi ac na ddylai'r hysbysiad fod wedi ei arddangos.
101. Mae adran 9ZL(4) yn pennu na fydd unrhyw ddigollediad yn daladwy am golled neu ddifrod os oedd yn ofynnol i'r hawlydd ddarparu gwybodaeth ynghylch perchenogaeth buddiannau yn y tir o dan sylw o dan adran 57 o Ddeddf 1979 a gellid bod wedi osgoi'r golled neu'r difrod pe bai'r hawlydd wedi darparu'r wybodaeth honno neu pe bai wedi cydweithredu fel arall â Gweinidogion Cymru wrth ymateb i'r hysbysiad stop dros dro.
102. Mae adran 13(2) yn cymhwyso adran 27 o Ddeddf 1979, sy'n gwneud darpariaeth ynghylch digollediad sy'n daladwy mewn cysylltiad â cholled neu ddifrod sy'n cynnwys dibrisiant yng ngwerth buddiant mewn tir, i'r digollediad sy'n daladwy o dan adran 9ZL am golled neu ddifrod y gellir ei briodoli i effaith hysbysiad stop dros dro.
103. Mae adran 13(3) yn diwygio adran 44 o Ddeddf 1979, sy'n cynnwys darpariaethau atodol mewn cysylltiad â phwerau mynediad, er mwyn dileu'r gofyniad i roi rhybudd o 24 awr cyn defnyddio'r pŵer mynediad i ganfod a ddylid cyflwyno hysbysiad stop dros dro, i arddangos hysbysiad neu i ganfod a gydymffurfiwyd â hysbysiad.
104. Mae adran 13(4) yn diwygio is-adran (3) o adran 46 o Ddeddf 1979, sy'n darparu ar gyfer digollediad am ddifrod sy'n deillio o arfer pwerau penodol o dan y Ddeddf, fel y bydd yn gymwys mewn achosion o ddifrod sy'n deillio o arfer y pŵer mynediad newydd a roddir gan adran 9ZJ.
105. Mae adran 13(5) yn cymhwyso adran 51 o Ddeddf 1979 (eiddo eglwysig) i unrhyw ddigollediad a delir o ganlyniad i gyflwyno hysbysiad stop dros dro sy'n ymwneud â heneb gofrestredig ar dir sy'n eiddo eglwysig.

99. Section 9ZK(5) provides that the penalty for the offence of contravening a temporary stop notice is an unlimited fine. Since deliberate damage to a monument may be prompted by the prospect of financial gain, the courts are to have regard to any financial benefit the person convicted may have received or be likely to receive as a result of the offence when determining the amount of any fine to be imposed.
100. **9ZL Temporary stop notice: compensation**
Section 9ZL(1) and (2) sets out the compensation entitlement in respect of any loss or damage which can be directly attributed to the effect of a temporary stop notice. Compensation is only available in particular circumstances. It may be claimed if the works specified in a temporary stop notice do not contravene subsections (1) or (6) of section 2 of the 1979 Act (control of works affecting scheduled monuments) because scheduled monument consent is not required or has been granted on or before the date the notice is first displayed. It may also be claimed if the Welsh Ministers withdraw the temporary stop notice other than following the grant of scheduled monument consent authorising the works, because, for example, it is discovered that the works were not unauthorised and that the notice should not have been displayed.
101. Section 9ZL(4) specifies that no compensation will be payable for loss or damage if the claimant was required to provide information regarding the ownership of interests in the land in question under section 57 of the 1979 Act and the loss or damage could have been avoided if the claimant had provided that information or had otherwise cooperated with the Welsh Ministers when responding to the temporary stop notice.
102. Section 13(2) applies section 27 of the 1979 Act, which makes provision about compensation payable in respect of loss or damage consisting of depreciation of the value of an interest in land, to the compensation payable under section 9ZL for loss or damage attributable to the effect of a temporary stop notice.
103. Section 13(3) amends section 44 of the 1979 Act, which contains supplementary provisions with respect to powers of entry, to remove the requirement to give 24 hours' notice prior to the use of the power of entry to ascertain whether a temporary stop notice should be served, to display a notice or to ascertain compliance with a notice.
104. Section 13(4) amends subsection (3) of section 46 of the 1979 Act, which provides for compensation for damage arising from the exercise of certain powers under the Act, so that it will apply in cases of damage arising from the exercise of the new power of entry conferred by section 9ZJ.
105. Section 13(5) applies section 51 of the 1979 Act (ecclesiastical property) to any compensation paid as a result of the service of a temporary stop notice which relates to a scheduled monument on land that is ecclesiastical property.

Adran 14 – Gwaharddebau

106. Mae adran 14 yn mewnosod adran newydd 9ZM yn Neddf 1979, sy'n caniatáu i Weinidogion Cymru wneud cais i'r Uchel Lys neu i'r llys sirol am waharddeb os ydynt o'r farn ei bod yn briodol neu'n hwylus atal toriad gwirioneddol neu doriad dealedig o is-adrannau (1) neu (6) o adran 2 o Ddeddf 1979 (rheoli gwaith sy'n effeithio ar henebion cofrestredig).

Adran 15 – Rheoli gwaith sy'n effeithio ar henebion cofrestredig

107. Mae adran 15 yn mewnosod adran newydd 2(8A) yn Neddf 1979 i addasu un o'r amddiffyniadau i'r drosedd o wneud gwaith anawdurdodedig i heneb gofrestrdig.

108. Mae adran 2 o Ddeddf 1979 yn darparu ar gyfer rheoli gwaith sy'n effeithio ar henebion cofrestredig drwy ei gwneud yn ofynnol i gael cydsyniad heneb gofrestrdig a chefnogir hynny, yn is-adrannau (1) a (6), gan droseddau. O dan adran 2(8), mae'n amddiffyniad i rai o'r troseddau hynny i'r cyhuddedig brofi, yn ôl pwysau tebygolrwydd, nad oedd yn gwybod ac nad oedd ganddo reswm dros gredu bod yr heneb yn yr ardal yr oedd y gwaith yn effeithio arni, neu fod yr heneb wedi ei chofrestru.

109. Mae adran 15 yn datgymhwyso amddiffyniad adran 2(8) o ran Cymru ac yn rhoi yn ei le yr amddiffyniad newydd yn adran 2(8A). Mae'r amddiffyniad newydd hwn yn ei gwneud yn ofynnol i berson sydd wedi ei gyhuddo o wneud gwaith anawdurdodedig, neu achosi neu ganiatáu gwaith o'r fath, mewn perthynas â heneb gofrestrdig yng Nghymru brofi, hefyd, iddo gymryd pob cam rhesymol i ganfod a oedd heneb gofrestrdig yn yr ardal yr oedd y gwaith yn effeithio arni. Gallai camau o'r fath gynnwys, er enghraifft, edrych ar wybodaeth sydd ar gael ar-lein ar gyfer y cyhoedd gan Cadw ynghylch lleoliad a rhychwant heneb gofrestrdig.

Adran 16 – Difrodi henebion hynafol penodol

110. Mae adran 16 yn diwygio adran 28 o Ddeddf 1979 (y drosedd o ddifrodi henebion hynafol penodol) drwy fewnosod is-adran newydd (1A), sy'n addasu'r drosedd o ddinistrio neu ddifrodi heneb warchodedig. Mae heneb warchodedig ("protected monument"):

- i. yn heneb gofrestrdig, neu
- ii. yn heneb o dan berchenogaeth neu warchodaeth Gweinidogion Cymru neu awdurdod lleol yn rhinwedd Deddf 1979.

111. O dan adran 28(1), mae person sy'n dinistrio neu'n difrodi unrhyw heneb warchodedig heb esgus cyfreithlon, gan wybod ei bod yn heneb warchodedig ac sy'n bwriadu dinistrio neu ddifrodi'r heneb, neu sy'n ddi-hid o ran a fyddai'r heneb yn cael ei dinistrio neu ei difrodi, yn euog o drosedd. Ni fydd person yn troseddu os nad oedd yn gwybod bod yr heneb yn heneb warchodedig.

112. Mae adran 16 yn datgymhwyso trosedd adran 28(1) o ran Cymru ac yn rhoi yn ei lle y drosedd newydd yn adran 28(1A). O dan y drosedd newydd, mae person sy'n dinistrio neu'n difrodi heneb warchodedig heb esgus cyfreithlon yn euog o drosedd os oedd y person yn gwybod neu os yw'n rhesymol y dylai'r person fod wedi gwybod bod yr heneb yn heneb warchodedig ac yn bwriadu difrodi'r heneb neu'n ddi-hid o ran a fyddai'r heneb yn cael ei difrodi neu ei dinistrio.

Section 14 – Injunctions

106. Section 14 inserts new section 9ZM into the 1979 Act, which permits the Welsh Ministers to apply to the High Court or the county court for an injunction if they consider it necessary or expedient to restrain an actual or apprehended contravention of subsections (1) or (6) of section 2 of the 1979 Act (control of works affecting scheduled monuments).

Section 15 – Control of works affecting scheduled monuments

107. Section 15 inserts new section 2(8A) into the 1979 Act to modify one of the defences to the offence of carrying out unauthorised works to a scheduled monument.
108. Section 2 of the 1979 Act provides for the control of works affecting scheduled monuments through the requirement for scheduled monument consent and is supported, in subsections (1) and (6), by criminal offences. Under section 2(8), it is a defence to some of those offences for the accused to prove, on the balance of probabilities, that he or she did not know and had no reason to believe that the monument was within the area affected by the works, or that the monument was scheduled.
109. Section 15 disapplies the section 2(8) defence in relation to Wales and replaces it with the new defence in section 2(8A). This new defence requires a person accused of executing, causing or permitting unauthorised works in relation to a scheduled monument in Wales to prove, in addition, that he or she took all reasonable steps to find out whether the area affected by the works contained a scheduled monument. Such steps might include, for example, checking Cadw’s publicly accessible online information on the location and extent of a scheduled monument.

Section 16 – Damaging certain ancient monuments

110. Section 16 amends section 28 of the 1979 Act (offence of damaging certain ancient monuments) by inserting a new subsection (1A), which modifies the offence of destroying or damaging a protected monument. A “protected monument” is a monument which is:
- i. a scheduled monument, or
 - ii. a monument under the ownership or guardianship of the Welsh Ministers or a local authority by virtue of the 1979 Act.
111. Under section 28(1), a person who without lawful excuse destroys or damages any protected monument, knowing that it is protected and intending to destroy or damage the monument, or being reckless as to whether the monument would be destroyed or damaged, is guilty of an offence. No offence will be committed if the person did not know that the monument was a protected monument.
112. Section 16 disapplies the section 28(1) offence in relation to Wales and replaces it with the new offence in section 28(1A). Under the new offence, a person who destroys or damages a protected monument without lawful excuse is guilty of an offence if the person knew or ought reasonably to have known that it was a protected monument and intended to damage the monument or was reckless as to whether it would be damaged or destroyed.

Adran 17 - Cyfyngiadau ar y defnydd o ddatgelyddion metel

113. O dan adran 42 o Ddeddf 1979 (cyfyngiadau ar y defnydd o ddatgelyddion metel) mae'n drosedd i ddefnyddio datgelydd metel mewn man gwarchoddedig yng Nghymru heb gydsyniad ysgrifenedig Gweinidogion Cymru. Mae man gwarchoddedig ("protected place") yn fan:
- sy'n safle heneb gofrestredig neu heneb sydd o dan berchenogaeth neu warchodaeth Gweinidogion Cymru neu awdurdod lleol yn rhinwedd Deddf 1979, neu
 - sydd mewn ardal o bwys archaeolegol.
114. O dan adran 42(7), mae'n amddiffyniad i'r cyhuddedig brofi ei fod wedi cymryd yr holl ragofalon rhesymol i ganfod a oedd y man lle y defnyddiwyd y datgelydd metel yn fan gwarchoddedig a'i fod yn credu nad oedd y man hwnnw yn fan gwarchoddedig. Mae'r amddiffyniad hwn yn gosod cyfrifoldeb ar y cyhuddedig i ddangos bod y rhagofalon priodol wedi eu cymryd, ond nid yw'n profi a oedd cred y cyhuddedig, sef nad oedd y safle yn safle gwarchoddedig, yn gred resymol.
115. Mae adran 17 yn datgymhwyso amddiffyniad adran 42(7) o ran Cymru ac yn rhoi yn ei le yr amddiffyniad newydd yn adran 42(8), sy'n ei gwneud yn ofynnol i'r cyhuddedig brofi bod pob cam rhesymol wedi ei gymryd i ganfod a oedd y man lle y defnyddiwyd y datgelydd metel yn fan gwarchoddedig, ac nad oedd yn gwybod bod y man yn fan gwarchoddedig, ac nad oedd reswm ganddo dros gredu hynny.

Adran 18 - Cofrestr o barciau a gerddi hanesyddol

116. Mae adran 18(1) yn mewnosod adran newydd 41A yn Rhan 3 o Ddeddf 1979, sy'n gosod dyletswydd ar Weinidogion Cymru i lunio a chynnal cofrestr o barciau a gerddi hanesyddol o ddiddordeb hanesyddol arbennig. Mae'r gofrestr hon yn cymryd lle'r gofrestr anstatudol o barciau a gerddi hanesyddol a luniwyd o'r blaen gan Lywodraeth Cymru.
117. **41A Cofrestr o barciau a gerddi hanesyddol yng Nghymru**
Mae'r diffiniad o barciau a gerddi hanesyddol wedi ei gynnwys yn adran 41A(1) a (2). Mae'n cynnwys parciau, gerddi, tirweddau addurnol sydd wedi eu dylunio, mannau hamdden a thiroedd eraill sydd wedi eu dylunio, a allai gynnwys, er enghraifft, mynwentydd. Wrth nodi parciau a gerddi o ddiddordeb hanesyddol arbennig, mae is-adran (2) yn ei gwneud yn ofynnol i Weinidogion Cymru benderfynu pa un ai i gynnwys tir sy'n gyfagos i'r tiroedd sy'n cael eu cofrestru neu'n gyffiniol â hwy, neu unrhyw adeilad neu ddŵr ar y tiroedd hynny neu'n gyfagos iddynt neu'n gyffiniol â hwy. Bydd hyn yn caniatáu i farn broffesiynol gael ei harfer wrth ddiffinio'r ffin sydd fwyaf rhesymegol. Er enghraifft, gellid cynnwys mewn cofnod yn y gofrestr fynedfa eang a chrand i dramwyfa, sydd y tu allan i furiau ystad ond sy'n amlwg yn rhan o'r dyluniad. Fel arall, gellid eithrio bloc o stablau neu dŷ gwydr modern o gofnod.
118. Mae adran 41A(3) a (4) yn darparu'r pŵer i Weinidogion Cymru i ychwanegu, dileu neu ddiwygio cofnodion yn y gofrestr, ond wrth wneud hynny rhaid iddynt hysbysu'r perchennog, y meddiannydd a'r awdurdod lleol neu'r awdurdod Parc Cenedlaethol perthnasol. Mae adran 56 o Ddeddf 1979 (cyflwyno dogfennau) yn gymwys i unrhyw hysbysiad o dan is-adran (4).

Section 17 – Restrictions on use of metal detectors

113. Under section 42 of the 1979 Act (restrictions on use of metal detectors) it is an offence to use a metal detector in a protected place in Wales without the written consent of the Welsh Ministers. A “protected place” is a place which is:
- i. the site of a scheduled monument or a monument which is under the ownership or guardianship of the Welsh Ministers or a local authority by virtue of the 1979 Act, or
 - ii. situated in an area of archaeological importance.
114. Under section 42(7), it is a defence for the accused to prove that he or she had taken all reasonable precautions to find out whether the place where the metal detector was used was protected and did not believe that it was. This defence places responsibility on the accused to show that appropriate precautions were taken, but does not test whether the accused’s belief that the site was not protected was a reasonable belief.
115. Section 17 disapplies the section 42(7) defence in relation to Wales and replaces it with the new defence in section 42(8), which requires the accused to prove that all reasonable steps had been taken to find out whether the place in which the metal detector was used was a protected place, and that he or she did not know, and had no reason to believe, that it was a protected place.

Section 18 – Register of historic parks and gardens

116. Section 18(1) inserts a new section 41A into Part 3 of the 1979 Act, which places a duty on the Welsh Ministers to compile and maintain a register of historic parks and gardens of special historic interest. This register supersedes the non-statutory register of parks and gardens which was previously compiled by the Welsh Government.
117. **41A Register of historic parks and gardens in Wales**
The definition of historic parks and gardens is included in section 41A(1) and (2). It includes parks, gardens, designed ornamental landscapes, places of recreation and other designed grounds, which could include, for example, cemeteries. In identifying parks and gardens of special historic interest, the Welsh Ministers are required by subsection (2) to decide whether to include land adjacent or contiguous to the grounds being registered, or any building or water on or adjacent or contiguous to those grounds. This will allow the exercise of professional judgement in the definition of the most logical boundary line. For example, a grand splayed entrance to a driveway, which is outside the walls of an estate but clearly part of the design, could be included in a register entry. Alternatively, a modern greenhouse or stable block could be excluded from an entry.
118. Section 41A(3) and (4) provides the Welsh Ministers with the power to add, remove or amend entries to the register, but when doing so they must inform the owner, the occupier and the relevant local authority or National Park authority. Section 56 of the 1979 Act (service of documents) applies to any notification under subsection (4).

119. Mae adran 41A(6) yn ei gwneud yn ofynnol i Weinidogion Cymru gyhoeddi'r gofrestr gyfredol. Cefnogir y gofrestr gan gofnod ar-lein ar gyfer y cyhoedd sy'n seiliedig ar fapiau, lle y caiff yr holl asedau hanesyddol sydd wedi eu dynodi a'u cofrestru'n genedlaethol eu dangos.
120. Mae adran 18(2) yn diwygio adran 50 o Ddeddf 1979 (cymhwyso i dir y Goron) er mwyn caniatáu i barciau a gerddi o ddiddordeb hanesyddol arbennig ar dir y Goron gael eu cynnwys ar y gofrestr o barciau a gerddi hanesyddol yng Nghymru.

Adran 19 – Tir y credir bod heneb hynafol arno: pŵer mynediad

121. Mae adran 19 yn mewnosod adran newydd 26(4) yn Neddf 1979 er mwyn llacio'r gofyniad ar berson a awdurdodir gan Weinidogion Cymru i gael cydsyniad cyn arfer y pŵer mynediad i gynnal cloddiadau.
122. Mae adran 26(1) o Ddeddf 1979 yn darparu pŵer i Weinidogion Cymru i awdurdodi mynediad i unrhyw dir lle y maent yn gwybod, neu y mae ganddynt reswm dros gredu, fod heneb hynafol (a all fod, ond nid oes rhaid iddi fod, yn heneb gofrestredig) at ddiben arolygu'r tir i gofnodi materion o ddiddordeb archaeolegol neu hanesyddol. Mae adran 26(2) yn caniatáu i berson sy'n arfer y pŵer mynediad i gynnal cloddiadau yn y tir at ddibenion ymchwiliad archaeolegol. Ond mae'r pŵer i gynnal cloddiadau wedi ei gyfyngu yn adran 26(3) gan y gofyniad i gael cydsyniad y perchennog cyn unrhyw gloddiad.
123. Mae adran newydd 26(4) yn cyfyngu ar gymhwysiad adran 26(3) ac yn galluogi person a awdurdodir gan Weinidogion Cymru i gael mynediad i dir i ymgymryd â chloddiadau archaeolegol heb gydsyniad y tirlfeddiannwr os gwyddys, neu os credir, bod heneb hynafol mewn perygl o ddifrod neu ddinistr sydd ar fin digwydd. Gallai amgylchiadau o'r fath godi o ganlyniad i waith anawdurdodedig, neu ddifrod naturiol, er enghraifft, difrod a achosir gan erydiad arfordirol sy'n datguddio olion archaeolegol neu'n eu gwneud yn fregus.

Adran 20 – Henebion mewn dyfroedd tiriogaethol

124. Mae adran 20 yn diwygio adran 53 o Ddeddf 1979 (henebion mewn dyfroedd tiriogaethol) i egluro'r amgylchiadau pan fydd heneb mewn dyfroedd tiriogaethol i gael ei thrin fel pe bai yng Nghymru at ddibenion y Ddeddf. Mae is-adran newydd (2B) yn datgan nad yw heneb mewn dyfroedd tiriogaethol i gael ei thrin fel pe bai yng Nghymru oni bai ei bod yng Nghymru fel y diffinnir "Wales" yn adran 158 o Ddeddf Llywodraeth Cymru 2006. Mae'r diffiniad hwn o Gymru yn cynnwys y môr sy'n gyfagos i Gymru mor bell â ffin tua'r môr y môr tiriogaethol.

Adran 21 – Cyflwyno dogfennau drwy gyfathrebiadau electronig

125. Mae adran 56 o Ddeddf 1979 yn gwneud darpariaeth ar gyfer cyflwyno dogfen drwy:
- ei dosbarthu i'r person y mae i gael ei chyflwyno iddo;
 - ei gadael ym mhreswylfa arferol y person hwnnw neu yn ei breswylfa hysbys ddiwethaf;
 - ei hanfon mewn llythyr cofrestredig rhagdaledig neu drwy ddsbarthiad cofnodedig; neu
 - ei rhoi ar yr heneb neu ar ryw wrthrych ar safle'r heneb, pan na ellir dod o hyd i gyfeiriad arferol neu gyfeiriad hysbys diwethaf y person.

119. Section 41A(6) requires the Welsh Ministers to publish the up-to-date register. The register will be supported by a publicly accessible, map-based, online record on which all nationally designated and registered historic assets will be depicted.
120. Section 18(2) amends section 50 of the 1979 Act (application to Crown land) to allow parks and gardens of special historic interest on Crown land to be included on the register of historic parks and gardens in Wales.

Section 19 – Land believed to contain an ancient monument: power of entry

121. Section 19 inserts new section 26(4) into the 1979 Act to relax the requirement upon a person authorised by the Welsh Ministers to obtain consent before exercising the power of entry to carry out excavations.
122. Section 26(1) of the 1979 Act provides the Welsh Ministers with a power to authorise entry to any land where they know or have reason to believe there is an ancient monument (which may be, but need not be, a scheduled monument) for the purpose of inspecting the land to record matters of archaeological or historical interest. Section 26(2) allows a person exercising the power of entry to carry out excavations in the land for the purposes of archaeological investigation. But the power to carry out excavations is limited in section 26(3) by the requirement for the consent of the owner prior to any excavation.
123. New section 26(4) restricts the application of section 26(3) and enables a person authorised by the Welsh Ministers to enter land to undertake archaeological excavations without the consent of the landowner if an ancient monument is known, or believed, to be at risk of imminent damage or destruction. Such circumstances could arise as a result of unauthorised works or natural damage, for instance, damage caused by coastal erosion that leaves archaeological remains exposed or vulnerable.

Section 20 – Monuments in territorial waters

124. Section 20 amends section 53 of the 1979 Act (monuments in territorial waters) to clarify the circumstances in which a monument in territorial waters is to be treated as being in Wales for the purposes of the Act. New subsection (2B) states that a monument in territorial waters is not to be treated as being in Wales unless it is situated in Wales as defined in section 158 of the Government of Wales Act 2006. This definition of Wales includes the sea adjacent to Wales out as far as the seaward boundary of the territorial sea.

Section 21 – Service of documents by electronic communication

125. Section 56 of the 1979 Act makes provision for the service of a document by:
- delivering it to the person on whom it is to be served;
 - leaving it at the usual or last known place of abode of that person;
 - sending it in a pre-paid registered letter or by recorded delivery; or
 - affixing it to the monument or to some object on the site of the monument, when the usual or last known address of the person cannot be found.

126. Mae adran 21 yn diwygio adran 56 o Ddeddf 1979 drwy wneud darpariaeth ar gyfer cyflwyno dogfennau drwy ddulliau electronig.
127. Mae adran 21(1) yn mewnosod adran newydd 56(1)(ca) yn Neddf 1979, sy'n caniatáu i unrhyw ddogfennau neu hysbysiadau o dan y Ddeddf gael eu cyflwyno drwy ddulliau electronig o dan amgylchiadau penodedig.
128. Mae adran 21(2) yn mewnosod adran newydd 56(1A) yn Neddf 1979, sy'n nodi gofynion penodol y mae rhaid i ddogfennau a gyflwynir yn electronig gydymffurfio â hwy.

Adran 22 - Ystyr "monument" yn Neddf Henebion Hynafol ac Ardaloedd Archaeolegol 1979

129. Mae adran 22 yn diwygio'r diffiniad o heneb ("monument") yn is-adran (7) o adran 61 o Ddeddf 1979 (dehongli) er mwyn cynnwys safleoedd sy'n darparu tystiolaeth o weithgarwch dynol yn y gorffennol ond lle nad oes adeileddau neu waith.
130. Nid yw llawer o'r safleoedd archaeolegol pwysig yng Nghymru, yn enwedig y rhai hynny o gyfnodau Palaeolithig a Mesolithig pell, yn cynnwys dim byd mwy na gwasgariad arteffactau neu olion disylwedd eraill o weithgarwch dynol.
131. Bydd adran newydd 61(7)(d) yn galluogi i safleoedd o bwys cenedlaethol sy'n darparu tystiolaeth o weithgarwch dynol yn y gorffennol gael eu dynodi'n henebion cofrestredig gan Weinidogion Cymru.
132. Mae adran 22(3) yn cymhwyso diffiniad Deddf Llywodraeth Cymru 2006 o Gymru ("Wales") i ganiatáu cofrestru safleoedd lle nad oes adeileddau sydd mor bell â ffin tua'r môr y môr tiriogaethol.

RHAN 3: ADEILADAU RHESTREDIG

Adran 23 - Trosolwg o'r Rhan hon

133. Mae adran 23 yn darparu trosolwg o'r darpariaethau yn y Rhan hon o'r Ddeddf sy'n gwneud diwygiadau i Ddeddf Cynllunio (Adeiladau Rhestredig ac Ardaloedd Cadwraeth) 1990 ("Deddf 1990").

Adran 24 - Diwygiadau sy'n ymwneud â rhestru adeiladau

134. Mae adran 24 yn mewnosod darpariaethau newydd yn Neddf 1990 sy'n gosod dyletswydd ar Weinidogion Cymru i ymgynghori ar newidiadau penodol i restrau, i wneud trefniadau ar gyfer gwarchodaeth interim wrth aros am benderfyniadau o ran pa un ai i restru adeiladau, ac i ddarparu ar gyfer yr adolygiad o benderfyniadau rhestru penodol.
135. Mae adran 1 o Ddeddf 1990 yn rhoi Gweinidogion Cymru o dan ddyletswydd i lunio rhestr o adeiladau o ddiddordeb pensaernïol neu hanesyddol arbennig.
136. Mae adran 24(1) yn mewnosod adrannau newydd 2A i 2D yn Neddf 1990 i wneud darpariaeth ynghylch y camau y mae rhaid eu cymryd mewn cysylltiad â rhestru adeiladau.

126. Section 21 amends section 56 of the 1979 Act by making provision for the service of documents by electronic means.
127. Section 21(1) inserts new section 56(1)(ca) into the 1979 Act, which allows a document or notice under the Act to be served by electronic means in specified circumstances.
128. Section 21(2) inserts new section 56(1A) into the 1979 Act, which sets out specific requirements with which documents served electronically must comply.

Section 22 - Meaning of “monument” in the Ancient Monuments and Archaeological Areas Act 1979

129. Section 22 amends the definition of a monument in subsection (7) of section 61 of the 1979 Act (interpretation) to include sites that provide evidence of past human activity but are devoid of structures or works.
130. Many important archaeological sites in Wales, particularly those from the distant Palaeolithic and Mesolithic periods, consist of nothing more than artefact scatters or other insubstantial traces of human activity.
131. New section 61(7)(d) will enable sites of national importance that provide evidence of past human activity to be designated as scheduled monuments by the Welsh Ministers.
132. Section 22(3) applies the Government of Wales Act 2006 definition of “Wales” to allow the scheduling of non-structural sites out as far as the seaward boundary of the territorial sea.

PART 3: LISTED BUILDINGS

Section 23 - Overview of this Part

133. Section 23 provides an overview of the provisions within this Part of the Act which make amendments to the Planning (Listed Buildings and Conservation Areas) Act 1990 (“the 1990 Act”).

Section 24 - Amendments relating to the listing of buildings

134. Section 24 inserts new provisions into the 1990 Act which place a duty on the Welsh Ministers to consult on certain changes to lists, to make arrangements for interim protection pending decisions as to whether to list buildings, and to provide for the review of certain listing decisions.
135. Section 1 of the 1990 Act places the Welsh Ministers under a duty to compile lists of buildings of special architectural or historic interest.
136. Section 24(1) inserts new sections 2A to 2D into the 1990 Act to make provision about the steps that must be carried out in connection with the listing of buildings.

137. **2A Dyletswydd i ymgynghori ar newidiadau penodol i restrau**
Os yw Gweinidogion Cymru yn bwriadu cynnwys adeilad ar y rhestr neu ddileu adeilad o'r rhestr, mae adran newydd 2A yn ei gwneud yn ofynnol iddynt ymgynghori â'r personau priodol, gan gynnwys perchennog a meddiannydd yr adeilad, fel y'u rhestrir yn is-adran (3). Mae adran 2A(5) yn darparu pwerau gwneud rheoliadau i ganiatáu i Weinidogion Cymru ychwanegu personau priodol pellach at y rhestr yn is-adran (3) a gwneud unrhyw ddiwygiadau canlyniadol i'r Ddeddf a all fod yn angenrheidiol o ganlyniad i hynny.
138. Rhaid i Weinidogion Cymru ymgynghori â'r personau priodol drwy gyflwyno hysbysiad iddynt. Rhaid i'r hysbysiad roi o leiaf 28 o ddiwrnodau i'r personau priodol ymateb. Os cynnwys adeilad yn y rhestr yw'r cynnig, rhaid i'r hysbysiad esbonio bod gwarchodaeth interim yn gymwys i'r adeilad hyd nes yr hysbysir fel arall ac y bydd unrhyw waith anawdurdodedig a wneir i'r adeilad yn y cyfamser yn drosedd.
139. Mae adran 329 o Ddeddf Cynllunio Gwlad a Thref 1990 (cyflwyno hysbysiadau) yn gymwys (yn rhinwedd adran 89 o Ddeddf 1990) i gyflwyno hysbysiadau o dan adran newydd 2A.
140. **2B Gwarchodaeth interim wrth aros am benderfyniadau rhestru penodol**
Mae adran newydd 2B yn gwneud darpariaeth ar gyfer rhoi gwarchodaeth interim i adeiladau y mae Gweinidogion Cymru yn bwriadu eu cynnwys yn y rhestr o dan adran 1 o Ddeddf 1990.
141. Mae adran 2B(2) yn nodi bod gwarchodaeth interim yn gymwys o ddechrau'r diwrnod a bennir yn yr hysbysiad a gyflwynir o dan adran 2A, a bod holl ddarpariaethau Deddf 1990 (ac eithrio adrannau 47 i 51 a 59 – darpariaethau sy'n ymwneud â chaffael adeiladau rhestredig yn orfodol a gweithredoedd penodol sy'n achosi difrod i adeiladau rhestredig neu sy'n debygol o arwain at ddifrod i adeiladau rhestredig) yn cael effaith o'r dyddiad hwnnw fel pe bai'r adeilad yn adeilad rhestredig.
142. Mae adran 2B(4) yn gwneud darpariaeth ar gyfer dod â'r warchodaeth interim i ben yn dilyn penderfyniad gan Weinidogion Cymru i restru'r adeilad neu i beidio â rhestru'r adeilad.
143. Mae adran 2B(5) yn ei gwneud yn ofynnol i Weinidogion Cymru gyhoeddi'n electronig restr o'r holl adeiladau y rhoddyd gwarchodaeth interim iddynt, a darparu copi o unrhyw hysbysiad a gyflwynir o dan adran 2A ar gais.
144. **2C Darpariaethau sy'n gymwys ar ddarfodiad gwarchodaeth interim**
Mae adran newydd 2C yn cyflwyno Atodlen 1A i Ddeddf 1990. Mae'r Atodlen yn cynnwys darpariaethau sy'n gymwys pan fo gwarchodaeth interim yn peidio â chael effaith o ganlyniad i benderfyniad Gweinidogion Cymru i beidio â rhestru adeilad.
145. **2D Adolygu penderfyniadau rhestru penodol**
Mae adran newydd 2D yn gwneud darpariaeth ar gyfer adolygu penderfyniadau rhestru penodol.

137. **2A Duty to consult on certain changes to lists**
If the Welsh Ministers propose to include a building on the list or remove one from the list, new section 2A requires them to consult the appropriate persons, including the owner and occupier of the building, as listed in subsection (3). Section 2A(5) provides regulation-making powers to allow the Welsh Ministers to add further appropriate persons to the list in subsection (3) and make any consequential amendments to the Act that may be necessary as a result.
138. The Welsh Ministers must consult the appropriate persons by serving a notice upon them. The notice must give the appropriate persons at least 28 days to respond. If the proposal is to include a building in the list, the notice must explain that interim protection applies to the building until notified otherwise and that any unauthorised works to the building in the meantime will constitute a criminal offence.
139. Section 329 of the Town and Country Planning Act 1990 (service of notices) applies (by virtue of section 89 of the 1990 Act) to the service of notices under new section 2A.
140. **2B Interim protection pending certain listing decisions**
New section 2B makes provision for interim protection for buildings which the Welsh Ministers are proposing to include in the list under section 1 of the 1990 Act.
141. Section 2B(2) sets out that interim protection applies from the beginning of the day specified in the notice served under section 2A, and that all the provisions of the 1990 Act (other than sections 47 to 51 and 59 – provisions relating to compulsory acquisition of listed buildings and certain acts causing or likely to result in damage to listed buildings) have effect from that date as if the building were a listed building.
142. Section 2B(4) makes provision for the cessation of interim protection following a decision by the Welsh Ministers to list, or not to list, the building.
143. Section 2B(5) requires the Welsh Ministers to publish electronically a list of all buildings granted interim protection, and to provide a copy of any notice served under section 2A on request.
144. **2C Provisions applicable on lapse of interim protection**
New section 2C introduces Schedule 1A into the 1990 Act. The Schedule contains provisions which apply where interim protection ceases to have effect as a result of the Welsh Ministers' decision not to list a building.
145. **2D Review of certain listing decisions**
New section 2D makes provision for the review of certain listing decisions.

146. Mae adran 2D yn gymwys pan fo Gweinidogion Cymru yn cynnwys adeilad ar y rhestr. Mae adran 2D(2) yn ei gwneud yn ofynnol i Weinidogion Cymru gyflwyno hysbysiad i berchennog a meddiannydd yr adeilad sy'n eu hysbysu bod yr adeilad wedi ei gynnwys yn y rhestr ac y caniateir iddynt wneud cais i Weinidogion Cymru gan ofyn iddynt adolygu eu penderfyniad.
147. Mae adran 2D(3) yn ei gwneud yn ofynnol i Weinidogion Cymru gynnal adolygiad os gofynnir iddynt wneud hynny, a gwneud penderfyniad ynghylch yr adolygiad. Mae hefyd yn ei gwneud yn ofynnol iddynt ddiwygio'r rhestr os yw'n angenrheidiol iddynt wneud hynny er mwyn rhoi effaith i'r penderfyniad terfynol.
148. Mae adran 2D(4) yn gwahardd unrhyw her gyfreithiol i ddilysrwydd penderfyniad a wneir ynghylch adolygiad, oni bai bod yr her wedi ei dwyn drwy achos yn yr Uchel Lys o dan adrannau 62 a 63 o Ddeddf 1990 (dilysrwydd offerynnau, penderfyniadau ac achosion). Ni chaiff y penderfyniad ond gael ei herio o dan adrannau 62 a 63 ar y sail nad oedd y penderfyniad o fewn pwerau'r Ddeddf, neu na chydymffurfiwyd ag unrhyw un neu ragor o'r gofynion perthnasol mewn perthynas â'r penderfyniad.
149. Mae adran 2D(5) yn ei gwneud yn ofynnol i Weinidogion Cymru gynnal yr adolygiad drwy ymchwiliad lleol, gwrandawriad neu sylwadau ysgrifenedig. Caiff Gweinidogion Cymru benderfynu pa weithdrefn sydd fwyaf priodol.
150. Mae adran 2D(6) yn ei gwneud yn ofynnol i Weinidogion Cymru wneud rheoliadau ynghylch: y seiliau y caniateir gwneud cais am adolygiad arnynt, ffurf a dull cais o'r fath, yr wybodaeth y mae rhaid ei darparu mewn cysylltiad â chais, a'r cyfnod y mae rhaid gwneud cais ynddo.
151. Mae adran 2D(7) yn galluogi Gweinidogion Cymru i wneud rheoliadau ar faterion gweithdrefnol eraill sy'n ymwneud ag adolygiadau.
152. Mae adran 2D(8) yn cyflwyno Atodlen 1B i Ddeddf 1990 sy'n caniatáu i Weinidogion Cymru benodi person i wneud penderfyniadau ynghylch adolygiadau.
153. Mae adran 24(2) yn mewnosod is-adran newydd (3A) yn adran 9 o Ddeddf 1990 (troseddau). Mae'r is-adran newydd hon yn darparu amddiffyniad i berson sydd wedi ei gyhuddo o wneud gwaith anawdurdodedig i adeilad y rhoddwyd gwarchodaeth interim iddo. Mae'r amddiffyniad yn gymwys pan fo'r person yn gallu profi nad oedd yn gwybod, ac na ellid bod wedi disgwyl yn rhesymol iddo wybod, fod gwarchodaeth interim wedi ei rhoi i'r adeilad. Os codir amddiffyniad o'r fath gan berson y dylai hysbysiad fod wedi ei gyflwyno iddo o dan adran 2A(2), bydd rhaid i'r erlyniad profi bod yr hysbysiad wedi ei gyflwyno.
154. Mae adran 24(3) yn mewnosod adran newydd 28B yn Ddeddf 1990 sy'n gwneud darpariaeth am ddigollediad ar gyfer colled neu ddifrod a achosir gan warchodaeth interim os yw Gweinidogion Cymru yn penderfynu peidio â chynnwys adeilad ar y rhestr.

146. Section 2D applies where the Welsh Ministers include a building on the list. Section 2D(2) requires the Welsh Ministers to serve a notice on the owner and occupier of the building informing them that the building has been included in the list and that they may make an application to the Welsh Ministers requesting them to review their decision.
147. Section 2D(3) requires the Welsh Ministers to carry out a review if requested to do so, and to make a decision on the review. It also requires them to amend the list if it is necessary to do so to give effect to the final decision.
148. Section 2D(4) prohibits any legal challenge to the validity of a decision made on a review, unless that challenge is brought by means of proceedings in the High Court under sections 62 and 63 of the 1990 Act (validity of instruments, decisions and proceedings). The decision may only be challenged under sections 62 and 63 on the grounds that the decision was not within the powers of the Act, or that any of the relevant requirements had not been complied with in relation to the decision.
149. Section 2D(5) requires the Welsh Ministers to carry out the review by means of a local inquiry, a hearing or written representations. The Welsh Ministers may decide which procedure is the most appropriate.
150. Section 2D(6) requires the Welsh Ministers to make regulations about: the grounds on which an application for a review may be made, the form and manner of such an application, the information that must be provided in connection with an application, and the period within which an application must be made.
151. Section 2D(7) enables the Welsh Ministers to make regulations on other procedural matters relating to reviews.
152. Section 2D(8) introduces Schedule 1B into the 1990 Act, which allows the Welsh Ministers to appoint a person to make decisions on reviews.
153. Section 24(2) inserts new subsection (3A) into section 9 of the 1990 Act (offences). This new subsection provides a defence for a person who is accused of carrying out unauthorised works to a building on which interim protection has been conferred. The defence applies where the person can prove that he or she did not know, and could not reasonably have been expected to know, that interim protection had been conferred on the building. If such a defence is raised by a person on whom a notice should have been served under section 2A(2), the prosecution will have to prove that the notice was served.
154. Section 24(3) inserts new section 28B into the 1990 Act which makes provision for compensation for loss or damage caused by interim protection if the Welsh Ministers decide not to include a building on the list.

Adran 25 – Diwygiadau sy'n ymwneud â rhestru dros dro

155. Mae adran 25 yn mewnosod adran newydd 3A yn Neddf 1990 i ddarparu gwarchodaeth interim i adeiladau sydd heb eu rhestru mewn modd sy'n ystyried y ddarpariaeth newydd ar gyfer gwarchodaeth interim y mae'r Ddeddf hon yn ei mewnosod yn Neddf 1990.
156. Mae is-adran (1) yn cyfyngu ar gymhwysiad adran 3 o Ddeddf 1990 (rhestru dros dro: hysbysiadau diogelu adeiladau) i Loegr yn unig.
157. Mae is-adran (3) yn mewnosod adran newydd 3A yn Neddf 1990. Mae'r adran newydd hon yn gymwys i adeiladau yng Nghymru.
158. Mae adran 3A(1) yn datgan os yw awdurdod cynllunio lleol yn credu bod adeilad a all haeddu gael ei restru oherwydd ei ddiddordeb pensaernïol neu hanesyddol arbennig mewn perygl sydd ar fin digwydd o gael ei ddinistrio neu ei newid mewn modd sy'n bygwth ei gymeriad fel adeilad o ddiddordeb, caiff gyflwyno hysbysiad diogelu adeilad. Mae adran 3A(3) yn pennu bod hysbysiad diogelu adeilad yn cymryd effaith cyn gynted ag y caiff ei gyflwyno i'r perchennog a'r meddiannydd a'i fod yn parhau mewn grym am hyd at chwe mis, yn ddarostyngedig i adran 3A(4).
159. Mae adran 3A(4) yn darparu y bydd hysbysiad diogelu adeilad yn peidio â chael effaith os yw Gweinidogion Cymru yn cyflwyno hysbysiad ymgynghori o dan adran 2A(2) sy'n sbarduno gwarchodaeth interim neu os ydynt yn hysbysu'r awdurdod cynllunio lleol yn ysgrifenedig nad ydynt yn bwriadu ymgynghori o dan adran newydd 2A ar gynnig i gynnwys yr adeilad mewn rhestr.
160. Mae adran 3A(5) yn pennu, tra bo'r hysbysiad diogelu adeilad mewn grym, fod y ddarpariaethau yn Neddf 1990, ac eithrio adrannau 47 i 51 ac adran 59 (caffael yn orfodol adeiladau rhestredig y mae angen eu hatgyweirio a gweithredoedd penodol sy'n achosi difrod i adeiladau rhestredig neu sy'n debygol o arwain at ddifrod i adeiladau rhestredig), yn gymwys.
161. Mae adran 3A(6) yn gymwys mewn sefyllfaoedd pan fo gwarchodaeth interim yn cymryd lle hysbysiad diogelu adeilad. Mae unrhyw beth a wneir o dan adran 3A(5) tra bo'r hysbysiad diogelu adeilad mewn grym – megis rhoi cydsyniad adeilad rhestredig neu gyflwyno hysbysiad stop dros dro ar adeilad rhestredig – i gael ei drin fel pe bai wedi ei wneud o dan warchodaeth interim yn rhinwedd adran newydd 2B(2).
162. Mae adran 3A(7) ac (8) yn ei gwneud yn ofynnol i'r awdurdod cynllunio lleol hysbysu perchennog a meddiannydd yr adeilad ar unwaith os yw Gweinidogion Cymru yn rhoi gwybod i'r awdurdod nad ydynt yn bwriadu ymgynghori o dan adran newydd 2A ar gynnig i gynnwys yr adeilad mewn rhestr. Os rhoddir hysbysiad o'r fath, ni chaiff yr awdurdod cynllunio lleol gyflwyno hysbysiad diogelu adeilad arall ar yr adeilad am gyfnod o 12 mis.

Section 25 – Amendments relating to the temporary listing of buildings

155. Section 25 inserts new section 3A into the 1990 Act to provide temporary protection for unlisted buildings in a manner which takes account of the new provision for interim protection that this Act inserts into the 1990 Act.
156. Subsection (1) limits the application of section 3 of the 1990 Act (temporary listing: building preservation notices) to England only.
157. Subsection (3) inserts new section 3A into the 1990 Act. This new section applies to buildings in Wales.
158. Section 3A(1) states that if a local planning authority believes that a building that may merit listing because of its special architectural or historic interest is in imminent danger of destruction or alteration that threatens its character as a building of interest, it may serve a building preservation notice. Section 3A(3) specifies that a building preservation notice takes effect as soon as it is served on the owner and occupier and remains in force for up to six months, subject to section 3A(4).
159. Section 3A(4) provides that a building preservation notice will cease to have effect if the Welsh Ministers serve a consultation notice under section 2A(2) that triggers interim protection or if they notify the local planning authority in writing that they do not intend to consult under new section 2A on a proposal to include the building in a list.
160. Section 3A(5) specifies that while the building preservation notice is in force, the provisions of the 1990 Act, with the exception of sections 47 to 51 and section 59 (compulsory acquisition of listed buildings in need of repair and certain acts causing or likely to result in damage to listed buildings), apply.
161. Section 3A(6) applies in situations where interim protection supersedes a building preservation notice. Anything done under section 3A(5) while the building preservation notice was in force – for instance, a grant of listed building consent or the service of a listed building temporary stop notice – is to be treated as done under interim protection by virtue of new section 2B(2).
162. Section 3A(7) and(8) requires the local planning authority to notify the owner and occupier of the building immediately if the Welsh Ministers advise the authority that they do not intend to consult under new section 2A on a proposal to include the building in a list. If such a notification is given, the local planning authority may not serve another building preservation notice on the building for a period of 12 months.

163. Mae adran 25(4) yn addasu'r modd y cyfrifir digollediad am warchodaeth interim mewn achosion pan oedd hysbysiad diogelu adeilad mewn grym yn union cyn i warchodaeth interim ddechrau. Mae'n ychwanegu is-adrannau (4) a (5) i adran newydd 28B o Ddeddf 1990 (digollediad am golled neu ddifrod a achosir gan warchodaeth interim), sy'n darparu, at ddibenion digollediad, fod gwarchodaeth interim i gael ei thrin fel pe bai'n dechrau ar yr adeg y daeth yr hysbysiad diogelu adeilad i rym.
164. Mae adran 25(5) yn mewnosod is-adran newydd (1A) yn adran 29 o Ddeddf 1990 (digollediad am golled neu ddifrod a achosir drwy gyflwyno hysbysiad diogelu adeilad). Mae'n pennu bod hawl gan unrhyw un a chanddo fuddiant mewn adeilad ar yr adeg y cyflwynwyd hysbysiad diogelu adeilad i gael digollediad oddi wrth yr awdurdod cynllunio lleol am unrhyw golled neu ddifrod y gellir ei briodoli'n uniongyrchol i effaith yr hysbysiad os yw'r hysbysiad diogelu adeilad yn peidio â bod yn rhinwedd y ffaith ei fod yn dod i ben ar ddiwedd chwe mis (adran 3A(3)(b)) neu os yw Gweinidogion Cymru yn hysbysu'r awdurdod cynllunio lleol nad ydynt yn bwriadu ymgynghori o dan adran newydd 2A ar gynnig i gynnwys yr adeilad mewn rhestr (adran 3A(4)(b)).

Adran 26 - Diwygiadau sy'n ymwneud â rhestru adeiladau: darpariaeth ganlyniadol

165. Mae adran 26 yn gwneud diwygiadau i Ddeddf 1990 o ganlyniad i gyflwyno gofynion newydd ar gyfer ymgynghori, gwarchodaeth interim, adolygu penderfyniadau rhestru a rhestru adeiladau dros dro.
166. Mae adran 26(3) yn mewnosod is-adrannau newydd (3A) a (3B) yn adran 2 o Ddeddf 1990 (cyhoeddi rhestrau). Mae adran newydd 2(3A) yn ei gwneud yn ofynnol i Weinidogion Cymru hysbysu'r awdurdod cynllunio lleol am eu penderfyniad i gynnwys adeilad ar y rhestr neu i dynnu adeilad oddi arni. Mae hefyd yn ei gwneud yn ofynnol i Weinidogion Cymru hysbysu'r perchennog a'r meddiannydd os yw adeilad wedi ei dynnu oddi ar y rhestr. Mae'r camau pellach y mae rhaid i Weinidogion Cymru eu cymryd pan fyddant yn cynnwys adeilad mewn rhestr wedi eu cynnwys yn adran newydd 2D, ac mae adran newydd 2(3B) yn cyfeirio at y ddarpariaeth hon.
167. Mae adran 21(4) o Ddeddf 1990 yn caniatáu i ymgeisydd sy'n gwneud apêl i Weinidogion Cymru yn erbyn y ffordd y mae awdurdod cynllunio lleol wedi trin cais am gydsyniad adeilad rhestredig ar gyfer adeilad y mae hysbysiad diogelu adeilad mewn grym mewn cysylltiad ag ef gynnwys honiad na ddylai'r adeilad gael ei restru. Mae adran 26(7) o'r Ddeddf hon yn diwygio'r adran honno o Ddeddf 1990 fel y caiff ymgeisydd sy'n gwneud apêl yn erbyn y ffordd y mae awdurdod cynllunio lleol wedi trin cais am gydsyniad adeilad rhestredig ar gyfer adeilad y mae gwarchodaeth adeilad mewn grym mewn cysylltiad ag ef yn yr un modd gynnwys honiad na ddylai'r adeilad gael ei restru.
168. Mae adran 26(8) yn cymhwyso adran 31 o Ddeddf 1990, sy'n gwneud darpariaeth ynghylch digollediad sy'n daladwy mewn cysylltiad â dibrisiant yng ngwerth buddiant mewn tir, i'r digollediad sy'n daladwy o dan adran 28B o Ddeddf 1990 (a gaiff ei mewnosod gan adran 24(3) o'r Ddeddf hon) am golled neu ddifrod y gellir ei briodoli i effaith gwarchodaeth interim.

163. Section 25(4) modifies the manner in which compensation for interim protection is calculated in instances where a building preservation notice was in force immediately before interim protection began. It adds subsections (4) and (5) to new section 28B of the 1990 Act (compensation for loss or damage caused by interim protection) which provide that, for the purposes of compensation, interim protection is to be treated as beginning at the time that the building preservation notice came into force.
164. Section 25(5) inserts new subsection (1A) into section 29 of the 1990 Act (compensation for loss or damage caused by service of building preservation notice). It specifies that anyone who had an interest in a building at the time that a building preservation notice was served is entitled to compensation from the local planning authority for any loss or damage directly attributable to the effect of the notice if the building preservation notice ceases by virtue of its expiration at the end of six months (section 3A(3)(b)) or the Welsh Ministers' notification to the local planning authority that they do not intend to consult under new section 2A on a proposal to include the building in a list (section 3A(4)(b)).

Section 26 - Amendments relating to the listing of buildings: consequential provision

165. Section 26 makes amendments to the 1990 Act in consequence of the introduction of new requirements for consultation, interim protection, the review of listing decisions and the temporary listing of buildings.
166. Section 26(3) inserts new subsections (3A) and (3B) into section 2 of the 1990 Act (publication of lists). New section 2(3A) requires the Welsh Ministers to inform the local planning authority of their decision to include or remove a building from the list. It also requires the Welsh Ministers to inform the owner and occupier if a building has been removed from a list. The further steps that the Welsh Ministers must take when they include a building in a list are contained in new section 2D, and new section 2(3B) signposts this provision.
167. Section 21(4) of the 1990 Act allows an applicant making an appeal to the Welsh Ministers against a local planning authority's handling of a listed building consent application for a building in respect of which a building preservation notice is in force to include a claim that the building should not be listed. Section 26(7) of this Act amends that section of the 1990 Act so that an applicant making an appeal against a local planning authority's handling of a listed building consent application for a building in respect of which interim protection is in force may similarly include a claim that the building should not be listed.
168. Section 26(8) applies section 31 of the 1990 Act, which makes provision about compensation payable in respect of depreciation of the value of an interest in land, to the compensation payable under section 28B of the 1990 Act (inserted by section 24(3) of this Act) for loss or damage attributable to the effect of interim protection.

169. Mae adran 26(10) yn ychwanegu adrannau 2B (gwarchodaeth interim hyd nes y gwneir penderfyniadau rhestru penodol) a 3A (rhestru dros dro yng Nghymru: hysbysiadau diogelu adeiladau) at y rhestr o ddarpariaethau nad ydynt yn gymwys i adeiladau sy'n henebion cofrestredig o dan Ddeddf 1979.
170. Mae adran 26(11) yn cymhwyso adran 62 o Ddeddf 1990 (dilysrwydd gorchmynion a phenderfyniadau penodol) i benderfyniad ynghylch adolygiad o dan adran 2D o'r Ddeddf honno (a gaiff ei mewnosod gan adran 24(1) o'r Ddeddf hon), fel mai dim ond ar seiliau penodol y caniateir i benderfyniad o'r math hwnnw gael ei gyfeirio at yr Uchel Lys.
171. Mae adran 26(12) yn diwygio adran 82 o Ddeddf 1990 fel bod y darpariaethau newydd a gyflwynir gan y Ddeddf hon sy'n ymwneud ag ymgynghori, gwarchodaeth interim ac adolygu mewn cysylltiad â dynodi adeiladau rhestredig yn gymwys i dir awdurdodau cynllunio lleol.
172. Mae adran 26(13) yn rhoi hawl i'r Swyddfa Brisió i gael mynediad i dir i arolygu neu amcangyfrif ei werth mewn cysylltiad â hawliad am ddigollediad am golled neu ddifrod sy'n deillio o warchodaeth interim.

Adran 27 - Dyroddi tystysgrif na fwriedir rhestru adeilad: Cymru

173. Mae adran 27 yn mewnosod adran newydd 6A yn Neddf 1990 ac yn diwygio adran 6 o'r Ddeddf honno (dyroddi tystysgrif na fwriedir rhestru adeilad) fel nad yw'n gymwys ond i adeiladau yn Lloegr.
174. Mae adran newydd 6A yn caniatáu i berson wneud cais i Weinidogion Cymru i dystysgrif imiwnedd rhag rhestru gael ei dyroddi. Mae dyroddi tystysgrif imiwnedd rhag rhestru yn gwarantu na fydd adeilad yn cael ei restru am gyfnod o 5 mlynedd o ddyddiad dyroddi'r dystysgrif ac yn atal awdurdod cynllunio lleol rhag cyflwyno hysbysiad diogelu adeilad mewn perthynas â'r adeilad yn ystod yr un cyfnod.
175. Caniateir i gais am dystysgrif imiwnedd rhag rhestru gael ei wneud o dan adran 6A ar unrhyw adeg. Mae hyn yn galluogi perchenogion a datblygwyr i geisio cael gwarantau y bydd gan adeiladau imiwnedd rhag cael eu rhestru heb orfod mynd i'r gost sy'n gysylltiedig â chais am ganiatâd cynllunio, sy'n hanfodol ar gyfer cais am dystysgrif imiwnedd rhag rhestru o dan adran 6.

Adran 28 - Cytundebau partneriaeth dreftadaeth

176. Mae adran 28 yn mewnosod adrannau newydd 26L a 26M yn Neddf 1990, sy'n gwneud darpariaeth ar gyfer cytundebau partneriaeth dreftadaeth sy'n ymwneud ag adeiladau rhestredig. Gall fod rhaid i berchenogion asedau hanesyddol cymhleth neu sy'n berchen ar fwy nag un ased hanesyddol wneud cais am ystod o gydsyniadau ar wahân os ydynt yn dymuno cyflawni rhaglenni rheoli ar gyfer eu heiddo. Mewn achosion o'r fath, caiff cytundebau partneriaeth dreftadaeth ddarparu dull mwy cadarnhaol o weithredu o ran rheoli adeiladau rhestredig yn gynaliadwy a lleihau nifer y ceisiadau am gydsyniad sy'n ofynnol.

169. Section 26(10) adds sections 2B (interim protection pending certain listing decisions) and 3A (temporary listing in Wales: building preservation notices) to the list of provisions which do not apply to buildings which are scheduled monuments under the 1979 Act.
170. Section 26(11) applies section 62 of the 1990 Act (validity of certain orders and decisions) to a decision on a review under section 2D of that Act (inserted by section 24(1) of this Act), so that a decision of that kind may only be referred to the High Court on certain grounds.
171. Section 26(12) amends section 82 of the 1990 Act so that the new provisions introduced by this Act relating to consultation, interim protection and review in connection with the designation of listed buildings apply to the land of local planning authorities.
172. Section 26(13) gives the Valuation Office a right to enter land to survey or estimate its value in connection with a claim for compensation for loss or damage arising from interim protection.

Section 27 – Issue of certificate that building not intended to be listed: Wales

173. Section 27 inserts new section 6A into the 1990 Act and amends section 6 of that Act (issue of certificate that building not intended to be listed) so that it applies only to buildings in England.
174. New section 6A allows a person to apply to the Welsh Ministers for the issue of a certificate of immunity from listing. The issue of a certificate of immunity from listing guarantees that a building will not be listed for 5 years from the date of issue and prevents a local planning authority from serving a building preservation notice in relation to the building during the same period.
175. An application for a certificate of immunity from listing may be made under section 6A at any time. This enables owners and developers to seek guarantees that buildings will be immune from listing without having to incur the cost associated with an application for planning permission, which is a prerequisite for an application for a certificate of immunity from listing under section 6.

Section 28 – Heritage partnership agreements

176. Section 28 inserts new sections 26L and 26M into the 1990 Act, which make provision for heritage partnership agreements relating to listed buildings. Owners of complex or multiple historic assets may have to apply for an array of separate consents if they wish to carry out management programmes for their properties. In such cases, heritage partnership agreements may provide a more positive approach to the sustainable management of listed buildings and reduce the number of consent applications required.

177. **26L Cytundebau partneriaeth dreftadaeth**
Caiff Gweinidogion Cymru neu awdurdod cynllunio lleol perthnasol wneud cytundeb partneriaeth dreftadaeth gyda pherchennog adeilad rhestredig neu ran o adeilad rhestredig yng Nghymru, a chaiff unrhyw bersonau a grybwyllir yn adran 26L(2) neu (4) fod yn barti ychwanegol i'r cytundeb.
178. Mae adran 26L(6) a (7) yn nodi y caiff cytundeb partneriaeth dreftadaeth roi cydsyniad adeilad rhestredig ar gyfer gwaith penodedig o dan adran 8(1) o Ddeddf 1990 ac atodi amodau wrth y cydsyniad hwnnw. Ni chaiff cytundeb partneriaeth dreftadaeth, fodd bynnag, roi cydsyniad i ddymchwel adeilad rhestredig neu unrhyw ganiatâd arall, megis caniatâd cynllunio.
179. Mae adran 26L(8) yn nodi'r ystod o faterion ychwanegol y caniateir i gytundeb partneriaeth dreftadaeth wneud darpariaeth yn eu cylch, gan gynnwys manyleb o'r gwaith y mae'r partion yn cytuno nad oes angen cydsyniad adeilad rhestredig ar ei gyfer oherwydd na fyddai'n effeithio ar gymeriad yr adeilad rhestredig.
180. Mae adran 26L(10) yn diffinio perchennog ("owner") ac awdurdod cynllunio lleol perthnasol ("relevant local planning authority") at ddiben cytundebau partneriaeth treftadaeth.
181. **26M Cytundebau partneriaeth dreftadaeth: atodol**
Mae adran newydd 26M yn gwneud darpariaeth atodol mewn perthynas â chytundebau partneriaeth treftadaeth. Mae adran 26M(1) yn darparu bod rhaid i gytundebau o'r fath fod yn ysgrifenedig a rhaid iddynt wneud darpariaeth ar gyfer adolygu, terfynu ac amrywio'r cytundebau gan y partion.
182. Mae adran 26M(2) yn caniatáu i gytundeb partneriaeth dreftadaeth gwmpasu mwy nag un adeilad rhestredig, ar yr amod bod awdurdod cynllunio lleol perthnasol (neu Weinidogion Cymru) a pherchennog yn bartion i'r cytundeb ym mhob achos. Er enghraifft, gallai cytundeb partneriaeth dreftadaeth gynnwys pob un o'r pontydd rhestredig y mae awdurdod lleol yn berchen arnynt.
183. Mae adran 26M(3) yn gosod dyletswydd ar Weinidogion Cymru i wneud rheoliadau ynghylch: yr ymgynghori a'r cyhoeddusrwydd y mae eu hangen mewn cysylltiad â chreu neu amrywio cytundeb partneriaeth dreftadaeth; unrhyw delerau penodol y mae rhaid eu cynnwys mewn cytundeb; a darpariaethau ar gyfer terfynu cytundeb neu unrhyw ddarpariaeth ohono.
184. Mae adran 26M(5) yn caniatáu i Weinidogion Cymru drwy reoliadau ddatgymhwysu, cymhwysu neu atgynhyrchu, gydag addasiadau neu hebddynt, ddarpariaethau penodol o Ddeddf 1990 at ddiben cytundebau partneriaeth dreftadaeth.
185. Mae adran 26M(6) yn darparu na fydd cytundebau partneriaeth dreftadaeth ond yn rhwymo'r partion i'r cytundebau hynny. Ni fydd perchenogion a meddianwyr yr adeiladau hynny yn y dyfodol yn cael eu rhwymo gan y cytundebau hynny, ac ni fyddant ychwaith yn gallu manteisio ar unrhyw gydsyniad adeilad rhestredig a ddarperir gan y cytundeb.

177. **26L Heritage partnership agreements**
The Welsh Ministers or a relevant local planning authority may make a heritage partnership agreement with an owner of a listed building or part of a listed building in Wales, and any persons mentioned in section 26L(2) or (4) may be an additional party to the agreement.
178. Section 26L(6) and (7) sets out that a heritage partnership agreement may grant listed building consent for specified works under section 8(1) of the 1990 Act and attach conditions to that consent. A heritage partnership agreement may not, however, grant consent for the demolition of a listed building or any other permission, such as planning permission.
179. Section 26L(8) sets out the range of additional matters for which a heritage partnership agreement may make provision, including the specification of works that the parties agree would not affect the character of the listed building and, therefore, do not require listed building consent.
180. Section 26L(10) defines "owner" and "relevant local planning authority" for the purpose of heritage partnership agreements.
181. **26M Heritage partnership agreements: supplemental**
New section 26M makes supplemental provision in relation to heritage partnership agreements. Section 26M(1) provides that such agreements must be in writing and make provision for review, termination and variation by the parties.
182. Section 26M(2) allows a heritage partnership agreement to cover more than one listed building, provided that, in each case, a relevant local planning authority (or the Welsh Ministers) and an owner are parties to the agreement. For example, a heritage partnership agreement could include all of the listed bridges in the ownership of a local authority.
183. Section 26M(3) places a duty upon the Welsh Ministers to make regulations about: the consultation and publicity required in connection with the creation or variation of a heritage partnership agreement; any particular terms that must be included in an agreement; and provisions for termination of an agreement or any provision thereof.
184. Section 26M(5) allows the Welsh Ministers by regulations to disapply, apply or reproduce, with or without modifications, certain provisions of the 1990 Act for the purpose of heritage partnership agreements.
185. Section 26M(6) provides that heritage partnership agreements will only be binding on the parties to those agreements. Future owners and occupiers of those buildings will not be bound by those agreements, nor will they be able to benefit from any listed building consent provided by the agreement.

Adran 29 – Hysbysiadau stop dros dro

186. Mae adran 29 yn mewnosod adrannau newydd 44B i 44D yn Neddf 1990 sy'n gwneud darpariaeth i ganiatáu i hysbysiadau stop dros dro gael eu dyroddi mewn perthynas ag adeiladau rhestredig.
187. **44B Hysbysiadau stop dros dro**
Yn aml mae gwaith anawdurdodedig yn dinistrio adeiladwaith hanesyddol adeiladau rhestredig, ynghyd â difrodi eu diddordeb arbennig. Mae Deddf 1990 yn ei gwneud yn drosedd i wneud gwaith anawdurdodedig i adeilad rhestredig neu i fethu â chydymffurfio ag amodau cydsyniad adeilad rhestredig. Mae'r un Ddeddf yn gwneud darpariaeth ar gyfer cyflwyno hysbysiad gorfodi adeilad rhestredig i'w gwneud yn ofynnol i adeilad rhestredig gael ei adfer ar ôl i waith anawdurdodedig gael ei wneud arno, neu i gamau gael eu cymryd i leddfu effeithiau gwaith o'r fath. Ni chaiff hysbysiad gorfodi adeilad rhestredig ddod yn effeithiol yn gynharach nag 28 o ddiwrnodau ar ôl ei gyflwyno. Os gwneir apêl yn ei erbyn, ni fydd hysbysiad gorfodi yn cymryd effaith hyd nes y penderfynir ar yr apêl neu hyd nes y tynnir yr apêl yn ôl, oni bai bod llys yn dyfarnu fel arall. Mewn cyferbyniad, gall hysbysiad stop dros dro ddod â gwaith anawdurdodedig i ben ar unwaith, gan osgoi'r risg o ddifrod pellach i adeiladwaith hanesyddol yr adeilad.
188. Mae adrannau 44B i 44D yn darparu pŵer i awdurdodau cynllunio lleol i gyflwyno hysbysiad stop dros dro i'w gwneud yn ofynnol i'r gwaith anawdurdodedig ddod i ben ar unwaith am gyfnod o 28 o ddiwrnodau er mwyn ceisio datrys y sefyllfa.
189. Caiff awdurdod cynllunio lleol gyflwyno hysbysiad stop dros dro os ymddengys i'r awdurdod fod gwaith yn cael ei wneud neu wedi ei wneud i adeilad rhestredig heb gydsyniad neu sy'n torri amod sydd ynghlwm wrth gydsyniad ac y mae'r awdurdod yn ystyried ei bod yn hwylus bod y gwaith hwnnw yn dod i ben ar unwaith, o ganlyniad i'w effaith ar gymeriad yr adeilad fel adeilad o ddiddordeb pensaernïol neu hanesyddol arbennig (adran 44B(1) a (2)).
190. Mae adran 44B(3) yn ei gwneud yn ofynnol i'r hysbysiad fod yn ysgrifenedig a'i fod yn pennu'r gwaith sydd i ddod i ben, esbonio pam y dyroddwyd yr hysbysiad a datgan bod torri'r hysbysiad yn drosedd. Nid oes angen i'r gwaith a bennir yn yr hysbysiad stop dros dro gynnwys yr holl waith sydd ar y gweill. Er enghraifft, efallai y bydd awdurdod cynllunio lleol yn dymuno bod y gwaith o newid neu o ddileu un nodwedd benodol yn dod i ben, megis ffenestr, sy'n rhan o raglen ehangach o waith, ond efallai y bydd wedi ei fodloni bod gweddill y rhaglen waith wedi ei awdurdodi gan gydsyniad adeilad rhestredig neu'n waith atgyweirio syml na fydd yn effeithio ar gymeriad yr adeilad.
191. Mae adran 44B(5) a (6) yn ei gwneud yn ofynnol i'r awdurdod cynllunio lleol arddangos copi o'r hysbysiad stop dros dro ar yr adeilad a phennu, ar y copi, y dyddiad y mae'n gwneud hynny am y tro cyntaf. Mae'r hysbysiad yn cymryd effaith cyn gynted ag y bo'r copi yn cael ei arddangos am y tro cyntaf ar yr adeilad.

Section 29 – Temporary stop notices

186. Section 29 inserts new sections 44B to 44D into the 1990 Act which make provision to allow temporary stop notices to be issued in relation to listed buildings.
187. **44B Temporary stop notices**
Unauthorised works often destroy the historic fabric, and can damage the special interest, of listed buildings. The 1990 Act makes it an offence to carry out unauthorised works to a listed building or fail to comply with the conditions of a listed building consent. The same Act makes provision for the service of a listed building enforcement notice to require the restoration of a listed building after unauthorised works, or steps to alleviate the effects of such works. A listed building enforcement notice cannot come into effect earlier than 28 days after its service. If an appeal is lodged against it, an enforcement notice will not take effect until the appeal has been determined or withdrawn, unless a court determines otherwise. A temporary stop notice, by contrast, can bring unauthorised works to an immediate halt, avoiding the risk of further damage to the historic fabric of the building.
188. Sections 44B to 44D provide local planning authorities with a power to serve a temporary stop notice requiring the immediate cessation of unauthorised works for a period of 28 days whilst a solution to the situation is sought.
189. A local planning authority may serve a temporary stop notice if it appears to the authority that works are being or have been carried out to a listed building without consent or in breach of a condition attached to a consent and the authority considers it expedient to stop those works immediately, in consequence of their effect on the character of the building as one of special architectural or historic interest (section 44B(1) and (2)).
190. Section 44B(3) requires the notice to be in writing and to specify the works which are to stop, explain why the notice has been issued and state that contravention of the notice is an offence. The works specified in the temporary stop notice need not include all of the works that are underway. For example, a local planning authority may wish to stop the alteration or removal of a particular feature, such as a window, which is part of a wider programme of works, but may be satisfied that the remainder of the programme of works has been authorised by listed building consent, or consists of simple repairs that will not affect the character of the building.
191. Section 44B(5) and (6) requires the local planning authority to display a copy of the temporary stop notice on the building and to specify, on the copy, the date on which it first does so. The notice takes effect as soon as the copy is first displayed on the building.

192. Mae adran 44B(7) yn datgan bod hysbysiad stop dros dro yn peidio â chael effaith ar ôl cyfnod o 28 o ddiwrnodau, neu unrhyw gyfnod byrrach sydd wedi ei bennu yn yr hysbysiad. Mae adran 44B(8) i (10) yn datgan y caiff awdurdod cynllunio lleol dynnu'r hysbysiad yn ôl cyn diwedd y cyfnod o 28 o ddiwrnodau (neu unrhyw gyfnod byrrach a bennir). Ni ellir dyroddi hysbysiad stop dros dro pellach ar gyfer yr un gwaith oni bai y cymerwyd camau gorfodi eraill mewn perthynas â'r achos o dorri'r hysbysiad, er enghraifft, cyflwyno hysbysiad gorfodi adeilad rhestredig neu gael gwaharddeb o dan adran 44A o Ddeddf 1990. Nid oes unrhyw ofyniad i hysbysiad gorfodi adeilad rhestredig neu unrhyw gam gorfodi arall ddod gyda hysbysiad stop dros dro neu ddilyn hysbysiad stop dros dro.
193. Mae adran 44B(11) yn caniatáu i Weinidogion Cymru wneud rheoliadau sy'n esemptio gwneud gwaith penodol, neu waith o dan amgylchiadau penodol, o effeithiau hysbysiad stop dros dro. Mae hyn yn rhoi rhywfaint o hyblygrwydd i Weinidogion Cymru i addasu'r defnydd o hysbysiadau stop dros dro yng ngoleuni'r profiad o'u defnyddio.
194. **44C Hysbysiadau stop dros dro: trosedd**
Mae adran newydd 44C yn nodi'r amgylchiadau pan fydd person yn euog o drosedd am dorri hysbysiad stop dros dro ac yn caniatáu i berson gael ei euogfarnu o droseddau gwahanol drwy gyfeirio at ddiwrnodau neu gyfnodau gwahanol. Felly, bydd yn bosibl i berson gael ei euogfarnu o fwy nag un drosedd os ceir sawl achos o dorri hysbysiad.
195. Mae adran 44C(3) a (4) yn nodi'r amddiffyniadau i drosedd o dan yr adran hon.
196. Mae adran 44C(5) a (6) yn darparu mai'r gosb ar gyfer y drosedd o dorri hysbysiad stop dros dro yw dirwy ddiderfyn. Gan fod gwaith anawdurdodedig i adeilad rhestredig yn gallu cael ei ysgogi gan y posibilrwydd o gael mantais ariannol, mae'r llysoedd i roi sylw i unrhyw fudd ariannol y gall y person a euogfarnir fod wedi ei gael neu'n debygol o'i gael o ganlyniad i'r drosedd wrth benderfynu ar swm unrhyw ddirwy sydd i gael ei gosod.
197. **44D Hysbysiadau stop dros dro: digollediad**
Mae adran 44D(1) i (3) yn nodi'r hawl i ddigollediad mewn cysylltiad ag unrhyw golled neu ddifrod y gellir ei briodoli'n uniongyrchol i effaith hysbysiad stop dros dro. Ni fydd digollediad ar gael ond o dan amgylchiadau penodol. Caniateir ei hawlio os nad yw'r gwaith a bennir mewn hysbysiad stop dros dro yn mynd yn groes i is-adrannau (1) neu (2) o adran 9 o Ddeddf 1990 (troseddau) oherwydd nad yw cydsyniad adeilad rhestredig yn ofynnol neu oherwydd bod cydsyniad adeilad rhestredig wedi ei roi ar y dyddiad neu cyn y dyddiad y caiff yr hysbysiad ei arddangos am y tro cyntaf. Caniateir iddo gael ei hawlio hefyd os yw'r awdurdod cynllunio lleol yn tynnu'r hysbysiad stop dros dro yn ôl ac eithrio ar ôl rhoi cydsyniad adeilad rhestredig sy'n awdurdodi'r gwaith oherwydd, er enghraifft, y canfyddir nad oedd y gwaith wedi ei awdurdodi ac na ddylai'r hysbysiad fod wedi ei arddangos.

192. Section 44B(7) states that a temporary stop notice ceases to have effect after a period of 28 days, or any shorter period that is specified in the notice. Section 44B(8) to (10) states that a local planning authority may withdraw the notice before the end of 28 days (or any shorter period specified). A further temporary stop notice cannot be issued for the same works unless another enforcement action has been taken in relation to the contravention, for example, the service of a listed building enforcement notice or the obtaining of an injunction under section 44A of the 1990 Act. There is no requirement for a temporary stop notice to be accompanied or followed by a listed building enforcement notice or any other enforcement action.
193. Section 44B(11) allows the Welsh Ministers to make regulations that exempt the execution of certain works, or works in certain circumstances, from the effects of a temporary stop notice. This provides some flexibility for the Welsh Ministers to adapt the use of temporary stop notices in light of experience of their use.
194. **44C Temporary stop notices: offence**
New section 44C sets out the circumstances in which a person is guilty of an offence for contravening a temporary stop notice and allows a person to be convicted of different offences by reference to different days or periods. It will be possible, therefore, for a person to be convicted for more than one offence if a notice is breached repeatedly.
195. Section 44C(3) and (4) sets out the defences to an offence under this section.
196. Section 44C(5) and (6) provides that the penalty for the offence of contravening a temporary stop notice is an unlimited fine. Since unauthorised works to a listed building may be prompted by the prospect of financial gain, the courts are to have regard to any financial benefit the person convicted may have received or be likely to receive as a result of the offence when determining the amount of any fine to be imposed.
197. **44D Temporary stop notices: compensation**
Section 44D(1) to (3) sets out the compensation entitlement in respect of any loss or damage which can be directly attributed to the effect of a temporary stop notice. Compensation is only available in particular circumstances. It may be claimed if the works specified in a temporary stop notice do not contravene subsections (1) or (2) of section 9 of the 1990 Act (offences) because listed building consent is not required or has been granted on or before the date the notice is first displayed. It may also be claimed if the local planning authority withdraws the temporary stop notice other than following the grant of listed building consent authorising the works, because, for example, it is discovered that the works were not unauthorised and that the notice should not have been displayed.

198. Mae adran 44D(4) yn pennu na fydd unrhyw ddigollediad yn daladwy am golled neu ddifrod y gellid bod wedi ei osgoi pe bai'r hawlydd wedi darparu'r wybodaeth a oedd yn ofynnol o dan y darpariaethau a grybwyllir yn adran 44D(5) neu pe bai wedi cydweithredu fel arall â'r awdurdod cynllunio lleol wrth ymateb i'r hysbysiad stop dros dro.
199. Y darpariaethau a grybwyllir yn adran 44D(5) yw adran 16 o Ddeddf Llywodraeth Leol (Darpariaethau Amrywiol) 1976, sy'n rhoi pwerau i awdurdodau lleol i gael manylion personau a chanddynt fuddiant mewn tir, ac adran 330 o Ddeddf Cynllunio Gwlad a Thref 1990, sy'n caniatáu i'r awdurdod cynllunio lleol neu Weinidogion Cymru ei gwneud yn ofynnol i wybodaeth gael ei darparu o ran buddiannau mewn tir.
200. Mae adran 29(2) yn cymhwyso adran 31 o Ddeddf 1990, sy'n gwneud darpariaeth ynghylch digollediad sy'n daladwy mewn cysylltiad â dibrisiant yng ngwerth buddiant mewn tir, i'r digollediad sy'n daladwy o dan adran 44D am golled neu ddifrod y gellir ei briodoli i hysbysiad stop dros dro.
201. Mae adran 29(3) yn diwygio adran 82A(2) o Ddeddf 1990 (cymhwyso i'r Goron) fel bod y darpariaethau sy'n delio â hysbysiadau stop dros dro yn rhwymo'r Goron, ac eithrio'r rhai hynny yn adran 44C sy'n ei gwneud yn drosedd i dorri hysbysiad stop dros dro.
202. Mae adran 29(4) yn diwygio adran 88 o Ddeddf 1990 (hawliau mynediad) er mwyn caniatáu i awdurdodau cynllunio lleol awdurdodi person yn ysgrifenedig i gael mynediad i dir at ddiben arddangos hysbysiad stop dros dro, canfod a gydymffurfiwyd â hysbysiad ac ystyried cais am ddigollediad.
203. Mae adran 29(5) yn rhoi hawl i'r Swyddfa Brisiol i gael mynediad i dir i arolygu neu amcangyfrif ei werth mewn cysylltiad â chais am ddigollediad sy'n deillio o gyflwyno hysbysiad stop dros dro.
204. Mae adran 29(6) yn diwygio adran 88B o Ddeddf 1990 drwy dileu'r gofyniad i roi rhybudd o 24 awr cyn defnyddio pwerau mynediad i arddangos hysbysiad stop dros dro neu i ganfod a gydymffurfiwyd â hysbysiad.
205. Mae adran 29(7) yn diwygio Atodlen 2 i Ddeddf 1990 (darfodiad hysbysiadau diogelu adeiladau) fel bod unrhyw hysbysiad stop dros dro a gyflwynwyd ar yr adeilad yn peidio â chael effaith unwaith y bydd hysbysiad diogelu adeilad yn darfod.
206. Mae adran 29(8) yn diwygio Atodlen 4 i Ddeddf 1990 (arfer swyddogaethau gan awdurdodau gwahanol). O bryd i'w gilydd caiff Gweinidogion Cymru ei gwneud yn ofynnol i awdurdod cynllunio lleol gyflwyno i'w cymeradwyo ei drefniadau arfaethedig i gael cyngor arbenigol mewn cysylltiad â thalu digollediad sy'n deillio o gyflwyno hysbysiad stop dros dro.

198. Section 44D(4) specifies that no compensation will be payable for loss or damage that could have been avoided if the claimant had provided information required under the provisions mentioned in section 44D(5) or had otherwise cooperated with the local planning authority when responding to the temporary stop notice.
199. The provisions mentioned in section 44D(5) are section 16 of the Local Government (Miscellaneous Provisions) Act 1976, which gives local authorities powers to obtain details of persons who have an interest in land, and section 330 of the Town and Country Planning Act 1990, which allows the local planning authority or the Welsh Ministers to require information as to interests in land.
200. Section 29(2) applies section 31 of the 1990 Act, which makes provision about compensation payable in respect of the depreciation of the value of an interest in land, to the compensation payable under section 44D for loss and damage attributable to a temporary stop notice.
201. Section 29(3) amends section 82A(2) of the 1990 Act (Crown application) so that the provisions which deal with temporary stop notices bind the Crown, except those in section 44C which make it an offence to contravene a temporary stop notice.
202. Section 29(4) amends section 88 of the 1990 Act (rights of entry) to allow local planning authorities to authorise a person in writing to enter land for the purpose of displaying a temporary stop notice, ascertaining whether a notice has been complied with and considering a claim for compensation.
203. Section 29(5) gives the Valuation Office a right to enter land to survey or estimate its value in connection with a claim for compensation arising from the service of a temporary stop notice.
204. Section 29(6) amends section 88B of the 1990 Act by removing the requirement to give 24 hours' notice prior to the use of powers of entry to display a temporary stop notice or to ascertain compliance with a notice.
205. Section 29(7) amends Schedule 2 of the 1990 Act (lapse of building preservation notices) so that, on the lapse of a building preservation notice, any temporary stop notice which has been served on the building ceases to have effect.
206. Section 29(8) amends Schedule 4 of the 1990 Act (exercise of functions by different authorities). From time to time, the Welsh Ministers may require a local planning authority to submit for approval its proposed arrangements to obtain specialist advice in connection with the payment of compensation arising from the service of a temporary stop notice.

Adran 30 – Gwaith brys: estyn y cwmpas ac adennill costau

207. Mae adran 30 yn mewnosod adrannau newydd 54(4A), 54(5A) a 55(5A) i (5G) yn Neddf 1990. Mae'r darpariaethau hyn yn estyn yr ystod o amgylchiadau y caiff awdurdodau lleol neu Weinidogion Cymru wneud gwaith brys oddi tanynt i ddiogelu adeilad rhestredig, yn darparu hawl i apelio yn erbyn penderfyniad Gweinidogion Cymru o ran y treuliau y caniateir eu hadennill mewn cysylltiad â gwaith o'r fath, ac yn caniatáu i bridiannau tir gael eu creu i sicrhau bod y treuliau hynny yn cael eu talu.
208. Mae adran 54 o Ddeddf 1990 yn darparu ar gyfer gwneud gwaith brys gan awdurdodau lleol i adeiladau rhestredig nad ydynt wedi eu meddiannu. Caniateir i'r pwerau yn adran 54 gael eu harfer gan Weinidogion Cymru hefyd.
209. Mae cyfyngiadau ar yr amgylchiadau y caniateir i waith brys gael ei wneud oddi tanynt o dan adran 54. Mae adran 54(4) o Ddeddf 1990 yn darparu, pan fo adeilad wedi ei feddiannu, mai dim ond i'r rhannau hynny o'r adeilad nad ydynt yn cael eu defnyddio y caniateir i waith brys gael ei wneud. Mae adran 30(1) o'r Ddeddf hon yn diwygio'r cyfyngiad hwn fel ei fod yn gymwys i adeiladau yn Lloegr yn unig.
210. Mae adran newydd 54(4A) yn ehangu'r amgylchiadau y caiff gwaith brys gael ei wneud oddi tanynt er mwyn diogelu adeiladau rhestredig yng Nghymru. Mae'n galluogi i waith brys gael ei wneud ar unrhyw adeilad rhestredig yng Nghymru ar yr amod nad yw'n amharu'n afresymol â'r defnydd preswyl a wneir ohono.
211. Mae adran 30(3) yn mewnosod is-adran newydd (5A) yn adran 54 o Ddeddf 1990, sy'n ei gwneud yn ofynnol i feddiannydd adeilad sy'n cael ei ddefnyddio at ddiben preswyl gael dim llai na saith niwrnod o rybudd o'r bwriad i ymgymryd â gwaith brys i'r eiddo. Rhaid rhoi o leiaf saith niwrnod o rybudd o'r gwaith hwnnw i berchennog yr adeilad hefyd, yn unol ag adran 54(5) o Ddeddf 1990.
212. Os yw awdurdodau lleol neu Weinidogion Cymru yn mynd i gostau wrth ymgymryd â gwaith brys i adeilad rhestredig, cânt adennill y costau hynny yn unol ag adran 55 o Ddeddf 1990. Mae adran 55 yn darparu mai drwy gyflwyno hysbysiad i'r perchennog y cychwynnir y broses adennill. Caiff y perchennog herio'r bwriad i adennill costau drwy gyflwyno sylwadau i Weinidogion Cymru ar y seiliau a nodir yn adran 55(4). Gweinidogion Cymru sy'n penderfynu ar y swm y gellir ei adennill.
213. Mae adran 30(6) yn mewnosod is-adran newydd (5A) yn adran 55 o Ddeddf 1990 sy'n caniatáu i berchennog adeilad rhestredig, o fewn 28 o ddiwrnodau i gael penderfyniad Gweinidogion Cymru o ran y swm y gellir ei adennill, apelio yn erbyn y penderfyniad hwnnw i'r llys sirol. Caiff awdurdod lleol hefyd apelio yn erbyn penderfyniad Gweinidogion Cymru yn yr un modd.

Section 30 – Urgent works: extension of scope and recovery of costs

207. Section 30 inserts new sections 54(4A), 54(5A) and 55(5A) to (5G) into the 1990 Act. These provisions extend the range of circumstances in which local authorities or the Welsh Ministers may carry out urgent works to preserve a listed building, provide a right of appeal against the Welsh Ministers’ decision as to the expenses that may be recovered in respect of such works, and allow land charges to be created to secure the payment of those expenses.
208. Section 54 of the 1990 Act provides for the execution of urgent works by local authorities to unoccupied listed buildings. The powers in section 54 may also be exercised by the Welsh Ministers.
209. There are restrictions on the circumstances in which urgent works may be carried out under section 54. Section 54(4) of the 1990 Act provides that where a building is occupied, urgent works may be carried out only to those parts of the building that are not in use. Section 30(1) of this Act amends this restriction so that it applies only to buildings in England.
210. New section 54(4A) broadens the circumstances in which urgent works can be undertaken to preserve listed buildings in Wales. It enables urgent works to be carried out to any listed building in Wales as long as they do not unreasonably interfere with its residential use.
211. Section 30(3) inserts new subsection (5A) into section 54 of the 1990 Act, which requires an occupier of a building which is in residential use to be given not less than seven days’ notice of the intention to carry out urgent works to the property. The owner of the building must also be given seven days’ notice of those works, in accordance with section 54(5) of the 1990 Act.
212. If local authorities or the Welsh Ministers incur expenses in undertaking urgent works to a listed building, they may recover these expenses in accordance with section 55 of the 1990 Act. Section 55 provides that the process of recovery is initiated through the service of a notice on the owner. The owner may contest the recovery of expenses by making representations to the Welsh Ministers on the grounds set out in section 55(4). The Welsh Ministers determine the amount that is recoverable.
213. Section 30(6) inserts new subsection (5A) into section 55 of the 1990 Act which allows an owner of a listed building, within 28 days of receiving the decision of the Welsh Ministers on the recoverable amount, to appeal that decision to the county court. A local authority may also appeal against the Welsh Ministers’ decision in the same way.

214. Mae adran 30(6) hefyd yn mewnosod is-adrannau newydd (5B) i (5G) yn adran 55 o Ddeddf 1990 sy'n darparu mai pridiant ar y tir lle y mae'r adeilad rhestredig yw'r costau yr aed iddynt wrth wneud gwaith brys. Mae'r is-adrannau newydd hefyd yn darparu: i log gael ei osod ar y swm sy'n ddyledus ar gyfradd sydd i'w rhagnodi drwy orchymyn gan Weinidogion Cymru, y modd y mae pridiant tir yn cymryd effaith, a'r pwerau a'r rhwymedïau sydd ar gael i'r awdurdod cynllunio lleol o dan Ddeddf Cyfraith Eiddo 1925 i orfodi'r pridiant, gan gynnwys pŵer i benodi derbynydd.

Adran 31 - Diogelu adeiladau rhestredig mewn cyflwr gwael

215. Mae adran 31(1) yn mewnosod adran newydd 56A yn Neddf 1990, sy'n caniatáu i Weinidogion Cymru wneud rheoliadau er mwyn i awdurdodau lleol neu Weinidogion Cymru gymryd camau pellach ar gyfer diogelu adeiladau rhestredig sydd mewn cyflwr gwael yn briodol. Caiff y rheoliadau wneud darpariaeth ar gyfer cyflwyno hysbysiad diogelu i berchennog adeilad rhestredig. Caiff hysbysiad o'r fath bennu'r gwaith sy'n ofynnol i sicrhau bod yr adeilad yn cael ei ddiogelu'n briodol a dyddiad cau ar gyfer gwneud y gwaith. Caiff y rheoliadau hefyd wneud darpariaeth am apelau yn erbyn hysbysiadau diogelu, troseddau am fethu â chydymffurfio â'r hysbysiadau ac apelau mewn cysylltiad â throseddau o'r fath.
216. Mae adran newydd 56A(3) a (4) yn caniatáu i'r rheoliadau o dan yr adran hon ddatgymhwyso, cymhwyso neu atgynhyrchu, gydag addasiadau neu hebddynt, unrhyw ddarpariaethau yn Neddf 1990, ynghyd â diwygio Deddf 1990, at ddiben diogelu adeiladau rhestredig mewn cyflwr gwael.
217. Mae adran 31(2) yn diwygio adran 82A o Ddeddf 1990 (cymhwyso i'r Goron) fel nad yw'r ddarpariaeth a wneir o dan adran 56A yn gallu rhwymo'r Goron.
218. Mae adran 31(3) yn diwygio adran 88 o Ddeddf 1990 (hawliau mynediad) er mwyn caniatáu i hysbysiadau diogelu gael eu cyflwyno.
219. Mae adran 31(4) yn diwygio Ddeddf Gorfodi Rheoleiddiol a Sanctiynau 2008 er mwyn galluogi i sanctiynau sifil gael eu gosod mewn cysylltiad â throseddau mewn rheoliadau a wneir o dan adran newydd 56A. Y mathau o sanctiynau sifil y caniateir iddynt gael eu gosod yw'r rhai sydd wedi eu cynnwys yn Rhan 3 o Ddeddf 2008, er enghraifft, cosbau ariannol penodedig, gofynion i gymryd camau penodedig, neu hysbysiadau stop.

Adran 32 - Cyflwyno dogfennau drwy gyfathrebiadau electronig

220. Mae adran 32 yn diwygio adran 89(1A) o Ddeddf 1990, er mwyn dileu'r cyfyngiad ar gyflwyno dogfennau drwy gyfathrebiadau electronig mewn perthynas ag adeiladau yng Nghymru, gan ganiatáu i bob dogfen gael ei chyflwyno drwy gyfathrebiadau electronig.

214. Section 30(6) also inserts new subsections (5B) to (5G) into section 55 of the 1990 Act which provide for the expenses incurred in carrying out urgent works to be a charge on the land on which the listed building stands. The new subsections also provide for: the imposition of interest on the sum owed at a rate to be prescribed by order of the Welsh Ministers, the manner in which a land charge takes effect, and the powers and remedies available to the local planning authority under the Law of Property Act 1925 to enforce the charge, including a power to appoint a receiver.

Section 31 – Preservation of listed buildings in disrepair

215. Section 31(1) inserts new section 56A into the 1990 Act, which allows Welsh Ministers to make regulations for local authorities or the Welsh Ministers to take further steps for the proper preservation of listed buildings that have fallen into disrepair. The regulations may make provision for the service of a preservation notice on the owner of a listed building. Such a notice may specify the works required to secure the building's proper preservation and a deadline for the execution of the works. The regulations may also make provision for appeals against preservation notices, offences for failure to comply with the notices and appeals in respect of such offences.
216. New section 56A(3) and(4) allows the regulations under this section to disapply, apply or reproduce, with or without modification, any provisions in the 1990 Act, as well as to amend the 1990 Act, for the purpose of the preservation of listed buildings in disrepair.
217. Section 31(2) amends section 82A of the 1990 Act (application to the Crown) so that provision made under section 56A cannot bind the Crown.
218. Section 31(3) amends section 88 of the 1990 Act (rights of entry) to allow for the service of preservation notices.
219. Section 31(4) amends the Regulatory Enforcement and Sanctions Act 2008 to enable civil sanctions to be imposed in respect of offences in regulations made under new section 56A. The kinds of civil sanctions that may be imposed are those contained in Part 3 of the 2008 Act, for example, fixed monetary penalties, requirements to take specified steps, or stop notices.

Section 32 – Service of documents by electronic communication

220. Section 32 amends section 89(1A) of the 1990 Act, so as to remove the restriction on the service of documents by electronic communication in relation to buildings in Wales, allowing all documents to be served by electronic communications.

Adran 33 – Penderfynu ar apelau gan berson a benodir: darpariaeth atodol

221. Mae adran 33 yn mewnosod paragraff newydd 7(3) yn Atodlen 3 i Ddeddf 1990 (penderfynu ar apelau penodol gan berson a benodir gan Weinidogion Cymru). Mae'r paragraff newydd yn darparu, pan fo Gweinidogion Cymru yn penodi aelod o staff Llywodraeth Cymru i benderfynu ar apêl o dan Atodlen 3, fod y swyddogaethau o benderfynu ar yr apêl a'r swyddogaethau o wneud unrhyw beth mewn cysylltiad â'r apêl i gael eu trin fel swyddogaethau Llywodraeth Cymru at ddibenion Deddf Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus (Cymru) 2005. Mae hyn yn galluogi Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru i ymchwilio i unrhyw honiadau o gamweinyddu a wneir mewn perthynas â'r ffordd y mae'r person a benodir yn cyflawni'r swyddogaethau hynny.

RHAN 4: AMRYWIOL

Adran 34 – Rhestr o enwau lleoedd hanesyddol

222. Mae adran 34 yn gosod dyletswydd ar Weinidogion Cymru i lunio a chynnal rhestr o enwau lleoedd hanesyddol yng Nghymru.

Adran 35 – Cofnodion amgylchedd hanesyddol

223. Mae adran 35 yn gosod dyletswydd ar Weinidogion Cymru i lunio cofnod amgylchedd hanesyddol ar gyfer pob ardal awdurdod lleol yng Nghymru a'i gadw'n gyfredol.
224. Mae cofnodion amgylchedd hanesyddol yn ffynonellau gwybodaeth hollbwysig ar gyfer y rhai hynny sy'n gwneud penderfyniadau ynghylch rheoli'r amgylchedd hanesyddol yn gynaliadwy. Mae'r wybodaeth honno yn fan cychwyn pwysig ar gyfer prosesau rheoli, cadwraeth, gwaith maes ac ymchwil, ac ymgysylltu â'r cyhoedd ac allgymorth sy'n ymwneud â'r amgylchedd hanesyddol. Mae'n sail i'r cyngor archaeolegol a'r cyngor rheoli treftadaeth arall a ddarperir i awdurdodau cynllunio lleol. Heb wybodaeth o'r fath, byddai amheuaeth ynghylch y cyngor hanfodol sy'n llywio, er enghraifft, yr asesiad o effaith cynigion datblygu ar yr amgylchedd hanesyddol.
225. Mae is-adran (2) yn nodi'r ystod o wybodaeth y mae rhaid ei darparu mewn cofnod amgylchedd hanesyddol. Mae paragraffau (a) i (d) yn ei gwneud yn ofynnol i fanylion yr asedau hanesyddol hynny a warchodir neu a gofrestrir yn statudol o dan Ddeddfau 1979 neu 1990 gael eu cynnwys. Mae paragraffau (e), (f) ac (g) yn ei gwneud yn ofynnol i fanylion safleoedd gwrthdaro, tirweddau hanesyddol a safleoedd treftadaeth y byd gael eu cynnwys.
226. Mae paragraff (h) yn ei gwneud yn ofynnol i fanylion pob ardal, safle neu fan arall yr ystyrir eu bod o ddiddordeb hanesyddol, archaeolegol neu bensaernïol lleol ym marn yr awdurdod lleol neu Weinidogion Cymru gael eu cynnwys. Caiff y rhain gynnwys manylion am asedau hanesyddol y mae cymunedau lleol wedi eu nodi fel rhai sydd o arwyddocâd lleol.

Section 33 - Determination of appeals by appointed person: supplementary provision

221. Section 33 inserts new paragraph 7(3) into Schedule 3 of the 1990 Act (determination of certain appeals by person appointed by Secretary of State). The new paragraph provides that, where the Welsh Ministers appoint a member of staff of the Welsh Government to determine an appeal under Schedule 3, the functions of determining the appeal and of doing anything in connection with the appeal are to be treated as functions of the Welsh Government for the purposes of the Public Services Ombudsman (Wales) Act 2005. This enables the Public Services Ombudsman for Wales to investigate any allegations of maladministration made in relation to the appointed person's discharge of those functions.

PART 4: MISCELLANEOUS

Section 34 - List of historic place names

222. Section 34 places a duty on the Welsh Ministers to compile and maintain a list of historic place names in Wales.

Section 35 - Historic environment records

223. Section 35 places a duty on the Welsh Ministers to compile and keep up to date a historic environment record for each local authority area in Wales.
224. Historic environment records are critical sources of information for those making decisions about the sustainable management of the historic environment. That information is an important starting point for management processes, conservation, fieldwork and research, and public engagement and outreach relating to the historic environment. It forms the basis for archaeological and other heritage management advice provided to local planning authorities. Without such information, the essential advice that informs, for example, the assessment of the impact on the historic environment of development proposals, would be brought into question.
225. Subsection (2) sets out the range of information that must be provided in a historic environment record. Paragraphs (a) to (d) require details of those historic assets that are statutorily protected or registered under the 1979 or 1990 Acts to be included. Paragraphs (e), (f) and (g) require the inclusion of details of conflict sites, historic landscapes and world heritage sites.
226. Paragraph (h) requires the inclusion of details of every other area, site or place considered to be of local historic, archaeological or architectural interest by the local authority or the Welsh Ministers. These may include details of historic assets that local communities have identified as being of local significance.

227. Mae paragraff (i) yn ei gwneud yn ofynnol i'r wybodaeth ynghylch y ffordd y mae datblygiad hanesyddol, archaeolegol neu bensaernïol ardal wedi cyfrannu at gymeriad presennol yr ardal gael ei chynnwys. Gellir cael yr wybodaeth hon oddi wrth brosesau a rhaglenni pennu nodweddiad ardaloedd trefol a gwledig parhaus megis arfarniadau ardaloedd cadwraeth. Mae'r astudiaethau hyn sy'n seiliedig ar ardal yn esbonio sut y mae'r amgylchedd hanesyddol yn cyfrannu at gymeriad lleol/rhanbarthol nodweddiadol ardal a sut y gellir cadw'r cymeriad hwn at y dyfodol.
228. Mae paragraff (k) yn ei gwneud yn ofynnol i gofnodion amgylchedd hanesyddol ddarparu dull o gael mynediad i fanylion pob enw lle hanesyddol mewn ardal awdurdod cynllunio lleol sydd wedi ei gynnwys yn y rhestr a lunnir ac a gynhelir gan Weinidogion Cymru o dan adran 34.
229. Mae is-adrannau (3) i (8) yn diffinio'r termau gwahanol a ddefnyddir yn is-adran (2) i ddisgrifio'r hyn y mae rhaid ei gynnwys mewn cofnod amgylchedd hanesyddol.
230. Mae is-adrannau (9) a (10) yn galluogi Gweinidogion Cymru i ddiwygio, drwy reoliadau, y categorïau o wybodaeth y mae rhaid eu cynnwys mewn cofnod amgylchedd hanesyddol. Rhaid i Weinidogion Cymru ymgynghori ag awdurdodau lleol ac unrhyw bersonau eraill sy'n briodol yn eu barn hwy cyn gwneud y rheoliadau.

Adran 36 – Mynediad i gofnodion amgylchedd hanesyddol

231. Mae adran 36 yn ei gwneud yn ofynnol i gofnod amgylchedd hanesyddol fod yn adnodd sydd ar gael i'r cyhoedd, a hynny'n ddi-dâl. Rhaid i Weinidogion Cymru hefyd roi cyngor a chynorthwy proffesiynol er mwyn helpu defnyddwyr i ddod o hyd i wybodaeth sydd wedi ei darparu mewn cofnod amgylchedd hanesyddol neu y ceir mynediad iddi drwy gofnod amgylchedd hanesyddol a dehongli'r wybodaeth honno.
232. Mae is-adran (3) yn rhoi'r pŵer i Weinidogion Cymru i godi ffioedd er mwyn adennill y costau o ddarparu gwasanaethau penodol sy'n gysylltiedig â chofnodion amgylchedd hanesyddol, er enghraifft, llunio adroddiadau sy'n seiliedig ar ddadansoddi cynnwys cofnod amgylchedd hanesyddol. Ni wneir unrhyw elw o ganlyniad i godi ffioedd o'r fath, a bydd y ffioedd yn gyfyngedig i'r costau o ddarparu'r gwasanaeth.

Adran 37 – Canllawiau

233. Mae adran 37 yn ei gwneud yn ofynnol i Weinidogion Cymru ddyroddi canllawiau i awdurdodau lleol, awdurdodau Parciau Cenedlaethol a Chyfoeth Naturiol Cymru o ran sut y cânt gyfrannu at lunio cofnodion amgylchedd hanesyddol a'u cynnal, ac ar y defnydd o'r cofnodion amgylchedd hanesyddol wrth iddynt arfer eu swyddogaethau. Cyn dyroddi'r canllawiau, rhaid i Weinidogion Cymru ymgynghori â'r cyrff ac unrhyw bersonau eraill sy'n briodol ym marn Gweinidogion Cymru. Yn ogystal, rhaid i Weinidogion Cymru osod y canllawiau gerbron Cynulliad Cenedlaethol Cymru.

227. Paragraph (i) requires the incorporation of information about the way in which the historic, archaeological or architectural development of an area has contributed to its present character. This information may be obtained from ongoing urban and rural characterisation programmes and processes such as conservation area appraisals. These area-based studies explain how the historic environment contributes to the distinctive local/regional character of an area and how this character can be conserved for the future.
228. Paragraph (k) requires historic environment records to provide a means of accessing details of every historic place name in a local planning authority's area that has been included in the list compiled and maintained by the Welsh Ministers under section 34.
229. Subsections (3) to (8) define the different terms used in subsection (2) to describe what a historic environment record must contain.
230. Subsections (9) and (10) enable the Welsh Ministers to amend, by regulations, the categories of information that must be contained in a historic environment record. The Welsh Ministers must consult local authorities and any other persons whom they consider appropriate before making the regulations.

Section 36 – Access to historic environment records

231. Section 36 requires a historic environment record to be a publicly available resource, access to which should be available free of charge. The Welsh Ministers must also furnish professional advice and assistance to help users locate and interpret information provided in or accessed by means of a historic environment record.
232. Subsection (3) gives the Welsh Ministers the power to impose charges in order to recover the costs of providing certain services associated with historic environment records, for example, the production of reports based on analysis of historic environment record content. No profit will be made from such charges, which will be limited to the costs of providing the service.

Section 37 – Guidance

233. Section 37 requires the Welsh Ministers to issue guidance to local authorities, National Park authorities and Natural Resources Wales on how they may contribute to the compilation and maintenance of the historic environment records and on the use of the historic environment records in the exercise of their functions. Prior to issuing the guidance, the Welsh Ministers must consult with the bodies and any other persons whom the Welsh Ministers consider appropriate. In addition, the Welsh Ministers must lay the guidance before the National Assembly for Wales.

Adran 38 – Sefydlu Panel a rhaglen waith

234. Mae adran 38 yn ei gwneud yn ofynnol i Weinidogion Cymru sefydlu Panel Cyngori ar Amgylchedd Hanesyddol Cymru (“y Panel”). Diben y Panel yw darparu arbenigedd ac amrywiaeth o safbwyntiau ar ystod eang o ddatblygiadau a gweithgareddau polisi a strategaeth sy'n ymwneud â'r amgylchedd hanesyddol ehangach. Caiff y gweithgareddau hyn gynnwys: casglu, cofnodi a dehongli gwybodaeth megis gwaith ymchwil, gweithgareddau arolygu a chloddiaid; cadw'r amgylchedd hanesyddol, gan gynnwys adnabod asedau sydd o arwyddocâd cenedlaethol a chymhwyso'r warchodaeth ddeddfwriaethol briodol; ac ymgysylltiad y cyhoedd â'r amgylchedd hanesyddol, gan gynnwys cyfranogiad gweithredol a sicrhau bod asedau hanesyddol a gwybodaeth o fewn eu cyrraedd.
235. Caiff y Panel hefyd roi cyngor arbenigol ar effeithiolrwydd a gweithrediad y fframwaith gwarchod a rheoli statudol presennol ar gyfer amgylchedd hanesyddol Cymru, gan gynnwys cyngor cyfnodol ar welliannau posibl yn y dyfodol i ddeddfwriaeth sylfaenol ac is-ddeddfwriaeth.
236. Bydd yn ofynnol i'r Panel lunio rhaglen waith tair blynedd a chyflwyno drafft ohoni er mwyn i Weinidogion Cymru ei chymeradwyo. Caiff Gweinidogion Cymru gymeradwyo'r rhaglen waith gydag addasiadau neu hebddynt. Rhaid i'r Panel gyhoeddi'r rhaglen waith a gymeradwywyd.
237. Caniateir i'r rhaglen waith gael ei hadolygu a'i diwygio yn ystod y cyfnod o dair blynedd er mwyn ymateb i faterion newydd wrth iddynt godi. Os bydd y diwygiadau yn rhai sylweddol, bydd angen i Weinidogion Cymru gytuno arnynt. Rhaid cyhoeddi'r rhaglen waith fel y'i diwygiwyd.
238. Rhaid i'r Panel, ar ddiwedd pob blwyddyn ariannol, gyhoeddi dogfen sy'n nodi'r materion y mae wedi rhoi cyngor i Weinidogion Cymru arnynt.

Adran 39 – Cyfansoddiad etc

239. Mae adran 39 yn gwneud darpariaeth ynghylch aelodaeth y Panel ac ynghylch ei statws cyfreithiol.

RHAN 5: CYFFREDINOL

Adran 40 – Rheoliadau a gorchmynion

240. Mae adran 40 yn gwneud nifer o ddiwygiadau i Ddeddf 1979 a Deddf 1990 er mwyn egluro pwerau Gweinidogion Cymru i wneud rheoliadau a gorchmynion o dan y Deddfau hynny a'r gweithdrefnau sy'n gymwys i wneud y rheoliadau a'r gorchmynion hynny. Bydd y ddarpariaeth ddiwygiedig yn adran 60 o Ddeddf 1979 (rheoliadau a gorchmynion) ac adran 93 o Ddeddf 1990 (rheoliadau a gorchmynion) yn gymwys i wneud rheoliadau o dan y darpariaethau newydd a fewnosodir yn y Deddfau hynny gan y Ddeddf hon.
241. Mae is-adran (2) yn diwygio adran 60 o Ddeddf 1979. Mae'n cadarnhau bod pŵer Gweinidogion Cymru i wneud rheoliadau o dan y Ddeddf neu orchymyn o dan adrannau 3 (rhoi cydsyniad heneb gofrestredig), 37 (esemptiadau rhag trosedd o dan adran 35) neu 61 (dehongli) o'r Ddeddf yn arferadwy drwy offeryn statudol.

Section 38 – Establishment of Panel and work programme

234. Section 38 requires the Welsh Ministers to establish the Advisory Panel for the Welsh Historic Environment (“the Panel”). The purpose of the Panel is to provide expertise and a diversity of perspectives on a broad range of policy and strategy developments and activities relating to the wider historic environment. These activities may include: the gathering, recording and interpretation of information such as research, survey activities and excavation; the conservation of the historic environment, including identifying assets of national significance and applying the appropriate legislative protection; and public engagement with the historic environment, including active participation and access to historic assets and information.
235. The Panel may also provide expert advice on the effectiveness and operation of the current statutory protection and management framework for the historic environment of Wales, including periodic advice on potential future improvements in primary and secondary legislation.
236. The Panel will be required to prepare a three-year work programme and submit a draft to the Welsh Ministers for approval. The Welsh Ministers may approve the work programme with or without modifications. The Panel must publish the approved work programme.
237. The work programme may be reviewed and amended during the three-year period to respond to new issues as they arise. If the amendments are significant, they will need to be agreed by the Welsh Ministers. The work programme as amended must be published.
238. The Panel must, at the end of each financial year, publish a document setting out the matters on which it has provided the Welsh Ministers with advice.

Section 39 – Constitution etc

239. Section 39 makes provision about the membership of the Panel and about its legal status.

PART 5: GENERAL

Section 40 – Regulations and orders

240. Section 40 makes a number of amendments to the 1979 Act and the 1990 Act in order to clarify the Welsh Ministers’ powers to make regulations and orders under those Acts and the procedures which apply to the making of those regulations and orders. The amended provision in section 60 of the 1979 Act (regulations and orders) and section 93 of the 1990 Act (regulations and orders) will apply to the making of regulations under the new provisions inserted into those Acts by this Act.
241. Subsection (2) amends section 60 of the 1979 Act. It affirms that the power of the Welsh Ministers to make regulations under the Act or an order under sections 3 (grant of scheduled monument consent), 37 (exemptions from offence under section 35) or 61 (interpretation) of the Act is exercisable by statutory instrument.

242. Mae is-adran (2) hefyd yn ei gwneud yn ofynnol bod rhaid i unrhyw offeryn statudol sy'n cynnwys rheoliadau o dan adrannau newydd 1AA (dyletswydd i ymgynghori ar ddiwygiadau penodol sy'n ymwneud â'r Gofrestr) neu 9ZB (cytundeb partneriaeth dreftadaeth) o Ddeddf 1979 gael ei osod ar ffurf ddrafft gerbron Cynulliad Cenedlaethol Cymru a'i gymeradwyo ganddo drwy benderfyniad. Rhaid i unrhyw offeryn statudol sy'n cynnwys rheoliadau o dan Ddeddf 1979 sy'n diwygio neu'n diddymu unrhyw ddarpariaeth mewn deddfwriaeth sylfaenol hefyd fod yn ddarostyngedig i'r weithdrefn honno. Mae'r is-adran yn darparu ymhellach y bydd unrhyw offerynnau statudol eraill sy'n cynnwys rheoliadau neu orchmynion a wneir gan Weinidogion Cymru o dan Ddeddf 1979, ac eithrio rheoliadau a wneir o dan adran 19 o'r Ddeddf honno (mynediad cyhoeddus i henebion sydd o dan reolaeth gyhoeddus), yn ddarostyngedig i gael eu diddymu drwy benderfyniad gan Gynulliad Cenedlaethol Cymru.
243. Mae is-adran (3) yn diwygio is-adran (1) o adran 93 o Ddeddf 1990 (rheoliadau a gorchmynion) er mwyn ei gwneud yn glir y caiff Gweinidogion Cymru wneud rheoliadau o dan y Ddeddf honno o ran Cymru.
244. Mae is-adrannau (4) a (5) yn ei gwneud yn ofynnol i unrhyw offeryn statudol sy'n cynnwys rheoliadau o dan adrannau newydd 2A (dyletswydd i ymgynghori ar newidiadau penodol i restrau) neu 26M (cytundebau partneriaeth dreftadaeth) neu 56A (diogelu adeiladau rhestredig mewn cyflwr gwael) o Ddeddf 1990 gael ei osod ar ffurf ddrafft gerbron Cynulliad Cenedlaethol Cymru a'i gymeradwyo ganddo drwy benderfyniad. Bydd unrhyw reoliadau eraill o dan y Ddeddf yn ddarostyngedig i gael eu diddymu drwy benderfyniad gan Gynulliad Cenedlaethol Cymru.
245. Mae is-adrannau (6) a (7) yn cadarnhau bod gorchymyn o dan adran 55(5B) o Ddeddf 1990 (llog ar y costau sy'n weddill ar gyfer gwaith brys) i gael ei wneud drwy offeryn statudol ac y bydd yn ddarostyngedig i gael ei ddiddymu drwy benderfyniad gan Gynulliad Cenedlaethol Cymru.
246. Mae is-adran (12) yn ei gwneud yn ofynnol i offeryn statudol sy'n cynnwys rheoliadau o dan adran 35(9) (pŵer i amrywio ystyr "cofnod amgylchedd hanesyddol") neu adran 39(7)(h) (Y Panel Cyngori ar Amgylchedd Hanesyddol Cymru: anghymhwys staff sefydliadau penodedig rhag bod yn aelodau) gael ei osod ar ffurf ddrafft gerbron Cynulliad Cenedlaethol Cymru a'i gymeradwyo ganddo drwy benderfyniad.

Adran 41 - Dod i rym

247. Mae adran 41 yn nodi'r darpariaethau a fydd yn dod i rym ar ddyddiad y Cydsyniad Brenhinol; y rhai a fydd yn dod i rym ddau fis ar ôl y Cydsyniad Brenhinol; a'r rhai a fydd yn cael eu dwyn i rym drwy orchymyn a wneir gan Weinidogion Cymru.

Adran 42 - Enw byr

248. Mae'r adran hon yn nodi enw byr y Ddeddf.

242. Subsection (2) also requires that any statutory instrument containing regulations under new sections 1AA (duty to consult on certain amendments relating to the Schedule) or 9ZB (heritage partnership agreement) of the 1979 Act must be laid in draft before, and approved by a resolution of, the National Assembly for Wales. Any statutory instrument containing regulations under the 1979 Act that amend or repeal any provision of primary legislation must also be subject to that procedure. The subsection further provides that any other statutory instruments containing regulations or orders made by the Welsh Ministers under the 1979 Act, except regulations made under section 19 of that Act (public access to monuments under public control), will be subject to annulment by a resolution of the National Assembly for Wales.
243. Subsection (3) amends subsection (1) of section 93 of the 1990 Act (regulations and orders) to make it clear that the Welsh Ministers may make regulations under that Act in relation to Wales.
244. Subsections (4) and (5) require any statutory instrument containing regulations under new sections 2A (duty to consult on certain changes to lists), 26M (heritage partnership agreements) or 56A (preservation of listed buildings in disrepair) of the 1990 Act to be laid in draft before, and approved by a resolution of, the National Assembly for Wales. Any other regulations under the Act will be subject to annulment by a resolution of the National Assembly for Wales.
245. Subsections (6) and (7) confirm that an order under section 55(5B) of the 1990 Act (interest on outstanding costs of urgent works) is to be made by statutory instrument and shall be subject to annulment by a resolution of the National Assembly for Wales.
246. Subsection (12) requires a statutory instrument containing regulations under section 35(9) (power to vary meaning of “historic environment record”) or section 39(7)(h) (Advisory Panel for Welsh Historic Environment: disqualification from membership for staff of specified organisations) to be laid in draft before, and approved by a resolution of, the National Assembly for Wales.

Section 41 – Coming into force

247. Section 41 sets out the provisions that will come into force on the date of Royal Assent; those that will come into force two months after Royal Assent; and those that will be brought into force by an order made by the Welsh Ministers.

Section 42 – Short title

248. This section sets out the Act’s short title.

Atodlen 1

249. Cyflwynir Atodlen 1 gan adran 3(3) o'r Ddeddf, ac mae'n mewnosod Atodlen A1 ac Atodlen A2 yn Neddf 1979.
250. **Atodlen A1 Darfodiad gwarchodaeth interim**
Mae Atodlen A1 yn cynnwys darpariaeth sy'n gymwys pan fo gwarchodaeth interim yn peidio â chael effaith o ganlyniad i benderfyniad gan Weinidogion Cymru:
- i beidio â chynnwys heneb yn y Gofrestr, neu
 - i beidio â gwneud diwygiad perthnasol sy'n cynyddu'r ardal a ddangosir ar gyfer heneb ar fap sy'n dod gyda'i chofnod yn y Gofrestr.
251. Hyd yn oed ar ôl i warchodaeth interim ddarfod, gall person barhau gael ei erlyn am droseddau penodol a wnaed pan oedd ganddi effaith. Caiff Gweinidogion Cymru hefyd adennill costau yr aed iddynt wrth gyflawni gwaith o dan adran 9ZF(2) o Ddeddf 1979 yn dilyn methiant i gydymffurfio â hysbysiad gorfodi a gyflwynwyd pan oedd gan y warchodaeth interim effaith. Fodd bynnag, mae amrywiaeth o faterion eraill a wneir o dan Ddeddf 1979 yn peidio â chael effaith wrth i warchodaeth interim ddarfod: er enghraifft, cydsyniad heneb gofrestredig, hysbysiadau gorfodi a hysbysiadau stop dros dro.
252. **Atodlen A2 Penderfyniadau ynghylch adolygiadau gan berson a benodir gan Weinidogion Cymru**
Mae paragraff 1 o Atodlen A2 yn caniatáu i Weinidogion Cymru wneud rheoliadau sy'n nodi'r dosbarthau ar adolygiadau y mae person a benodir gan Weinidogion Cymru i wneud penderfyniadau arnynt.
253. Mae paragraff 2 yn nodi pwerau a dyletswyddau person a benodir. Mae gan y person a benodir yr un pwerau a dyletswyddau â Gweinidogion Cymru i wneud yr adolygiad, i wneud penderfyniad ynghylch yr adolygiad ac i benderfynu ar weithdrefnau'r adolygiad a'r broses o'i gynnal a'r costau sy'n gysylltiedig ag ef.
254. Ni ellir herio penderfyniad person a benodir ac eithrio drwy adran 55 o Ddeddf 1979 (achosion ar gyfer cwestiynu dilysrwydd gorchmynion penodol). Yn ogystal, ni ellir gwneud cais i'r Uchel Lys o dan adran 55 ar y sail mai Gweinidogion Cymru a ddylai fod wedi gwneud y penderfyniad yn lle'r person a benodir, oni bai bod pŵer y person a benodir i wneud y penderfyniad wedi ei herio cyn y gwnaed y penderfyniad ynghylch yr adolygiad.
255. Mae paragraff 3 yn gwneud darpariaethau i Weinidogion Cymru ddirymu awdurdod person a benodir a phenodi person arall i ymgymryd â'r adolygiad.
256. Mae paragraff 4 yn caniatáu i berson a benodir benodi asesydd i roi cyngor ar unrhyw faterion sy'n codi mewn ymchwiliad lleol neu wrandawriad, neu mewn sylwadau ysgrifenedig a gyflwynir mewn cysylltiad â'r adolygiad. Mae is-baragraff (2) yn cymhwyso darpariaethau Deddf Llywodraeth Leol 1972 sy'n caniatáu i berson a benodir alw person i fod yn bresennol a darparu tystiolaeth mewn ymchwiliad. Bydd gwrthod cais i fod yn bresennol yn gwneud person yn agored, o'i euogfarnu'n ddiannod, i ddirwy nad yw'n uwch na lefel 3 ar y raddfa safonol, cyfnod nad yw'n hwy na chwe mis yn y carchar, neu'r ddau.

Schedule 1

249. Schedule 1 is introduced by section 3(3) of the Act, and inserts Schedule A1 and Schedule A2 into the 1979 Act.
250. **Schedule A1 Lapse of interim protection**
Schedule A1 contains provision which applies where interim protection ceases to have effect as a result of a decision by the Welsh Ministers:
- not to include a monument in the Schedule, or
 - not to make a material amendment that increases the area shown for a monument on a map that accompanies its entry in the Schedule.
251. Even after interim protection has lapsed, a person can still be prosecuted for certain offences committed while it was in effect. The Welsh Ministers may also recover expenses incurred in undertaking work under section 9ZF(2) of the 1979 Act following a failure to comply with an enforcement notice which was served while the interim protection had effect. However, various other matters done under the 1979 Act cease to have effect on the lapse of interim protection: for example, scheduled monument consent, enforcement notices and temporary stop notices.
252. **Schedule A2 Decisions on reviews by person appointed by Welsh Ministers**
Paragraph 1 of Schedule A2 allows the Welsh Ministers to make regulations setting out the classes of reviews on which decisions are to be made by a person appointed by the Welsh Ministers.
253. Paragraph 2 sets out the powers and duties of an appointed person. The appointed person has the same powers and duties as the Welsh Ministers to carry out the review, to make a decision on the review and to decide on the procedures and conduct of the review and the costs associated with it.
254. A decision of an appointed person cannot be challenged except by way of section 55 of the 1979 Act (proceedings for questioning validity of certain orders). In addition, an application to the High Court under section 55 cannot be made on the grounds that the decision should have been made by the Welsh Ministers instead of the appointed person, unless the appointed person's power to make the decision was challenged before the decision on the review was taken.
255. Paragraph 3 makes provisions for the Welsh Ministers to revoke an appointed person's authority and appoint another person to undertake the review.
256. Paragraph 4 allows an appointed person to appoint an assessor to provide advice on any matters arising at a local inquiry or hearing, or in written representations made in connection with the review. Sub-paragraph (2) applies provisions of the Local Government Act 1972 which allow an appointed person to summon a person to attend and provide evidence at an inquiry. Refusal to attend will render a person liable, on summary conviction, to a fine not exceeding level 3 on the standard scale, imprisonment for a term not exceeding six months, or both.

257. Mae paragraff 5 yn caniatáu i Weinidogion Cymru gyfarwyddo y caiff Gweinidogion Cymru wneud unrhyw beth y dylai'r person a benodir fod wedi ei wneud, ac eithrio gwneud penderfyniad ynghylch adolygiad. Mae hyn yn galluogi Gweinidogion Cymru i gyfarwyddo mai hwy sydd i ymgymryd â materion megis rhoi hysbysiad am adolygiad, cylchredeg sylwadau neu dystiolaeth a rhoi hysbysiad ynghylch penderfyniad.
258. Mae paragraff 6 yn caniatáu i berson a benodir ddirprwyo i berson arall unrhyw beth y byddai'r person a benodir yn ei wneud ac eithrio cynnal ymchwiliad lleol neu wrandawriad neu wneud penderfyniad ynghylch yr adolygiad. Mae hyn yn galluogi'r person a benodir i ddirprwyo tasgau gweinyddol, megis rhoi hysbysiad ynghylch cais am adolygiad, hysbysu ynghylch amserlenni a manylion gwrandawriad/ymchwiliad, a chylchredeg datganiadau a sylwadau.
259. Mae paragraff 7 yn darparu, pan fo Gweinidogion Cymru yn penodi aelod o staff Llywodraeth Cymru i gyflawni eu swyddogaethau mewn perthynas ag adolygiad, fod y swyddogaethau hynny i gael eu trin fel swyddogaethau Llywodraeth Cymru at ddibenion Deddf Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus (Cymru) 2005. Bydd hyn yn galluogi Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru i ymchwilio i unrhyw honiadau o gamweinyddu a wneir mewn perthynas â'r ffordd y mae'r person a benodir yn cyflawni'r swyddogaethau hynny.

Atodlen 2

260. Cyflwynir Atodlen 2 gan adran 24(4) o'r Ddeddf, ac mae'n mewnosod Atodlen 1A ac Atodlen 1B yn Neddf 1990.
261. **Atodlen 1A Darfodiad gwarchodaeth interim**
Mae Atodlen 1A yn cynnwys darpariaeth sy'n gymwys pan fo gwarchodaeth interim yn peidio â chael effaith o ganlyniad i benderfyniad Gweinidogion Cymru i beidio â rhestru adeilad. O dan yr amgylchiadau hynny, bydd unrhyw achosion sy'n deillio o gais am gydsyniad adeilad rhestredig neu unrhyw gydsyniad a roddir yn darfod, a bydd unrhyw hysbysiadau gorfodi neu hysbysiadau stop dros dro a gyflwynir ar yr adeilad yn peidio â chael effaith. Fodd bynnag, bydd atebolrwydd troseddol unrhyw berson am drosedd a gyflawnir yn ystod y cyfnod gwarchodaeth interim yn parhau.
262. **Atodlen 1B Penderfyniadau ynghylch adolygiadau gan berson a benodir gan Weinidogion Cymru**
Mae paragraff 1 yn galluogi Gweinidogion Cymru i wneud rheoliadau sy'n rhagnodi'r dosbarthau ar adolygiadau y mae person a benodir gan Weinidogion Cymru i wneud penderfyniadau arnynt.
263. Mae paragraff 2 yn nodi pwerau a dyletswyddau person a benodir. Mae gan y person a benodir yr un pwerau a dyletswyddau â Gweinidogion Cymru i wneud yr adolygiad, i wneud penderfyniad ynghylch yr adolygiad ac i benderfynu ar y weithdrefn briodol a dyfarnu costau.
264. Mae paragraff 3 yn gwneud darpariaeth i ganiatáu i Weinidogion Cymru ddirymu awdurdod person a benodir a phenodi person arall i ymgymryd â'r adolygiad.

257. Paragraph 5 allows the Welsh Ministers to direct that anything that should have been done by the appointed person, with the exception of making a decision on a review, may be done instead by the Welsh Ministers. This enables the Welsh Ministers to direct that matters such as the notification of a review, the circulation of representations or evidence, and the notification of a decision are to be undertaken by them.
258. Paragraph 6 allows an appointed person to delegate to another person anything that would fall to be done by the appointed person except for the conduct of a local inquiry or hearing or the making of a decision on the review. This enables the appointed person to delegate administrative tasks, such as the notification of a review application, the notification of hearing/inquiry timetables and details, and the circulation of statements and representations.
259. Paragraph 7 provides that, where the Welsh Ministers appoint a member of staff of the Welsh Government to carry out their functions in relation to a review, those functions are to be treated as functions of the Welsh Government for the purposes of the Public Services Ombudsman (Wales) Act 2005. This will enable the Public Services Ombudsman for Wales to investigate any allegations of maladministration made in relation to the appointed person's discharge of those functions.

Schedule 2

260. Schedule 2 is introduced by section 24(4) of the Act, and inserts Schedule 1A and Schedule 1B into the 1990 Act.
261. **Schedule 1A Lapse of interim protection**
Schedule 1A contains provision which applies where interim protection ceases to have effect as a result of the Welsh Ministers' decision not to list a building. In those circumstances, any proceedings arising out of an application for listed building consent or any consent granted will lapse, and any enforcement notices or temporary stop notices served on the building will cease to have effect. However, the criminal liability of any person for an offence committed during the interim protection period will persist.
262. **Schedule 1B Decisions on reviews by person appointed by the Welsh Ministers**
Paragraph 1 enables the Welsh Ministers to make regulations that prescribe the classes of reviews on which decisions are to be made by a person appointed by the Welsh Ministers.
263. Paragraph 2 sets out the powers and duties of an appointed person. The appointed person has the same powers and duties as the Welsh Ministers to carry out the review, to make a decision on the review and to decide on the relevant procedure and award costs.
264. Paragraph 3 makes provision to allow the Welsh Ministers to revoke an appointed person's authority and appoint another person to undertake the review.

265. Mae paragraff 4 yn caniatáu i berson a benodir benodi asesydd i roi cyngor ar unrhyw faterion sy'n codi mewn ymchwiliad lleol neu wrandawriad, neu mewn sylwadau ysgrifenedig. Mae is-baragraff (2) yn cymhwyso darpariaethau yn Neddf Llywodraeth Leol 1972 sy'n caniatáu i berson a benodir alw person i fod yn bresennol a darparu tystiolaeth mewn ymchwiliad. Bydd gwrthod cais i fod yn bresennol yn gwneud person yn agored, o'i euogfarnu'n ddiannod, i ddirwy nad yw'n uwch na lefel 3 ar y raddfa safonol, cyfnod nad yw'n hwy na chwe mis yn y carchar, neu'r ddau.
266. Mae paragraff 5 yn caniatáu i Weinidogion Cymru gyfarwyddo y caiff Gweinidogion Cymru wneud unrhyw beth y dylai'r person a benodir fod wedi ei wneud, ac eithrio gwneud penderfyniad ynghylch adolygiad. Bydd hyn yn galluogi Gweinidogion Cymru i gyfarwyddo mai hwy sydd i ymgymryd â materion megis rhoi hysbysiad am adolygiad, cylchredeg sylwadau a thystiolaeth a rhoi hysbysiad ynghylch penderfyniad.
267. Mae paragraff 6 yn caniatáu i berson a benodir ddirprwyo i berson arall unrhyw beth y byddai'r person a benodir yn ei wneud ac eithrio cynnal ymchwiliad lleol neu wrandawriad neu wneud penderfyniad ynghylch yr adolygiad. Mae hyn yn galluogi'r person a benodir i ddirprwyo tasgau gweinyddol, megis hysbysu ynghylch amserlenni a manylion gwrandawriad/ymchwiliad a chylchredeg datganiadau a sylwadau.
268. Mae paragraff 7 yn darparu, pan fo Gweinidogion Cymru yn penodi aelod o staff Llywodraeth Cymru i gyflawni eu swyddogaethau mewn perthynas ag adolygiad, fod y swyddogaethau hynny i gael eu trin fel swyddogaethau Llywodraeth Cymru at ddibenion Deddf Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus (Cymru) 2005. Bydd hyn yn galluogi Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru i ymchwilio i unrhyw honiadau o gamweinyddu a wneir mewn perthynas â'r ffordd y mae'r person a benodir yn cyflawni'r swyddogaethau hynny.

COFNOD Y TRAFODION YNG NGHYNULLIAD CENEDLAETHOL CYMRU

269. Mae'r tabl a ganlyn yn nodi'r dyddiadau ar gyfer pob cyfnod o hynt y Ddeddf drwy Gynulliad Cenedlaethol Cymru. Gellir cael Cofnod y Trafodion a rhagor o wybodaeth am hynt y Ddeddf hon ar wefan Cynulliad Cenedlaethol Cymru ar: <http://www.senedd.cynulliad.cymru/mgIssueHistoryHome.aspx?IId=12573>

Cyfnod	Dyddiad
Cyflwynwyd	1 Mai 2015
Cyfnod 1 – Dadl	20 Hydref 2015
Cyfnod 2 Pwyllgor Craffu – Ystyried y gwelliannau	26 Tachwedd 2015
Cyfnod 3 Cyfarfod Llawn – Ystyried y gwelliannau	2 Chwefror 2016
Cyfnod 4 – Cymeradwywyd gan y Cynulliad	9 Chwefror 2016
Y Cydsyniad Brenhinol	21 Mawrth 2016

265. Paragraph 4 allows an appointed person to appoint an assessor to provide advice on any matters arising at a local inquiry or hearing, or in written representations. Sub-paragraph (2) applies provisions within the Local Government Act 1972 which allow an appointed person to summon a person to attend and provide evidence at an inquiry. Refusal to attend will render a person liable, on summary conviction, to a fine not exceeding level 3 on the standard scale, imprisonment for a maximum of six months, or both.
266. Paragraph 5 allows the Welsh Ministers to direct that anything that should be done by the appointed person, with the exception of making a decision on a review, may be done instead by the Welsh Ministers. This will enable the Welsh Ministers to direct that matters such as the notification of a review, the circulation of representations and evidence and the notification of a decision are to be undertaken by them.
267. Paragraph 6 allows an appointed person to delegate to another person anything that would fall to be done by the appointed person except for the conduct of a local inquiry or hearing or the making of a decision on the review. This enables the appointed person to delegate administrative tasks such as the notification of hearing/inquiry timetables and details and the circulation of statements and representations.
268. Paragraph 7 provides that, where the Welsh Ministers appoint a member of staff of the Welsh Government to carry out their functions in relation to a review, those functions are to be treated as functions of the Welsh Government for the purposes of the Public Services Ombudsman (Wales) Act 2005. This will enable the Public Services Ombudsman for Wales to investigate any allegations of maladministration made in relation to the appointed person's discharge of those functions.

RECORD OF PROCEEDINGS IN NATIONAL ASSEMBLY FOR WALES

269. The following table sets out the dates for each stage of the Act's passage through the National Assembly for Wales. The Record of Proceedings and further information on the passage of this Act can be found on the National Assembly for Wales' website at: <http://www.senedd.assembly.wales/mgIssueHistoryHome.aspx?IIId=12573>

Stage	Date
Introduced	1 May 2015
Stage 1 – Debate	20 October 2015
Stage 2 Scrutiny Committee – Consideration of amendments	26 November 2015
Stage 3 Plenary – Consideration of amendments	2 February 2016
Stage 4 – Approved by the Assembly	9 February 2016
Royal Assent	21 March 2016

Cyhoeddwyd gan TSO (Y Llyfrfa) ac ar gael o:

Ar-lein

www.tsoshop.co.uk

Post, Ffôn, Ffacs ac E-bost

TSO

Blwch Post 29, Norwich, NR3 1GN

Archebion ffôn/Ymholiadau cyffredinol 0333 202 5070

Archebion ffacs: 0333 202 5080

E-bost: customer.services@tso.co.uk

Ffôn Testun: 0333 202 5077

Y Llyfrfa

12 Bridge Street, Parliament Square,

Llundain SW1A 2JX

Archebion ffôn/Ymholiadau cyffredinol: 020 7219 3890

Archebion ffacs: 020 7219 3866

E-bost: bookshop@parliament.uk

Rhyngrwyd: <http://www.bookshop.parliament.uk>

TSO@Blackwell ac Asiantau Achrededig eraill

Published by TSO (The Stationery Office) and available from:

Online

www.tsoshop.co.uk

Mail, Telephone, Fax & E-mail

TSO

PO Box 29, Norwich NR3 1GN

General enquiries: 0333 202 5070

Fax orders: 0333 202 5080

Email: customer.services@tso.co.uk

Textphone: 0333 202 5077

The Houses of Parliament Shop

12 Bridge Street, Parliament Square

London SW1A 2JX

Telephone orders: 020 7219 3890

General enquiries: 020 7219 3890

Fax orders: 020 7219 3866

Email: bookshop@parliament.uk

Internet: <http://www.bookshop.parliament.uk>

TSO@Blackwell and other Accredited Agents

ISBN 978-0-348-11217-7

9 780348 112177